

naše planine

1-2

1980

naše planine

le nostre montagne

nos montagnes

our mountains

unsere berge

YU ISSN 0027-819X

ČASOPIS PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE I PLANINARSKOG SAVEZA BOSNE I HERCEGOVINE

Glavni i odgovorni urednik revije: prof. dr. Željko Poljak
41000 Zagreb, Cesarčeva 5

Izlazi u šest dvobroja godišnje. Godišnja pretplata 150 dinara (za inozemstvo 15 USA dolara). Cijena pojedinog dvobroja 30 dinara (za inozemstvo 3 USA dolara). Uplate čekom na tekući račun Planinarskog saveza Hrvatske (br. 30102-678-5535). Na poledini čeka treba naznačiti: »Za Naše planine« i ispisati čitku adresu pošiljaoca. Pretplate iz SR BiH šalju se na tekući račun Planinarskog saveza BiH 10102-678-710. Rukopisi se šalju Planinarskom savezu Hrvatske, 41000 Zagreb, Kozarčeva 22 i Planinarskom savezu Bosne i Hercegovine, 71000 Sarajevo, Sime Milutinovića 10. Izdavač je Planinarski savez Hrvatske. Redakcija: 41000 Zagreb, Kozarčeva 22, tel. 448-774, radno vrijeme 8—14 sati. Tisak »Vjesnik« Zagreb. Oslobođeno od poreza na promet na osnovi mišljenja Republičkog sekretariata za prosvjetu, kulturu i fizičku kulturu (br. 5449 od 26. XII 1972).

Godište 72 (32)	Siječanj—Vejača 1980.	Broj 1—2
Volumen 72 (32)	Januar—Februar 1980.	No 1—2
Od 1898. godine »Hrvatski planinar«, od 1949. »Naše planine«		

SADRŽAJ

XI. redovna skupština PSH	3
Planinarski savez Hrvatske u 1979. godini	6
Petar Lučić Roki: Velike i male gore	9
Marijan i Tea Košiček: U zagrljaju hirovite Kočne	13
Miroslav Ambroš-Kiš: Bio sam izvor nepravilika na Glockneru	15
Vladimir Dumbović: Na Lopati iznad Kreševa	21
Kliko Sakib: Janj i planina Vitorog	27
Dr Kuno Vidrić: Sjećanja jednog planinara	29
Smilja Petrović: Orkestar u noći	32
Uzeir Beširović: Jutro na vrhu Hranisava	33
Ante Rukavina: Kamenčići sa staza II	35
Nakašima Ton: Najveći penjač na svijetu	37
Miro Vučina: Dojmovi s jedne posjete	40
Ivan Jakovina: Biokovo	41
Ante Margetić: Mosorska Tepla Pola	42
Valent Hofer: Na Triglavu 1923. godine	43
Speleologija	44
In memoriam ing. Anti Premužiću	45
Vijesti	46

Slika na naslovnoj stranici

Namče Bazar (3440 m) u domovini Šerpa

Foto: V. Mesarić

(Tisak kolara: NIŠRO Varaždin)

Planinarski savez Hrvatske
odlikovan je 1974. godine
Ordenom zasluga za narod
sa zlatnom zvijezdom

naše planine

ČASOPIS PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE I
PLANINARSKOG SAVEZA BOSNE I HERCEGOVINE

GODIŠTE LXXII (XXXII)

OD 1898. »HRVATSKI PLANINAR«, OD 1949. »NAŠE PLANINE«

UREDNIK

Dr ŽELJKO POLJAK

ZAGREB 1980

XI redovna skupština Planinarskog saveza Hrvatske

Jedanaesta redovna skupština Planinarskog saveza Hrvatske održana je 22. XII 1979. u Zagrebu i protekla je u znaku pune sloge. Iako je u skladu s društvenim promjenama valjalo donijeti novi Statut Saveza, u kojem bi se i na formalan način osiguralo kolektivno rukovođenje, taj je posao obavljen veoma brzo i bezbolno zahvaljujući činjenici da se planinarska organizacija i dosad isticala visoko razvijenim demokratskim duhom.

Skupštinu je otvorio predsjednik PSH **Božidar Škerl**. U uvodnoj riječi nadopunio je Skupštinski izvještaj, jer ovaj nije obuhvatio posljednjih pola godine. Skupština se, naime, trebala održati još tada, ali usklađivanje novog statuta s materijalima SFK Hrvatske i primjedbama planinarskih organizacija zahtijevalo je prilično vremena, i zbog toga je skupština bila odgođena. Zahvaljujući upravo tako dobro izvršenim pripremama ona je mogla, praktički bez diskusije, usvojiti novi statut, što je bio dosad jedinstven slučaj.

Skupštini je predsjedavao **Đuro Perić**, iz Zadra. On je najprije pozdravio goste, među kojima su najugledniji bili član Izvršnog vijeća Sabora i sekretar za narodnu obranu SR Hrvatske general **Milivoj Gluhak**, potpredsjednik Planinarskog saveza Crne Gore i potpredsjednik PSJ **Ivo Stanišić**, potpredsjednik Planinarskog saveza BiH **Ismet Bakarević** i predsjednik Skijaškog saveza Hrvatske **Ivo Sertić**.

Nakon izbora skupštinskih organa, odlučeno je da se skupštinski izvještaji ne čitaju jer su na vrijeme dostavljeni svim društvima. Predsjednik Komisije za statut, **Ivo Kraljeta**, obrazložio je prijedlog izmjena statuta, među kojima su najvažnije u sastavu Predsjedništva Saveza (prije Izvršni odbor): mandat predsjedavajućega trajat će ubuduće samo godinu dana, ne predviđa se više ni funkcija potpredsjednika, a u predsjedništvu će po jednog člana izabrati i regionalni savezi. Mandat organa Saveza traje četiri godine. Novi statut je prihvaćen jednoglasno.

Kao i obično, najvažniji dio Skupštine bila je diskusija u kojoj je sudjelovalo tridesetak delegacija (Skupštini je prisustvovalo 30 članova Konferencije, 57 delegata planinarskih društava i brojni gosti). Evo kratkog pregleda tema o kojima su govorili:

Ivica Sudnik, predsjednik Komisije za povijest planinarstva, istakao je funkciju Planinarskog muzeja i pozvao sva društva i pojedince da dokumente i izvještaje o svojim akcijama dostavljaju Muzeju, koji služi i kao arhiv za čuvanje povijesne građe. Odao je priznanje predsjedniku PSH **Božidaru Škerlu** radi njegove požrtvornosti i zaključio da se posljednje desetljeće rada PSH može nazvati Škerlovom epohom.

Radisav Aleksić, PD »Japetić« iz Samobora, založio se za pošumljavanje planinskih goleti i za uvođenje akcije planinara pod naslovom »Jedan dan u planini« sa tom svrhom.

Ante Rukavina, PD »Visočica« Gospić, govorio je o važnosti podrške malim društvima, o dužnosti Saveza da se zalaže za očuvanje Medvednice i o zaslugama upravo preminulog graditelja velebitskih staza, ing. Ante Premužića.

Milan Prerad, PD »Klek« Ogulin, govorio je o problemima održavanja domova koji su daleko od komunikacija i istakao primjer doma na Kleku. Upozorio je da se pri trasiranju transverzala treba posavjetovati s društvima koja djeluju na terenima gdje bi trasa imala prolaziti, kako bi se izbjegle nesuglasice.

Lujo Herceg, PD »Budinščina«, pohvalio je dosadašnji rad Izvršnog odbora, a osobito marljivost predsjednika Škerla.

Alojz Miškec, PD »Oštrc« Zlatar, kritizirao je nered u nekim domovima, osobito noćnu buku (Japetić, Ivančica) koju stvaraju članovi izviđačkih organizacija, zatim činjenica što dom na Puntijarki nema Statutom predviđeni popust od 50% popusta za noćenje članova, a kao uzor doma istakao je onaj na Lipi.

Ivo Puharić, PD »Biokovo« Makarska, izvijestio je o sve većoj djelatnosti svog društva i posebno se osvrnuo na proslavu 50-godišnjice rada i otvaranja transverzale »Biokovskim partizanskim stazama«, na kojem je bilo oko 300 planinara.

Milan Đekić, PD »Mosor« Split, iznio je iskustvo svoga društva da se planinarstvo najbolje afirmira organiziranjem masovnih akcija i njihovim publiciranjem u sredstvima javnog informiranja (primjer: »100 žena na vrh Mosora«). Pozvao je sva društva, da poput »Mosora«, osnuju aktive dobrovoljnih dalaca krvi.

Boris Lešnik, PD »Risnjak« iz Zagreba, govorio je o važnosti rada s omladinom, jer je to naša budućnost, i iznio iskustva svoga društva na tom području. Osvrće se na raniju diskusiju o neredima u domovima i smatra da bi se valjalo pozitivno odnositi prema izviđačima.

Tomislav Đurić, PD »Ravna gora« Varaždin, govorio je o važnosti izdavačke djelatnosti u planinarskoj organizaciji i iznio podatke da je njegovo društvo u posljednjih pet godina objavilo planinarskih izdanja s ukupnom nakladom od 25 000 primjeraka.

Miljenko Pavešić, PD »Obruč« Rijeka, kritizirao je časopis »Naše planine« radi zahtjevnosti prema suradnicima i pohvalio je

riječki »Planinarski list« zbog šarolikosti sadržaja. Založio se za izgradnju malih skloništa po nepristupačnim planinama i za lakšu nabavku geografskih karata naših planina, jer Riječani moraju specijalne karte kupovati u Trstu.

Milivoj Kovačić, PD »Bilo« Koprivnica, iznio je teškoće na koje je naišao kod upravljača nekih domova pri organiziranju planinarskih škola i zimovanja za podmladak (Ravna gora, Vugrovec).

Perica Korica, PD »Visočica« Gospić, predlaže da se na omladinu djeluje putem institucija za odgoj i obrazovanje. Osim toga poziva planinare da više posjećuju ličke planine.

Zdravko Ceraj, predsjednik Planinarskog saveza Zagreba, uzrokuje naglog uspona aktivnosti zagrebačkih društava pripisuje činjenici da su naši funkcionari stvarno planinari a ne činovnici kao u nekim drugim organizacijama, i da su naša društva dobro povezana sa SFK-om. Smatra da je ovakvo povezivanje vrlo korisno, pogotovo ako se ponudi zanimljiv program akcija. Pohvalio je društva »Sutjesku«, »Runolist«, »Zagreb maticu«, »Rade Končar« i »Vihor«. Zahvaljuje se za podršku PSH i SFK Zagreba. Odaje priznanje »Paklenici« za nagli uspon. Apelira da se nađu sredstva za izobrazbu kadrova. Kao teškoću iznosi planinare kritizere; planinare dijeli na one koji probleme stvaraju i na one koji ih rješavaju.

Nikola Aleksić, tajnik PSH, obrazlaže cijene članskih markica. Obavještava da je novi Zakon o objektima fizičke kulture obuhvatio i naše domove, da je u toku sastavljanje republičkog samoupravnog sporazuma o financiranju domova republičkog značenja. Predlaže, da društva koja to mogu, preuzmu od PSH na upravljanje domove, jer se PSH time bavi silom prilika i nije mu to dužnost (PSH je jedini savez u Jugoslaviji koji mora održavati domove). Žali se da društva ne šalju napise za »Vijesti« koje zbog toga neredovito izlaze. Kritičare »Naših planina« poziva da časopisu pomažu umjesto da mu prigovaraju.

Dražen Zupanc, predsjednik Komisije za gorsku službu spasavanja, govorio je o perspektivama ove službe u idućem razdoblju.

Željko Poljak, urednik »Naših planina« i potpredsjednik PSH, odgovara delegatu Pavešiću na kritiku časopisa i objašnjava izdavačke poteškoće. Smatra da bi dobronamjerna kritika trebala biti objektivnija i od pomoći časopisu.

Josip Ryšlavy, PD »Zagreb matica«, obavještava da je pitanje popusta u domu na Puntijarki pozitivno riješeno.

Branko Jurinec, PD »Susedgrad« Podsusused, obavještava o pripremama za izgradnju skloništa na Kamenim Svatima na Medvednici.

Zdravko Ceraj, predsjednik Planinarskog saveza Zagreba, pita kako bi se trošio predloženi članski prilog za ekspedicijski fond.

Nikola Aleksić, tajnik PSH, precizira da bi 1 dinar pripao ekspedicijskom fondu PSH, a jedan dinar fondu PSJ.

Radisav Aleksić, PD »Japetić« Samobor, odgovara delegatu Miškecu, da nered na Japetiću ne bi trebalo pripisati izviđačima nego neorganiziranim posjetiocima, a izviđačima bi valjalo dati podršku.

Zdravko Ceraj, predsjednik PSZ, misli da bi se preplata za PSH trebalo povećati na 4 dinara po markici, tj. dva dinara za alpiniste i dva za speleologe.

Milan Đekić, PD »Mosor« Split, smatra da bi ekspedicijski prilog za PSH trebalo povećati na 4 dinara po markici, tj. dva dinara za alpiniste i dva za speleologe.

Po završenoj diskusiji razriješeni su dužnosti dosadašnji organi PSH i na prijedlog Kandidatejske komisije, na čelu s **Dragutinom Karažincem**, PD »Ivančica« Ivanec, jednoglasno su izabrani za idući mandat od četiri godine slijedeći organi PSH:

PREDSJEDNIŠTVO

Božidar Škerl, predsjedavajući i predsjednik Saveza

Nikola Aleksić, tajnik

Ivo Durbešić, Komisija za međunarodne veze

Željko Poljak, urednik »Naših planina«

Ivo Marion, Gospodarska komisija

Ivo Kraljeta, Komisija za statut i normative akte

Zvezdana Gregorina, Komisija za propagandu

Mladen Kljaić, Komisija za omladinu

Darko Luš, Komisija za vodiče

Miro Pleško, Komisija za alpinizam

Borislav Aleraj, Komisija za GSS

Vlado Božić, Komisija za speleologiju

Čedo Gros, Komisija za orijentaciju

Dragutin Rodman, Komisija za dodjelu priznanja

Ivica Sudnik, Komisija za povijest planinstva

Željko Kašpar, Komisija za zaštitu prirode

Edo Pavšić, Komisija za markacije i transverzale

Radisav Aleksić, Komisija za ONO i društvenu samozaštitu

Ivo Štok, član

Vladimir Jagarić, član

Dražen Zupanc, član.

Još pet članova Predsjedništva izabrat će međuopćinski planinarski odbori i savezi.

ODBOR DRUŠTVENE KONTROLE

Alfred Hlebec, PD »Zagreb matica«

Milivoj Kovačić, PD »Bilo« Koprivnica

Drago Mihaljević, PD »Rade Končar« Zagreb

Josip Rukavina, PD »Lipa« Sesvete

Lujo Staničić, PD »Željezničar« Zagreb

Skupština se održavala u dvorani Tehničkog školskog centra JNA u Zagrebu, započela je oko 9,30 i završila oko 14 sati. Od ukupnog broja od 93 mogućih delegata, koji su trebali zastupati jednaki broj društava, bilo je 57 prisutnih, što je utvrdila Verifikacijska komisija. Skupština je bila dobro organizirana. U predvorju je priređena mala izložba himalajskih fotografija što su ih snimili članovi naše ekspedicije, a mogle su se kupiti i planinarske edicije i značke.

U toku Skupštine svečano su uručene plakete PSH, najviše priznanje Saveza, **Božidaru Škerlu** u znak priznanja za mnogogodišnji požrtvovni rad u planinarskoj organizaciji, te

Dragutinu Belačiću »Žoharu« za zasluge u školovanju i izobrazbi brojnih generacija alpinista. Taj je čin popraćen pljeskom odobranja.

Skupština je sa zahvalnošću pozdravila generala **Žarka Alujevića**, načelnika Tehničkog školskog centra JNA i predsjednika PD »Sutjeska« u Zagrebu, koji je omogućio da se skupština održi u ugodnoj dvorani. Skupština je završena odlukom da će skupštinske zaključke na osnovi diskusije formulirati Predsjedništvo, i pozdravnim telegramom predsjedniku Republike.

ZAKLJUČCI SKUPŠTINE

1. Regionalni, općinski i gradski planinarski savezi i PSH trebaju se posebno angažirati na omasovljavanju organizacije i formiranju novih društava i to u okviru radnih organizacija, mjesnih zajednica i škola, kao i na reaktiviranju neaktivnih društava.

2. Preporuča se svim planinarskim organizacijama da svakoj svojoj priredbi i akciji osiguraju odgovarajući publicitet u planinarskim i javnim sredstvima informiranja.

3. U cijeloj planinarskoj organizaciji valja više pažnje posvetiti radu s omladinom, osobito u stručnom uzdizanju mladih kadrova (alpinizam, speleologija, orijentacija, vođići, GSS).

4. Sve planinarske organizacije i svi planinari, u skladu sa Statutom, treba da se u idućem periodu angažiraju na zaštiti planinskih područja, a osobito u pitanju čistoće oko domova i na planinarskim putevima.

5. Svako društvo treba jedan dan u godini posvetiti pošumljavanju ili sličnim radovima u dogovoru s područnim šumarijama.

6. PSH zajedno s PS Zagreba treba da i dalje vodi brigu o zaštiti Medvednice.

7. Sva društva, a pogotovo ona koja su vlasnici planinarskih domova, treba da posvete pažnju protupožarnoj zaštiti i da realno osiguraju objekte od elementarnih nepogoda u zavodu za osiguranje.

8. Preporuča se društvima da porade na prikupljanju što većeg broja pretplatnika za časopis »Naše planine«.

9. Potrebno je unaprijediti časopis »Naše planine, a radi prikupljanja aktuelnog materijala treba osnovati dopisništva u poje-

dinim regijama i društvima. Također treba razmotriti i mogućnost distribucije časopisa preko specijalizirane prodajne mreže.

10. Preporuča se da sva društva, regionalni, općinski, međuopćinski i gradski savezi i pojedinci, šalju u Planinarski muzej arhivski materijal i predmete prikladne kao muzejske eksponate (publikacije, rekvizite itd.) i sve drugo što je značajno za našu planinarsku organizaciju.

11. PSH u zajednici s društvima treba proširiti mrežu stanica GSS, ponajprije na području Karlovca, Makarske i Dubrovnika.

12. Treba i dalje nastojati da GSS dobije status javne službe.

13. Kad dva ili više planinarskih društava projektiraju ili realiziraju nove planinarske puteve — transverzale na istom terenu, treba da to rade dogovorno i u suradnji s Komisijom za transverzale PSH.

14. Usvaja se novi Statut Planinarskog saveza Hrvatske.

15. Prihvaćaju se izvještaji Konferencije, Izvršnog odbora, Nadzornog odbora i Suda časti PSH i odobrava se njihov rad u prošlom mandatnom razdoblju.

16. Određuje se cijena članskih markica od 1. I 1980. g. i to: za odrasle članove 15 dinara, za omladinu 10 dinara i za podmladak 5 dinara.

17. Uz markicu za odrasle članove i omladinu uplaćuje se po dva dinara za ekspedicijski fond (1 dinar za jugoslavenske ekspedicije i 1 dinar za ekspedicije PSH).

18. Određuje se godišnja članarina planinarskih društava u iznosu od 200 dinara.

Planinarski savez Hrvatske u 1979. godini

Društva. U 1979. g. bila su u PSH uključena 93 planinarska društva. Osnovano je pet novih: »Đakovo«, »Moslavina« u Ludini, »Točak« u Podravskoj Slatini, »Petrinja« i »Medvedgrad« u Zagrebu (Šestine). Članske markice za 1979. g. nisu podigla društva: »Vršak« Brod Moravice, »Runolist« Oroslavje, »NIK« Zagreb, »Rajinac« Krasno, »Priroda« Zagreb, »Korčula« i »Badanj« Medak.

Članstvo. Prema evidenciji članskih markica koje su društva podigla u 1979. g. broj članova iznosi 28.368 od čega 15.393 odraslih, 6.657 omladine i 6.318 podmlatka. Porast broja članova u odnosu na 1978. g. (27.230) iznosi 1.138.

Gradski, općinski, međuopćinski odbori i savezi. Na području SRH djeluje ih pet i to: Planinarski savez Zagreba, Općinski planinarski savez Rijeka, Međudruštveni savjet zagorskih planinarskih društava, Planinarski odbor Dalmacije i Planinarski odbor Slavonije. Dok prva tri odbora aktivno i uspješno rade, to se na žalost ne može reći i za Planinarski odbor Dalmacije i Slavonije.

Konferencija PSH. U toku godine održana je jedna sjednica Konferencije, a na dnevnom redu bili su: Izvještaji o radu Izvršnog odbora PSH za 1978. g., financijski izvještaj PSH za 1978. g., usvajanje pravilnika GSS PSH, saziv XI redovne skupštine PSH i prijedlog izmjena i dopuna Statuta PSH.

Izvršni odbor održao je 14 sjednica na kojima je razmatrana tekuća, financijska i gospodarska problematika, pripreme za Skupštinu PSH, izmjene i dopune Statuta PSH, organiziranje akcija, stručna djelatnost, međurepublička suradnja, dodjela priznanja i drugo.

Članovi Izvršnog odbora te članovi Nadzornog odbora, osim na sjednicama, aktivno su djelovali u radu komisija PSH, u organiziranju akcija, u organima PSJ, sudjelovali su na sjednicama, proslavama i akcijama društava i odbora, zastupali PSH u srodnim organizacijama itd.

Nastavljena je suradnja s republičkim i pokrajinskim savezima, PSJ, SFKH, RSIZ-om za fizičku kulturu, Republičkim sekretarijatom za prosvjetu, kulturu i fizičku kulturu, Republičkim sekretarijatom za narodnu obranu, Republičkim štabom za teritorijalnu obranu, Tehničkim školskim centrom KOV JNA i drugima. S predstavnicima PZ Slovenije održana su dva sastanka, jedan u Slavoniji i jedan u Julijskim Alpama na kojima je dogovorena daljnja zajednička suradnja.

O najvećem planinarskom uspjehu — osvajanju Mount Everesta, u zajednici sa SFKH uspješno je organizirana u dvorani »Vatroslav

Lisinski« priredba »Everest 79«. Oko 2500 posjetilaca dugim pljeskom su nagradili Stipu Božića i Vladimira Mesarića za uspješno sudjelovanje u ekspediciji. Božić i Mesarić primili su za to brojna planinarska i društvena priznanja od kojih je svakako najznačajnija »Republička nagrada fizičke kulture«. Zbog velikog interesa održana je i repriza predavanja, također u dvorani »Vatroslav Lisinski«.

U sklopu općejugoslavenske planinarske akcije »60 crvenih staza Partije« održano je 9 akcija podijeljenih po regijama. Dvije akcije održane su u organizaciji PSH, kao završna akcija »Kapeljski pohod« od Vrela preko Bjelolasice do Matić poljane na kojoj je sudjelovao veliki broj planinara, te proslava 10. obljetnice VPP-a na Zavižanu. Tom prilikom otkriven je spomen-natpis inž. Premužiću uklesan u živu stijenu uz stazu prema Rossi-jevoj kolibi.

Zahvaljujući pravodobnoj pripremi programa, dobivena su prilična financijska sredstva za redovnu djelatnost, za nabavku opreme, za izdavačku djelatnost, za sudjelovanje naših članova u ekspediciji na Mount Everest, za markiranje staza na Bjelolasici i druge stručne djelatnosti.

Gospodarska komisija je u toku ove godine uspješno radila na održavanju i uređenju planinarskih objekata pod upravom PSH. Poznato je da su oni vrlo daleko locirani od naseljenih mjesta i komunikacija, što jako otežava rad i poskupljuje radove.

Od RSIZ-a za fizičku kulturu dobivena su namjenska sredstva u iznosu od din. 220.000, a ukupno je utrošeno za domove u 1979. g. din. 480.078,90.

Izrađen je idejni projekt za gradnju novog doma na Zavižanu, naručeni su i plaćeni novi prozori s okvirima za postojeći dom, izvršen popravak ceste do doma i drugo u iznosu od din. 245.456,55.

U kući na Baškim Oštarijama uređeno je potkrovlje kao skupno ležište, nabavljeni madraci, izgrađen WC i drvarnica, oličena su vrata i prozori i drugo, u iznosu od din. 68.708,10.

Na sklonište Alan otpremljeno je 6 kreveta s madracima i drugi inventar, tako da su sada uređene dvije sobe s ukupno 12 ležaja.

Za dom Štirovac nabavljen je nedostajući sitni inventar, porušena su stabla oko kuće i obavljeni drugi sitni radovi. Troškovi zajedno s plaćom čuvara iznose din. 77.163,80.

Na Skorpovcu izvršeni su sitni popravci. Troškovi i osiguranje iznose din. 3.464,75.

Za dom Risnjak nabavljen je krupan i sitan inventar, izvršeni su sitni popravci na domu što zajedno s osiguranjem i plaćom čuvara doma iznosi din. 83.635,70.

Za gradnju doma na Promini dotiran je iznos od din. 30.000, a za sklonište na Jančarici odobrena je nabavka 10 madraca.

Na Jelovu ruju otpremljeno je 6 kreveta s madraticama. Obecanje Sumarije da će kuću urediti nije ispunjeno pa je kuća u vrlo lošem stanju.

Za sklonište pod Okićem nabavljena je garnitura od 6 stolova sa stolicama u vrijednosti od din. 15.792.

PD »Dugom vrhu« odobren je za kupnju zemljišta iznos od din. 5.000, a PD »Dubovcu« za dogradnju doma na Vodicama iznos od din. 50.000.

Što se tiče Hirčeve kuće u Jablancu, nije još nađeno rješenje, dom je u vrlo lošem stanju, novaca za popravak, koji bi vjerojatno koštao oko din. 2.000.000, nemamo, te bi bilo najbolje prodati ga a novac upotrijebiti za druge republičke objekte.

Propaganda i izdavačka djelatnost. Časopis »Naše planine« izlazi uz već standardnu problematiku. Tiraža časopisa nije povećana, jer je ponovno zakazala propaganda u većini društava. Uz suradnju s NISRO Varaždin tiskane su color naslovne stranice za 8 brojeva s motivima ekspedicije »Everest 79«.

Izdana je knjiga autora Ante Rukavine »Velebtskim stazama« u nakladi od 2000 primjerala, završene su pripreme za tiskanje monografije »Klek« autora Borislava Aleraja, dogovoreno je izdavanje specijalne karte Medvednice, te osigurana sredstva za tiskanje drugog izdanja vodiča »Planine Hrvatske«.

NISRO Varaždin izdao je zidni kalendar s 12 motiva ekspedicije Everest što je velika propaganda za planinarstvo.

Tiskana je nova naklada planinarskih legitimacija i transverzalnih dnevnika za VPP i »Po planinama SRH«.

Bilten »Vijesti PSH« izlazio je redovno do ljeta, međutim, zbog pomanjkanja materijala nije tiskan u drugom polugodištu.

Nastavljeno je izdavanje značaka iz serije Velebit.

Knjižnica PSH redovno radi i popunjava se novim knjigama, samo je šteta što ima malo korisnika.

Komisija za zaštitu prirode je u toku godine stalno surađivala sa Savjetom za zaštitu prirode SRH na usklađivanju međusobnih stavova u vezi sa zaštitom pojedinih područja. Tako je npr. sudjelovala u raspravi o nacrtu Zakona o proglašenju Velebita parkom prirode, zatim o usuglašavanju te podnošenju prijedloga za donošenje zakona o zaštiti Bijelih i Samarskih stijena. Navedeni dio Velike Kapele proglašen je na temelju prijedloga Komisije, strogim rezervatom 18. XII 1979. g.

Također je održavan stalan kontakt s Republičkim zavodom za zaštitu prirode u pripremi pojedinih dokumenata kao i radi stručne pomoći.

U toku godine održavani su kontakti s komisijama drugih republika (posebno PZS i

BiH) radi razmjene mišljenja i međusobne pomoći.

Na sektoru propagande poduzet je niz akcija od kojih su najznačajnije predavanja o zaštiti prirode u pojedinim planinarskim društvima. Komisija je sudjelovala, u skladu sa svojim programom rada, u svim zbivanjima oko zaštite prirode kako u planinarskim društvima tako i u ostalim forumima.

Iako je održavan kontakt s pojedinim planinarskim društvima u republici, komisija nije imala dovoljnu podršku od nekih društava. Njihov bi zadatak bio da traže sugestije i pomoć za svoje djelovanje.

Komisija za markacije i transverzale vodi brigu o republičkoj transverzali »Po planinama SRH« i o »Velebitskom planinarskom putu«. S obzirom na proslavu 10. obljetnice VPP-a obnovljene su markacije cijele trase. Do konca 1979. g. izdano je ukupno 3244 dnevnika »Po planinama SRH« (u 1979. g. 439) i dodijeljeno 225 spomen-značaka (u 1979. g. 39), te dnevnika VPP 3036 (u 1979. g. 399) i dodijeljeno 763 spomen-značaka (u 1979. g. 99).

U okviru Komisije, grupa članova PDS »Velebit«, PD »Vihor« i PD »Rade Končar« izvršila je trasiranje i markiranje staza na Bjelolasici u sklopu projekta budućeg zimskog rekreacijskog centra.

Komisija za Statut i normativna akta pripremila je prijedlog izmjena i dopuna Statuta PSH na temelju primjedbi društava, regionalnih odbora i komisija PSH. Također su pripremljene izmjene u Pravilniku o radu Suda časti, a Komisija je sudjelovala i u pripremi Pravilnika Gorske službe spasavanja PSH.

Komisija za dodjelu priznanja je u protekloj godini primila od planinarskih društava i foruma 25 pismenih prijedloga sa 191 upitnikom za svoje članove, za koje je tražena dodjela znaka priznanja.

Izvršni odbor PSH na prijedlog Komisije riješio je povoljno 151 prijedlog, dok je 40 prijedloga vraćeno društvima radi dopune obrazloženja.

Dodijeljeno je 5 plaketa PSH (2 plakete društvima povodom obljetnica i 3 plakete članovima za dugogodišnji rad u planinarskim organizacijama), zatim 54 zlatnih znakova PSH, od toga 25 zlatnih znakova PSH članovima himalajske ekspedicije, 27 srebrnih znakova PSH, te 47 brončanih znakova PSH.

Planinarskom savezu Jugoslavije upućeno je 10 prijedloga za zlatni znak PSJ i 8 znakova za srebrni znak PSJ.

Problemi Komisije su najčešće: nedovoljno obrazloženi prijedlozi za dodjelu priznanja i prekratak rok za rješavanje. Društva najčešće, uoči održavanja svojih godišnjih skupština, traže da se prijedlozi riješe u kratkom roku što tehnički nije moguće uz najbolju volju. Često se dešava, da društva nemaju sredenu evidenciju o primljenim priznanjima za svoje članstvo, pa se dešava da se ne pridru-

žavaju Pravilnika o postupnom dobivanju znakova priznanja.

Komisija za povijest planinarstva nastavlja je s radom na prikupljanju planinarske dokumentacije za planinarski muzej. Na žalost, velik broj društava ne odaziva se na apele Komisije i ne dostavlja materijale, čak se događa, da se dokumentacija uništava umjesto da se daje u muzej.

Komisija za međunarodne veze je direktno ili preko komisija PSH održavala međunarodne kontakte. Bila je organizator susreta PSJ i mađarskog društva »Priatelj prirode« u Zagrebu i na Velebitu, kojom prilikom je dogovorena i suradnja PSH s »Priateljem prirode« na nekoliko područja. Predstavnik PSH sudjelovao je na sastanku u Italiji, na kojem su sudjelovali predstavnici evropskih planinarskih saveza koji se bave radom s omladinom.

Komisija za GSS koordinira rad 10 stanica GSS na području SRH. U toku godine osnovana je stanica u Zadru, a u toku su pripreme za osnivanje stanice u Karlovcu.

Održana su dva republička tečaja: zimski na Platku i ljetni u Paklenici, na kojima su sudjelovali pripravnici iz većine stanica. U toku godine organizirani su i ispiti za naziv »Gorski spasavalac«.

Komisija je pripremila izmjene i dopune Pravilnika GSS PSH koji je usvojila Konferencija PSH.

Za potrebe članova i stanica izrađeni su amblemi te table za obavještajne točke. U toku su pripreme za izdavanje udžbenika o tehnici spasavanja.

Predsjednik Komisije aktivno je sudjelovao u radu Koordinacijske komisije za GSS PSJ.

Komisija za speleologiju organizirala je za PSJ na Mosoru savjetovanje o školovanju stručnih kadrova, na kojem je sudjelovalo 18 speleologa iz SRH. Održani su ispiti za naziv »Speleolog«, a izvršeno je imenovanje 19 speleoloških instruktora, te održano tradicionalno speleološko veče. Predstavnici Komisije sudjelovali su na proslavi 90. obljetnice Jamarske zveze Slovenije, na I. zboru speleologa PS BiH u Trebinju, na sastancima Koordinacijske komisije za speleologiju PSJ i na sastanku Međunarodne komisije za spasavanje iz speleoloških objekata koji je održan u Poljskoj.

Komisija je preuzela organizaciju dežurstva preko vikenda u špilji Veternici za što je prethodno pripremljen elaborat. U pripremi je organizacija speleološke ekspedicije PSH u Venezuelu u 1980. g. u kojoj bi trebalo sudjelovati 8 speleologa iz SRH. Komisija je izdala II. dopunjeno izdanje »Popis literature o speleologiji« te I. dopunjeno izdanje »Ispitna pitanja«.

Komisija za orijentaciju je i ove godine koordinirala održavanje orijentacijskih natjecanja u SRH pripremom i izdavanjem kalendara natjecanja.

Organizirano je republičko orijentacijsko natjecanje na Papuku uz sudjelovanje 20 ekipa. Tri prvoplasirane ekipe (PD »Sljeme«, PD »Zagreb matica« i PD »Sutjeska«) zastupale su PSH na Saveznom orijentacijskom natjecanju PSJ. U konkurenciji 23 ekipe iz svih republika i pokrajina, ekipa PD »Zagreb matica« zauzela je prvo mjesto, ekipa PD »Sutjeska« treće i ekipa PD »Sljeme« peto mjesto. Na temelju njihovog plasmana u konkurenciji Saveza, PSH je osvojilo prvo mjesto.

Komisija je uspostavila kontakte s Mađarskim orijentacijskim savezom te sa švedskim orijentacistima koji su u velikom broju posjetili Zagreb.

Predsjednik Komisije aktivno je sudjelovao u radu Koordinacijske komisije za orijentaciju PSJ te u organizaciji Saveznog orijentacijskog natjecanja.

Komisija za vodiče. Komisija koordinira rad četini stanice vodiča s kojima održava usku suradnju. U toku godine razmotren je niz pitanja vezan uz školovanje vodičkih kadrova te njihovo brojno povećanje. Pitanje uvođenja nove kategorije »Vodiča društvenih izleta« nije do kraja provedeno, pa to ostaje kao primarni zadatak za iduću godinu. Komisija je uz suradnju stanice vodiča Rijeka organizirala na Platku VI. zbor vodiča i pripravnika. Na Voglu je organiziran zimski seminar za vodiče te skijaški tečaj za planinare.

Komisija za alpinizam koordinira rad 6 odsjeka i 3 pododsjeka u SRH. Osim redovnih sastanaka Komisije održana su i dva sastanka predstavnika svih odsjeka i pododsjeka na kojima je rješavana tekuća problematika. U toku godine organizirani su ispiti za naziv »alpinist« te zimski alpinistički logor na Vršiću (8 sudionika) i ledenjački tečaj na Grossglockneru (18 sudionika i 6 instruktora).

Organizirana je republička ekspedicija na Mount Kenyu u kojoj je sudjelovalo 14 alpinista iz Zagreba, Rijeke i Splita. Ekspedicija je u potpunosti uspjela, ispenjan je niz smjerova od kojih je najznačajniji uspon kroz »Dijamantni kuloar«.

Komisija aktivno surađuje s Koordinacijskom komisijom za alpinizam PSJ te Komisijom za alpinizam PZS.

Komisija za omladinu kao i svake godine, u suradnji s PD »Vihor« i PD »Sutjeska« organizirala je tradicionalni planinarsko-skijaški pohod »Tragom 26 smrznutih partizana« na kojem je sudjelovalo preko 200 sudionika. Organiziran je odlazak 20 planinara pionira, članova PD »Tuhobić« i PD »Bilo«, na Zbor planinarskog podmlatka PSJ na Pohorju.

Velike i male gore

PETAR LUČIĆ-ROKI
ZAGREB

Grijemo se na blagom jesenskom suncu ispred doma na Žitnici pod Japetićem. Na rubu strme, još uvijek sočne livade, osamljena klupica izrađena od granja skladno se uklapa u pitomu okolinu valovitih obronaka Samoborskog gorja, koji se spuštaju prema Zumberačkom kraju. Na krošnjama obližnje šume izbijale su već sve nijanse zlatne i smeđe boje posljednjih rujanskih dana.

Velika šumovita kupola oko stotnjak metara nižeg brijega Rešpetarnice pružala je uge sjene u popodnevrim satima niskog sunca, dok su se iza nje nizali sve niži bregovi, sve tamo prema brežuljcima oko Kupčine i Kupe. Na zapadu i jugozapadu pruža se dosta visoko bijeli veo magle, koji nam skriva planine Like i Gorskog kotara. Da bi prizor bio potpuniji, gornji sloj magle dopire upravo ispod grebena Velike Kapele, koju je nadvisio samo svojom karakterističnom piramidom.

Visoko gore iznad magle zapadno je sunce osvjetljavalo finim nijansama rijetke rastrgane oblačice.

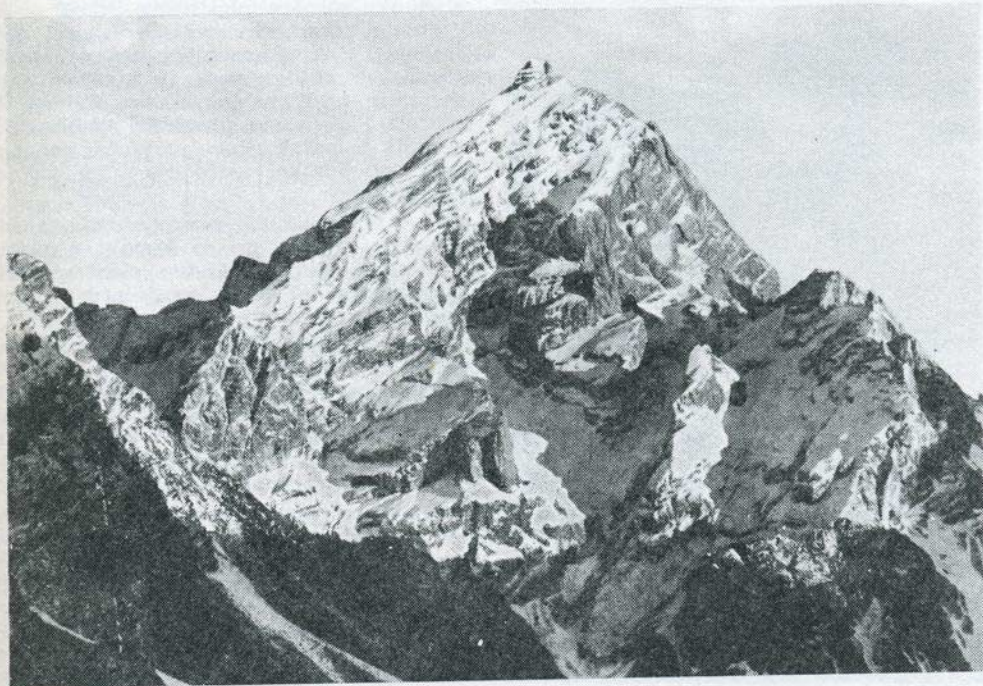
Kolikogod sam puta dolazio do Japetića, svaki puta sam ga doživio u drugačijem ugođaju; ili hodajući po onim prostranim i me-

kim livadama što se pužaju pod nogama poput debelog podatnog saga; drugi puta vidikom na strmi greben Oštrca i duboku Lipovačku dragu; uvijek ponovno zadovoljan sretno izabranim položajem planinarskog doma na Žitnici, a u domu obradovan susretljivošću opskrbnice i njenom dobrom kuhinjom.

Međutim, prizor ovog poslijepodneva kao da je nadmašio sve moje dosadašnje boravke u Samoborskom gorju. Snažan doživljaj planine obuzeo me ništa manje, nego onda kada sam boravio u području nekog vrlo visokog gorja. Daleki horizonti popodnevnog protusvjetla prenosili su me preko Male Kapele do sjevernih strana Velebita, preko Kleka i Bjelolasice do Risnjaka i Snježnika. Na sjeverozapadnom rubu Zumberačke gore, iznad pojasa guste bijele magle, izdizao se obli Trdinin vrh, dok su desno od njega stršali zasneženi zupci Kamniških Alpa.

To me je podsjetilo na jedan drugi jesenski pogled u zapadnim Julijskim Alpama, sa glasovitog vidikovca »Monte Lussari«.

Bio je već listopad i zlatne krošnje visokih ariša činile su jedinstven ukras strmim visovima iznad živopisne doline Val Brune. Du-

Monte Antelao (3263 m)

boko dolje, gotovo ravno u smjeru zapada, nazirala se zelena dolina Val Canale, a iz nje ne sumaglice strmo su se jedan za drugim dizali grebeni Karnijskih Alpa. Ovaj reljefni niz oduljio se još daleko iza Pontebbe, gradića pri kraju Kanalske doline, pa onda skrenuo malo prema sjeveru na austrijsku stranu. Nazvalo se bezbroj gora u protusvjetlu, sve tamo do dugog bijelog bedema Visokih Tura prema sjeveroistoku i Dolomita Lienza na zapadnom horizontu.

Sa suprotne strane, natrag prema jugoistoku, ugledao sam upravo sasvim blizu naše Julijske Alpe. Iznad »suhog zlata« arišovih krošnja, vrhovi Mangarta, Jalovca i Mojstrowske penju se sve do samih oblaka.

Ovo je upravo idealno mjesto za sjećanje i maštu, za stvaranje planova novih tura! Koliko puta bila mi je baš ta Kanalska dolina ulaz za svaki puta nove predjele u Alpama, a ponajviše u susjedne Dolomite.

Zbijena, slikovita sela Kanalske doline, od kojih mnoga s imenima očigledno slavenskog podrijetla, bude u meni uvijek osjećaj ugodne domaće topline. Bagni di Lusnizza (Lužnica), Dogna (Donja), Ugovizza (Ugovica), nekoliko je takvih toponima u ovim predjelima. Prilikom uspona prema planinarskoj kući »Grego« na kraju doline Val Brune, s desne strane izviruje iz zelenila stjenoviti, 1735 metara visoki vršak Monte Strechizza (Strehica),

a s lijeve 1794 m visoki Monte Carnizza (Krnica), dok se strma staza uspinje dalje prema planinarskom skloništu »Bivacco Stuparić« (Stuparić — prezime žumberačkog kraja).

Kad se pak razgovara sa stanovnicima ovih krajeva, možemo se služiti pored talijanskog i slovenskim i njemačkim jezikom, jer ima Slovenaca i Austrijanaca. Vlasnik planinarske kuće i restoranta ispod sjeverne stijene Montaza zove se M. Martinz (Martinc), dakle Slovenac, a samo selo na početku doline ima tri imena: Valbruna, Wolfsbach i Ovčja vas.

Mali trg u središtu tog sela nosi ime Julijus Kugyja, Tršćanina, pisca i pjesnika iz prošlog stoljeća i velikog ljubitelja Julijskih Alpa koji je često prilikom obilaska tih planina boravio u skromnoj kući alpskog vodiča Antona Ojcingera iz Valburne.

Slovenski planinari podigli su Kugyju divar spomenik u Trenti iznad Soče, dok mu je ovdje na talijanskoj strani podignut mnogo skromniji, zapravo kameni spomen-stup na kraju doline Valbrune u predjelu Seissera.

Na jednoj strani toga stupa uklesana su imena njegovih vodiča, Talijana i Slovenaca, a na drugoj jedan njegov divni pjesnički zapis, koji je Kugy posvetio grandioznoj sjevernoj stijeni planine Montaz. Furlani ovu planinu zovu Jôf Montasio.

Ovoga se puta nismo mogli zaustaviti u Valbruni, jer nam se žurilo dalje kroz Furlaniju, cestom preko obronaka Karnije do izvorišta rijeke Tagliamento, da bi se zatim preko prijevoja Passo Mauria prebacili u neobično slikovit kraj pokrajine Cadore, koji se prostire oko gornjeg toka rijeke Piave.

Ovdje prestaju Karnijske Alpe i počinju Dolomiti. Oštre, nazubljene gromade najfantastičnijih oblika nagli su kontrast oblim i »tustim« masivima karnijskim. Cridola, Marmarole i glomazna piramida Antelao, čiji se nevelik ledenjak ljeska na suncu poput velikog svjetionika, priređuju nam jedinstven gorski doček.

Ovu sliku još više upotpunjuju ona zbijena slikovita mjesta što se kupaju u suncu na kosim, zelenim padinama planina. Balkoni, prozori, ograde, vrtovi, sve je prepuno gustog, šarenog cvijeća.

Sunčani ljetni dan u Alpama pruža uvijek sliku životne radosti i bila je prava šteta kad se nebo iznenada naoblačilo. Odjednom su počeli treštjeti gromovi po južnim stijenama Sorapisa, a zatim se oborio strašan pljusak, pa smo morali stati i skloniti se u maloj kavanjani jednog hotela.

Kada se nevrjeme stišalo, nastavili smo vožnjom prema Cortini, ali nas je već nakon prvog kilometra zaustavila prometna policija i upozorila da ne možemo dalje. Primijetili smo ubrzo preplašene ljude kako bježe u panici pred nečim strašnim. Kod sjevernog prilaza San Vitu, nedaleko od mjesta gdje su nas zaustavili, klizila je niz planinu preko ceste nezadrživa masa bijelog šljunka i kamenja prijeteci i uništavajući sve pred so-

San Vito di Cadore i Croda Marcora (3154 m)

bom. Od treska gromova u nevremenu odvalio se s ruba planina golemi blok stijene, koja je na strmini pokrenula kamenu lavinu.

Dugačka bijela rijeka sipine zajedno s velikim blokovima kamenja, kretala se laganim šumom uporno prema naselju vilâ i hotela. Usput je lomila stabla smreka i drobila drvene balkone u prizemljima. Ljudi su iz okolnih kuća, zajedno s djecom, bježali pred tim jezovitim prizorom, jer se nije moglo znati kuda će ova sila produžiti i gdje će se zaustaviti.

Tek pred večer se sve pomalo smirilo. Glavna cesta za Cortinu bila je presječena slojem kamenja debelim preko četiri metra, a u dvorištima nekih hotela moglo se vidjeti zatrpane i uništene automobile. Nitko na sreću nije nastradao životom, ali mi smo se morali vratiti u San Vito i potražiti smještaj, jer je cesta ostala neprohodna. Svoju smo turu preorijentalirali na planine ovoga kraja, a tih je bilo dosta, čak i previše za onih nekoliko dana koliko smo morali tu ostati.

Iznad samog mjesta San Vito sa svih strana dizali su se planinski gorostasi. Sorapis s oštrom, crvenkastom piramidom, Croda Marcora, zatim najviši u ovoj grupi Monte Antelao, visok 3263 metra i treći među velikima Monte Pelmo. Ova tri masiva približno su jednako visoki, ali sasvim različitog oblika i razvedenosti, odnosno prostora koji zauzimlju. Najneobičniji po obliku je Monte Pelmo. Kad ga se gleda iz doline s jugoistoka i sjeveroistoka, čini se kao golema osamljena tvrđava što bdije nad dolinom Ampezzo. Kad mu se čovjek približi, gotovo mu zastaje dah pred uzbudljivim pogledom na strahovite slojevite crvenkaste stijene, na oštre rubove što strše na sve strane i upoće na zaista sasvim neobičan reljef te planine, koja je i najnepriступačnija od svih iz te skupine.

Monte Pelmo djeluje vrlo impozantno kad ga se gleda s Monte Cristalla ili pak s vrha srednje Tofane. Kao nedostižna planinska gromada činio mi se kod uspona na planinarsku kuću Rifugio san Marco pod stijenama Sorapisa. Bilo je oblačno, a južni vjetar gahnjao je olovne oblake od venetske lagune prema Alpama. Oblaci su bili još dosta visoki i činilo se da ih vrh Monte Pelma upravo dodiruje. Duboko dolje pod nama, u jedva providnom sivilu, naziralo se mjesto San Vito di Cadore s vijugavom rječicom Rio Boite, pa se planina od doline do vrha Pelma činila znatno viša, a izgledala je kao neka prijeteca spona što vlada nad čitavim krajem.

Susjedni Monte Antelao i Sorapis ipak su malo pristupačniji, premda usponi na njihove grebene, vrhove i ledenjake predstavljaju napore ture što traju sate i sate, a ne mogu se izvesti u jednom danu pošto na ove planine ne vode nikakve ceste ni žičare. Na njih se ne prislanja nikakvo predgorje ili visinski plato, preko kojih bi neka planinska cestica mogla skratiti duljinu pješačkog uspona, jer se one naglo strmo dižu iz doline.

San Vito di Cadore i Croda Marcora (3154 m)

Po njihovim nižim dijelovima vijuga samo po koja vojnička mulatiera, a dalje se probijaju strme staze, nogostupi, te osigurani putovi ili penjački smjerovi.

Uspom počinje u samom San Vitu stazom koja se najprije blago uspinje preko prostrane morene, na kojoj su za zimu postavljeni uređaji ski-liftova. S jedne i druge strane tog prostora guste su šume smreke i ariša. Što se put više približava planini postaje sve strmiji i ulazi u divlje razrovano područje gorske bujice. Ovdje kroz čitavo ljeto leže debele ploče zamuljenog snijega, koji je ostao od silnih lavina što se tu ruše naročito u proljeće, kad se Antelao oslobađa svog suvišnog bijelog tereta.

Odavde se nastavljaju dva puta, jedan širi kao mulatiera u serpentinama prema strmini. Drugi je samo za pješake, pa se na velikoj sipini, na visini od kojih 1700 metara, razdvaja desno prema Antelao, a lijevo vodi sve strmije prema Rifugiu San Marco pod stijenama Sorapisa. Desnom stazom za Antelao dolazi se na oštri prijevoj Forcelta Piccola i do kuće Rifugio Galassi.

Odavde uspon postaje alpinistički u punom smislu riječi, a zahtijeva dobru opremu i oprez, jer je gornji dio vršnog grebena uglavnom pod zaleđenim ili pak svježim snijegom. Pod samim vrhom smješten je i jedan bivak. Ispod sjeverne strane vrha lijep je ledenjak, razdvojen po sedini grebenom na gornji i donji (Ghiacciaio inferiore i superiore), a leži na visini od 2600 do oko 2900 metara. Lede-

njak je dugačak oko jedan kilometar i otprilike isto toliko širok.

Prilikom uspona prema kući San Marco imali smo loše vrijeme, ali je bilo vrlo uzbudljivo. Povremeno je kišilo, a niski oblaci »fena« zavaljivali su se u stijenje goleme mase Monte Antelaoa i naglašavale nam tako upravo fantastične detalje zamršenog labirinta u stijenama ove velike planine.

Ima jedna zanimljiva pojava u planinama. Kad neku veliku stijenu promatramo za lijepa vremena, onda nam se ona čini kao kakav veliki, izbrazdani zid u kojem oko traži detalje ljepote i mogućnost prolaza. Kad se tom istom stijenom provlače magle, oblaci i sjene, onda tek otkrivamo njenu dubinu, razvedenost i bezbroj raznovrsnih oblika.

Tako nam je i tog puta sjeverozapadna stijen na ove planine pokazivala sad goleme slatvolute, pa stupove, rjezive, strme jaruge i prolaze, široke police i izbočine, gotovo viseće stropove. Činilo se da bismo mogli danima istraživati ljepotu oblika što ih je surova priroda kroz tisućljeća isklesala u tom nedostižnom kamenom svijetu.

Kroz kišni zastor i povremeno malo jače osvjetljenje ipak sam snimao sa filmom u boji. I uspjelo je dobro. Snimci su bili neobično snažni, a pomoglo mi je i gorsko cvijeće, naročito mirisavi dlakavi klinčić i žarko crveni rododendron, koji su onako mokri odsijevali svojim bojama u sivilu nevremena.

Rifugio San Marco je kuća postavljena na maloj, posljednjoj zelenoj zaravni podno stijena Sorapisa. Tu je i gornja granica šume. Kuća je stara, jednostvana, ali vrlo uredna i udobna. Njome upravlja Planinarsko društvo iz Venecije, a kao topli obrok dobiva se samo jedno, ali fino jelo, krepki »minestrone«.

Sjeverno od kuće usječen je put u stepeničasto strmo stijenje, koji preko uskog prijevoja Forcella grande vodi lijevo i desno prema dugim razgranatim grebenima i ostrim vrhovima palnine Sorapisa. Ovdje su već svi prilazi izrazito teški i penjački, a po lošem vremenu je i orijentacija u ovoj velikoj planini zaista teška.

Znatno lakši pristupi su s prijevoja Passo Tre Croci, od kojeg se stiže do malog gorskog jezera Lago del Sorapis i planinarske kuće Rifugio Vandeli, na visini od 1928 metara. S ove se strane također dolazi do triju uskih ledenjaka što se spuštaju pod vršnim grebenom Sorapisa.

Odmarali smo se prelijepim šetnjama po San Vitu i okolo njega. Samo mjesto San Vito di Cadore čine uglavnom nove, uredne kuće, širokih streha, s puno drvenih dijelova, balkona i ukrasa. Na svim zgradama i oko njih sve je puno šarenog cvijeća. Posebno se pak ističe arhitektura pojedinih hotela i vila, pa izgleda da su se arhitekti upravo natjecali da budu što ljepše, i kako da se što skladnije

uklope u onu posebnu pozadinu visokih dolomitskih kulisa. Između svih tih novih zdanja ima još uvijek mnogo starih karakterističnih kuća s velikim drvenim štagljima koji čine veću polovicu tih zgrada.

Na trgu u sredini San Vita dvije su crkve, stara i nova. Sa svojim strmim, visokim krovovima, pokrivenim sivkastim daščicama i šiljastim tornjevima čini se da su dio planine istih oblika. Malo niže od mjesta, zapravo po dnu doline, teče bučna zelena rječica Rio Boite. Žuri se ona od sjevera prema jugu, od Cortine do svog ušća u Piavu nedaleko gradića Pieve di Cadore. Usput prolazi kroz tri manja jezera, a jedno od njih je ispod samog San Vita. Na njemu se nalazi starinsko drveno kupalište, kojim se koriste hrabriji kupaci, jer je voda prilično hladna.

Mnogo su privlačnije šetnje s druge, zapadne strane rijeke, do sočnih mekanih livada oko planinarske kuće Rifugio Senes i dalje kroz beskrajne šume smreka i ariša podno Monte Pelma. Ove su šume zaštićene, pa njima vlada savršena tišina, koju tu i tamo prekida samo pijev ptica i ponekad glas kakve divljači.

Do prvog platoa ovog planinskog šetališta uspinje se otvorena sjedeća žičara, jedna od rijetkih u ovim predjelima. Prelazi visinsku razliku od kojih tristo metara i zaustavlja se kod lijepo oblikovane kuće Rifugio Larin. Dalje se ide pješke mimo spomenute kuće Senes, pa zatim produžuje u guste šume koliko tko želi i može.

Planinare i šetače gurmane ipak moram upozoriti na ovu posljednju kuću, da skrenu bar na kratko u nju i da vide originalnu veliku blagovaonicu, svu obloženu drvetom, s golemim kaminom, te svim mogućim vrstama roštilja i specijalitetima od raznovrsnih gljiva.

Ove smo godine samo prošli kroz San Vito, popili jednu kavu i žurili se dalje prema klancu jezera Landro i rječice Rienza što teče nedaleko izvorišta rijeke Drave. Ovdje Rienza ostavlja Dravu da skrene na istok prema Austriji i našim podravskim krajevima sve do Dunava, a ona brzicama hita velikom dolinom Pusteria (Pustertal) prema Brunicu nadomak poprečnim prekrasnim dolinama, koje će nam otkriti bijele, ledene masive Zillertalskih Alpa i one predjele Dolomita u kojima još nismo bili. Ali o tome drugom prilikom.

Jesen je već žutim nijansama obojila šume naših malih gora Samoborskih i Žumberačkih. Pod nogama nam šušti lišće kestenjevo i jedva se još može naći po koji zaostali plod.

Zarujilo se lišće na urednim vinogradima Kožlakov, a mi ćemo u zavjetrini neke stare kleti u mislima prebirati doživljaje od prošlog ljeta i spremati nove šetnje i uspone u male i velike gore.

U zagrljaju hirovite Kočne

Dr MARIJAN i TEA KOŠIČEK

ZAGREB

Odlučili smo tog ljeta završiti transverzalu »Slovenska planinska pot«. Listajući dnevnik transverzale ustanovili smo da nam je još običi nekoliko alpskih dvotisućnjaka koje smo doduše već bili posjetili, ali nismo imali žiga s njihovih vrhova. Među njima se našla i planina koju smo mnogo puta promatrali s divljenjem i željom da se nađemo u njenom zagrljaju, ali to još nismo ostvarili — Kočna u Kamniškim Alpama, Jezerska Kočna (2540 m). Krajem srpnja nekako se ustalilo lijepo vrijeme, pa smo se jedan petak uputili u Cojzovu koču na Kokrškom sedlu (1791 m). Ostavivši auto kod »kmeta« Suhadolnika poviše doline Kokre, krenusmo u kasne popodneve sate put Kokrškog sedla. Sunce nam je sad već blagim zrakama grijalo leđa dok smo se penjali strmom udolinom između surih stijena Kokrške Kočne na sjeveru i Kalškog grebena na jugu. Šutljivo su nas promatrale planine, kao da se pitaju koju ćemo od njih posjetiti. A divnu tišinu među smrekama i arišima, a onda i u kamenjaru išaranom klekovinom, ugodno je remetio samo zuj ponekog bumbara ili šum ptičjih krila.

»Ne, lijepi moji«, mišljasmoo veselo u sebi kad nam se među alpskim visovima pokazala dostojanstvena piramida Grintovca, »ovaj puta nas privlači ljepotica na koju nam ljubomorno uskraćujete pogled, Jezerska Kočna!« I radosni što nam je Perun podario lijep, vedar dan, marljivo smo usmjevali objektiv fotoaparata na nježne ukrase surovog kamenjara na domak Kokrškog sedla — na busen raskošno žute sunčanice, na ozbiljni tamnomodri jedić, na koketno rastvorena njedra kranjske lilije.

Za večerom nas je prijazni domar Cojzove koče ohrabrio saopćenjem da meteorolozi i za sutrašnji dan predviđaju lijepo vrijeme. Sutra dan nestrpljivo dočekasmo da se noć počne pretvarati u sivilo zore. Sunce je tek dotaklo vršak Grintovca kad smo se počeli uspinjati njegovom jugoistočnom padinom. Kad se sasvim razdanilo, ugledasmo iza još tamnog boka Grintovca naš cilj — rastrgani, gromovima izjedeni vrh Jezerske Kočne. S ušitom smo promatrali prekrasnu sliku ranim suncem obasjanih i zato još zlatno-ružičasto obojenih stijena na podlozi kristalno bistrog neba. Žustro smo svladali kamenite serpentine transverzalnog puta koji nas je preko vrha Grintovca i usjekline Dolci trebao dovesti na Kočnu. Pri tom ipak nismo propustili da s radošću pozdravimo nježno plave cvjetove Cojzovog zvončica koji uljepšava samo naše Alpe.

Na vrhu Grintovca (2558 m) zatekli smo dva mladića, Slovenca, koji su se upravo digli da također krenu put našeg cilja. Zaželjeli smo im »sretno«, malo se odmorili, na-

pasli oči na visovima oko nas, pa pošli za njima. Spuštanje niz sjevernu stranu Grintovca uz pomoć nekog klina zahtijevalo je od nas punu pažnju. S poštovanjem smo pogledavali na surove, nimalo gostoljubive hridine na grebenu Kočne. Kad smo se našli u hladu na zapadnoj padini Grintovca, dočekalo nas je iznenađenje — Dolci, stotinjak metara ispod nas, u koje smo se trebali spustiti, bili su pokriti snijegom. Nismo se dali smesti — ta nije nam prvi put da priječimo snijeg, a imamo uza se i cepine. No, tek što smo krenuli dalje tijesnom stazom u stijeni Grintovca, ugledali smo naša dva Slovenca kako bezuspješno pokušavaju prijeći snježnu površinu. Stali smo da vidimo što će oni. Padali su, klizali se, pokušavali iznova, ali uzalud: led na površini snijega nije im dopustio napredovanje bez dereza. Odustali su i vratili se.

»Ne može se. Odviše je opasno. Nemojte ni pokušati«, upozorili su nas kad smo se opet sreli. Uputili su se u Češku koču. Mi smo dio opreme ostavili u Cojzovoj koči, pa nam nije bilo druge nego se vratiti tamo i za ovaj puta odustati od pohoda na Kočnu. Sjedili smo neko vrijeme na vrhu Grintovca i s mješavinom divljenja i razočaranja promatrali vrh Kočne. A ona se, drznica, stala zamatati u tanku koprenu magle, poput namiguše što tobožnjim skrivanjem svojih čari nastoji još više raspaliti strast svoga udvarača. Magla se zgusnula, uzela i nas u svoj zagrljaj, pa smo krenuli natrag na Kokrško sedlo. Ali nas Kočna nije prestala izazivati. S boka Grintovca ponovno je ugledasmo — opet bistru i sad u punom sjaju ljetnog sunca.

»Opet ćemo ti doći!« viknasmoo hirovitoj Kočni koja se već bila sakrila iza pleća svojih susjeda.

Tog smo ljeta ispunili sve praznine u dnevniku »Slovenske planinske poti«; ostala je samo još jedna — Kočna. Valjalo je iskoristiti ostatak godišnjeg odmora, pa se posljednjeg dana kolovoza nadosmo u Jezerskom. Odlučili smo prići našoj ljepotici s druge strane, sa sjevera, poznatim Kremžarovim putem za koji Vodič po »Slovenskoj planinskoj poti« kaže da »s pravom ide među najzanimljivije putove u slovenskim Alpama«.

Premda smo iz Zagreba krenuli po najljepšem vremenu, u Jezerskom nas je dočekalo neugodno iznenađenje: nebo je bilo tmurno, a Grintovec i Kočna bili su posuti snijegom, kao neki golemi kolač šećerom. Ipak smo krenuli dalje — put Češke koče (1543 m) na samom podnožju Grintovca i Kočne. Domar nas je lijepo smjestio (ne preporučamo doći u tu vrlo posječenu kuću na spavanje bez rezervacije ležaja!), ali smo noću morali na sebe navući sve raspoložive pokri-

vače, jer se živa u toplomjeru spustila na nekoliko stupnjeva ispod ništice.

A ujutro ponovo iznenađenje — ovaj puta ugodno: svanuo je bistar dan. Dok smo uživali u jutarnjem rumenilu koje se pojavilo na tamnim obrisima Velike Babe, Križa, Dolgog hrpta — Homer bi to nazvao pojavom »ružoprste zore« — prve su sunčane zrake zamilovale obronke Kočne. Kad su malo ojačale, na kamenim je bokovima naše ljepotice zablistala tanka korica leda. Ali sunce je grijalo sve jače, pa smo se ponadali da će nam tu zapreku skloniti s puta.

»Hoćemo li?« pogledasmo se. »Hoćemo!« začas je odlučeno. Još nekoliko planinara krenulo je za nama po strmoj sipini. Na križanju putova svi su krenuli na Grintovec; samo nas dvoje okrenusmo prema Kočni. Doskora smo se našli na skorenom snijegu. No padina nije bila strma, pa smo je svladali bez teškoća. Kad smo napustili bok Makekove Kočne i našli se u zagrljaju Jezerske Kočne, pred nama se otvorila Kremžarova staza u punoj ljepoti — ispred nas surove vrletne Kočne, na svakom koraku u drugom obliku, poput izložbe poluapstraktnih skulptura što ih je izradio kipar s neiscrpnom stvaralačkom maštom; desno od nas stijena, s ostacima leda koji se topio, s klinovima, ali mjestimice i bez njih, pa se moraš uhvatiti za ledeni klizavi kamen; lijevo od nas provalija (»nije za one koji su skloni vrtoglavi«), upozorava Vodič), ali i veličanstven vidik na zasneženu Skutu i ostale ljepotice Kamniških Alpi. Ne možeš a da se u predahu od uspinjanja ne nasloniš na stijenu i uperiš fotoaparatus u tu divotu prirode.

»Ne snimaj toliko!« upozoravasmo jedno drugo; »do vrha ćemo ostati bez filma!«

Iza jednog zavoja stvorila se pred nama široka, nagnuta polica, pokrita još uvijek zaleđenim snijegom. »Valjda ne moramo preko nje!« bila nam je zajednička misao, ali je ostala neizrečena. Žurno nastavismo put da se što prije oslobodimo nedoumice. No Kremžar je znao svoj posao: opskrbio je stijenu užetom, pa nas snijeg nije nimalo ugrozio. Malo kasnije iskrснуo je pred nama golem kameni zub. »Da to nije vrh?« pogledasmo na sat. Prema Vodiču trebali bismo se do vrha uspinjati još dobar sat, a do vrha te kule pred nama nikako nam neće trebati toliko vremena. I doista, staza nas je pvela mimo nje i ponudila nam novo iznenađenje: preko staze se izbočila stijena tako nisko da se samo potbuške možeš provući ispod nje. A zaobići je nemaš gdje, jer je odmah iza ruba staze zinula provalija. Skinusmo dakle naprtinjače, srećom samo s najnužnijim sadržajem (na to upozorava Vodič), pa smo ih gurali pred sobom i puzali po kosini staze. Izašavši iz tog tjesnaca smijali smo se kako će biti »veselo« kad se budemo na povratku spuštali kroza nj prilijepljeni stražnjicama o mokri kamen!

Posljednjih pola sata uspona bilo je na stazi sve više snijega, pa je trebalo obući rukavice i ne ispuštati iz ruku ledene, ali pouzdane izbočine stijene. Uskoro ugledasmo pred sobom vrh — rastrgan, surov, strm. Još malo i mi smo na cilju. Počeli smo osjećati glad, ali za koji ćemo čas sjesti na vrhu i izvaditi doručak iz naprtinjače. No čekalo nas je još jedno iznenađenje — u tijesnom žlijebu koji vodi na vrh kamen je toliko krhak da se u njega ne daju zabiti klinovi, pa valja dobro paziti je li kamen za koji ćeš se uhvatiti pouzdan. Kad je pak put još k tome zasut snijegom, dobro pogledaj kamo ćeš stati na tako labavom tlu! Na kraju smo se uhvatili za limenu kutiju na vrhu i uspješno se izvukli iz žlijeba.

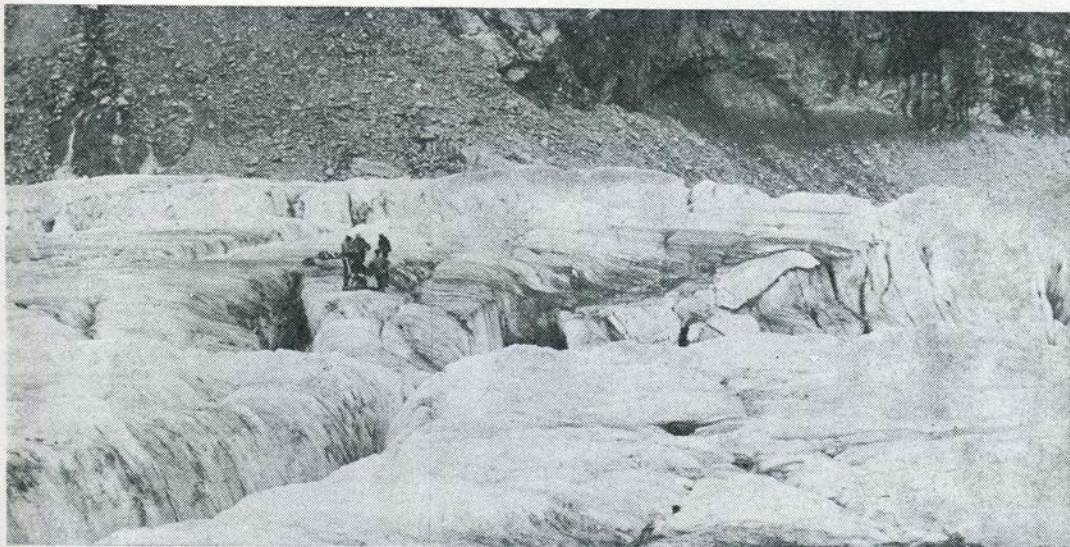
Vrh je tako tijesan da se više od 2—3 čovjeka jedva mogu smjestiti na njemu. Na sreću bili smo sami, pa smo se ushićeni još jednom planinarskom pobjedom udobno uvalili u snijeg i prihvatili »administracije« — upisivanja u knjigu posjetilaca i udaranja žiga (za čudo, još ga nisu ukrali!) u dnevnike. Zatvorivši kutiju podigli smo pogled da uživamo u panorami, ali kad tamo — dok smo se bavili »administracijom«, zagrlio nas je oblak Magla je iz trena u tren postajala sve sivija, sve manje simpatična. Iz daljine se začula prigušena grmljavina.

»Ovo ne sluti na dobro. Nema ništa od doručka. Povlačenje!«

Na brzinu smo progutali nekoliko kocki šećera i posisali po pola limuna, pa se prihvatili spuštanja. Neposredno ispod vrha ugledali smo na stijeni ploču koju ranije nismo ni zapazili: spomen na dvoje mladih koji su ovdje izgubili život — vjerojatno od munje. Rastužili smo se, ali i namrgodili — zašto obeshrabriti planinare strahom od pogibije i to upravo na takvom »škakljivom« mjestu?

U početku smo se spuštali kroz maglu. Grmljavina se udaljila od Kočne i nestala negdje u daljinu. Odahnuli smo, a i magla se uskoro razila. Ali tada je počeo padati snijeg. Našli smo se u pravoj mećavi. A zatim nije prošlo ni pola sata i nebo se smirilo. Za posljednjim pahuljicama snijega pojavilo se nebesko plavetnilo. Sa čežnjom smo dočekali sunce, jer nas naše vjetrovke nisu baš odviše grijale. Tek tada smo u nekoj zavjetrini dopustili sebi da potrošimo svu hranu što smo je ponijeli sa sobom. Duboko ispod nas nazirao se krov Češke koče. Tamo nas je čekao ručak, pa više nije bilo potrebno čuvati zalihe.

Bez žurbe smo nastavili put. Svaki čas smo se osvrtni na vrletne izdanke Kočne među kojima smo se uspinjali, i sa zadovoljstvom se prisjećali njihova zagrljaja. Te stijene, sad opet daleke i naoko nepristupačne, još su nam maločas bile tako bliske, tako prijateljski raspložene prema nama. Čudesno i prekrasno!

Tečajci na glečeru

Foto: M. Ambruš-Kiš

Bio sam izvor neprilika na Glockneru

MIROSLAV AMBRUŠ-KIŠ

ZAGREB

Grossglockner nam, zapravo, nije bio sklon. Naprosto, do posljednjeg dana priprema nismo znali hoćemo li tu naučiti osnove penjanja u ledu — ili ćemo, silom (ne)prilika znatno produljiti svoj put, recimo, do Chamonixa.

Bila je to prijetnja koja bi, da se ispunila, dobrano načela moju, ne baš debelu novčarku. Na posljednjem sastanku zagrebačkih tečajaca, voditelj ledenjačkog tečaja Borislav Aleraj rekao nam je da zbog Riječana, Delničana, Ogulinaca i Karlovčana više ne smijemo mijenjati odredište, premda još nismo dobili dozvolu Uprave glocknerskog nacionalnog parka. Ako nas potjeraju, čim se svi okupimo, asfalt pod kotače i — na drugi kraj svijeta!

Petak, 27. srpnja — Naš »ami 8«, u kojemu se pored gomile prtljage i opreme guraju još Ljiljana i Vlado, pouzdano brunda i uspavljuje strepnju s kojom smo krenuli na put. U kombiju Planinarskog saveza nije bilo mjesta ni za iglu tako da smo odlučili, bolje rečeno — prinuđeni smo, krenuti na put automobilom »ukradenim« od mehaničara. Ručne kočnice kao da nisu postojale, a nožne su hvatale kako spada samo na prednjim kotačima. Zato smo i krenuli u petak, odmorili se pod Triglavom u Vratima, procijenili u subotu možemo li dalje i nastavili. Čak smo odbacili varijantu puta da u Beljak (Villach)

dođemo zaobišavši Karavanke kroz djelić Italije (preko Rateča) i upustili smo se u rizik da se popnemo i spustimo strmoglavom cestom sa Korenskog sedla. Spojka na autu je izdržala, a do trenutka dok sve ovo stavljam na papir, bit ću iskren, nisam taj silazak bez izvanrednih problema proslavio kao osobitu sreću. Pogrešno!

Subota, 28. srpnja — Oko 21 sat na večer došli smo na parkiralište ispod Franz Josefa Hausa. Mrkli mrak. Zaustavili smo auto na otvorenom i ostavili ručicu mjenjača u brzini. Pipamo po golemoj garaži ne bismo li nabasali na neko poznato vozilo. Nismo ga našli. S voditeljima tečaja dogovorili smo se da na recepciji hotela ostave poruku zakašnjelima (poput nas) je li tečaj tu ili treba odseliti. U praznom restoranu nisu nam ništa znali reći. Ipak, da se ne bismo »zaletjeli« nismo htjeli putovati iz tih stopa; no i to bismo radije učinili nego da se te noći prošecemo po neugodnom vjetru i kišici do Hoffmannshütte da tamo ustanovimo kako su naši »sigurno već u Francuskoj«, ili, »još gore« — da su šatori tamo, pa da se netko još sjeti kako bismo se još iste noći mogli vratiti i dovući prekrpane naprtnjače, podići šatore... Pregrizli smo tu noć u »amiju« kojega je te noći izvana kvasila kišica, a iznutra znojna rosa trojke na smrt umornih,

Nedjelja, 29. srpnja — Probudilo nas je kiselo jutro i vjetar koji je napokon prestao njihati našeg mekonogog »francuza«. Naprtnjače na leđa i put pod noge!

Već smo iz daljine ugledali točkice na ledenjaku kako u pravilnoj koloni gaze prema središtu ledenjaka Pasterze. To mogu biti samo naši. Trčimo do kuće, vidimo poznate šatore pedesetak metara niže, bacamo ruksa-ke s leđa u prvi veći otvoreni šator i jurimo, onako »goloruki«, niz padinu na ledenjak.

Na ledenjaku nas Čo, lakonski kratko, vraća po dereze (cepine smo ipak ponijeli). Kažu da jučer nisu ništa radili jer je vrijeme bilo »za vola ubiti«. »Naći ćemo se na onom snijegu tamo« pokazuje Čo rukom, a mi — na lijevo krug i trk uzbrdo.

Ljiljana nije bila polaznik tečaja, ali su nam dobro došla topla jela na povratku s vježbe ili s ture. Obroke je pripremala s velikim poletom. Ovaj put je pošla s nama da vidi gdje ćemo i što raditi. Točnije, ja sam pošao s njima negdje do pred drugu »obalu« ledenjaka. Čitavo vrijeme nisam vidio sitne točkice — članove naše skupine — i jedina vodilja bio je Čoov, pokazalo se, za mene preopćenito naznačen »onaj snijeg«. Ukratko, tvrdoglavo sam presjekao rubnu morenu i počeo se uspinjati uz zaledene padine, a njih dvoje nastavili su po ledenjaku — nekamo dalje. Mislio sam da ću tom kraticom prije njih po rampi stići do naše skupine, ali bila je to gorka zabluda. Nisam razumio neke njihove znakove, a ni do danas nije mi jasno jesu li mi vikali da su ugledali neku od naših grupa ili su se jednostavno naljutili, tek, zašao sam u područje gdje se ledenjačke pukotine toliko razjapljaju da od njih ostaju samo nesigurni ledeni tornjevi — seraci, a najkraći put do naših bio je povratak istim putem.

Ako ništa drugo, htio sam svoj neslavan promašaj ovjekovječiti foto-aparatom. Tim prije što se svuda oko mene pružao krajolik fantastičnih oblika, tako zahvalan začuđenom »foto-manijaku« poput mene. Radi proporcija, da bi se kasnije na fotografijama nenaviklu oku bar donekle dočarale, zabio sam cepin šiljkom u jedan ledeni balkon ispod kojega je zinula dvadeset-metarska pukotina. Preko njega objesio sam uredno smotano uže. Tek toliko, »kiča radi«.

I kad sam se odmakao da izoštrim sliku u tražilu, odlomio se taj ledeni nos, i uz tresak još nekolicine seraka izlomio se povukavši užu i cepin u labirint pukotina. Ni skljonuti nisam stigao!

Preznorio sam se. Ne povjerovali mi, ali ne zbog osobne nesigurnosti, nego zbog dvije stvari: izgubljenoga cepina koji nisam mogao tu kupiti, i zbog užeta, pozajmljenoga od prijatelja, inače zagriženo pedantne, dosljedne, i »opasne« osobe. Ukratko, i zbog toga što sam već vidio kako je moje druženje s ledom na Glockneru i službeno i tehnički — prekriziženo.

Imao sam dereze na cipelama i ledno kladivo, uz nešto teoretskoga znanja pozobanoga iz (stranih) knjiga. Na svoje veliko olakšanje ugledao sam užu. Bilo je doista duboko... No, neka, bar za njega znam da ga se može izvaditi. Potom sam brzo riješio dilemu hoću li se vratiti ili pokušati da opremu sam spasim. Taj problem, i ne samo moralne prirode ma koliko je bio opasan — učinilo mi se u tom trenutku — bio je samo moj. Prema tome — i rizik. Golem.

Pronalazio sam krhke mostiće u plićim pukotinama i po »takvim stubama«, počesto visokim i oko dva metra, došao sam do užeta.

Tada sam odahnuo. Bar što se tiče mog vlastitog obraza (a konačno i »džepa«) prema tom »opasnom« prijatelju. Uže sam prebacio preko ramena i k tome sam ga još osigurao karabinerom za hlače. Ali povratak uz okomice od zelenog prozirnog i glatkog leđa, nije se činio ni dijelom toliko »sigurnim«, koliko spust. A već je za spust trebalo biti luđe hrabar! Mostić — stepenice sam upravo pri spustu prilično oštetiio...

Možda je negdje u blizini cepin? Pukotine su se sužavale, ali taj labirint, premda je vodio u nekoliko pravaca, imao je u sebi nešto logično. U jednom ogranku, naizgled preuskom i za malo dijete, pod gomilicom rastrešena snijega virilo je malo drva i cepinov rog. Rakle, nije se »zakajlao« negdje duboko!

Različiti »kaubojški« načini s lasom od užeta nisu dolazili u obzir — nisu dopuštali pogrešku. Cepin mi je bio na pola metra od ruke i nisam želio da ga izgubim nekom trapavom i nepromišljenom radnjom. Tada sam se još dublje spustio!

O glavi, svojoj jedinjoj i nenadomjestivoj, pomalo pod utjecajem brdskog krajolika i poslovično luckastoj — nisam uopće u tim trenucima mnogo mario.

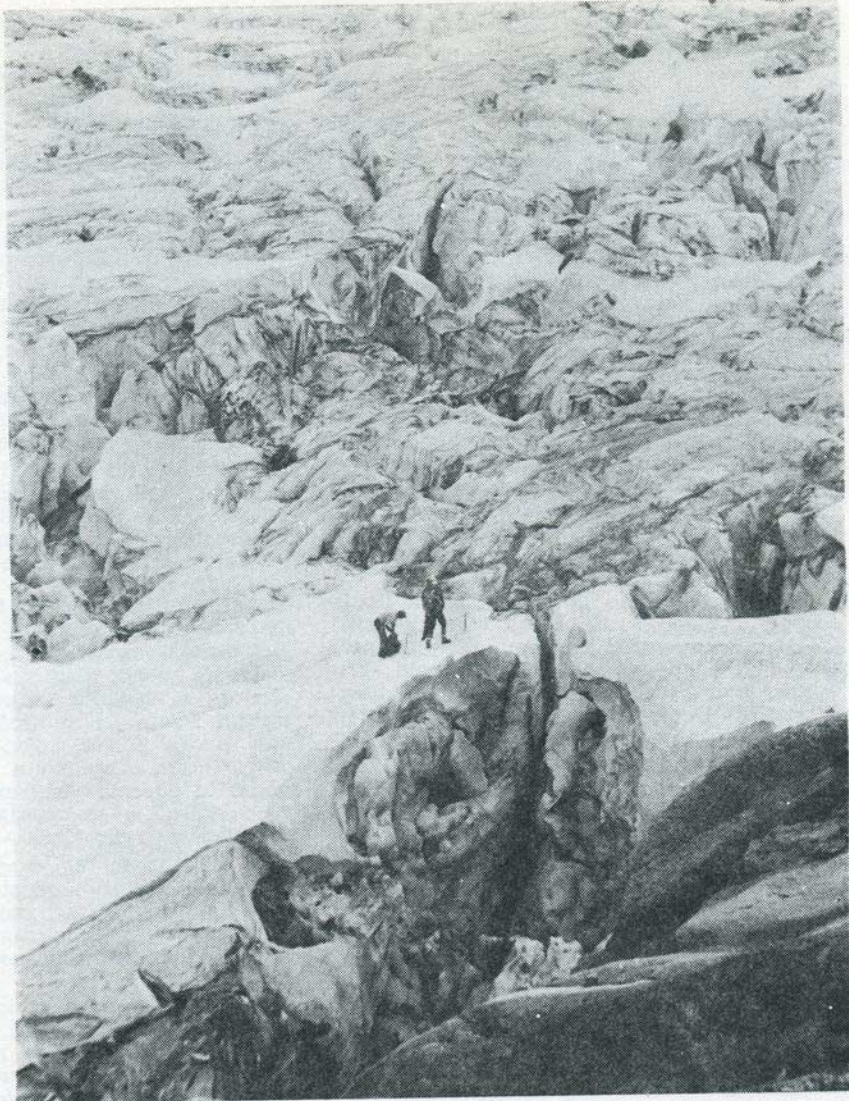
I nešto sam smislio. Izdahnuo sam, opro se nogama, zaronio u pukotinu. Jednu ruku zabacio sam unazad da budem što »mršaviji«, a drugom, s kladivom u ruci, sigurno sam se domogao cepina. U petom pokušaju.

I popeo sam se. Uz izdašnu pomoć cepina i sreće.

U međuvremenu, dok sam bio među pukotinama, srušilo se s treskom nekoliko seraka...

Nisam mnogo zakasnio. Propustio sam osnove penjanja i spuštanja u ledu i kretanje po ledenjaku. U tome sam bar bio nepriznat majstor poslije ove riskantne lekcije. Ah, kakva li je igra bila samo kopanje kanalčića oko »gljive«, osiguravališta za koje se pričvrsti užu za spuštanje — apsajl!

Acak mi je poslije s razlogom (ta bio je odgovoran!) spočitnuo da sam se zaletio valjda u najopasnije područje Pasterze, tog inače pitomog ledenjaka. Pa, ako će ovaj moj do u pojedinosti samokritični prikaz bar još nekom početniku poslužiti kao iskustvo, nadam se da sam se iskupio više nego što bi mi pomogla dalja »slijepa« poslušnost.

Ledenjak
Foto:
D. Berljak

Poslije podne, 16 sati. Povratak. Okupljamo se negdje oko središnje morene i uz beskrajno izmjenjivanje iskustava polako se vraćamo u logor. Povratak u grupi svakoga dana bio je poseban događaj. Čovjek se opusti, misli i riječi poteku... Sve je to nalikovalo nekom obredu koji smo svi strahovito poštovali. To zajedništvo u velikoj skupini poslije naporna dana kada smo u malim grupama i u napornom tempu ovladavali novim flintama i susretali se s novim čudima i nepoznanicama ledenjaka. Ne znam je li se itko sjetio gladi prije nego je došao do šatora savladavši dvijestotinjak metara visok prag obale ledenjaka, kada se dokopao šatora — i lonca. Ipak, požurili smo odmah i u »grad«. Tako smo smjesta prozvali pola sata turističke šetnje udaljeno golemo parkirali-

šte gdje je bila gornja stanica gletscherbahna, restoran, samoposluživanje s drsko skupim suvenirima, razglednicama, čokoladama, napicima, planinarskom opremom...

Eto, to je bio već organizirani turizam sa svim, nama planinarima pomalo anakroničnim sadržajima. Premda smo zakasnili (šperceraj radi do 18 sati) ugodno je bilo znati s čime se ipak može računati. Pokazalo se, bar meni, da su to bile vrlo korisne informacije...

Ponedjeljak, 30. srpnja — Krasan dan! Čili smo se probudili, doručkovali i na vrijeme smo bili na ledenjaku. Sjurili smo se dok su nas grijali još topli doručci i s prvim pravim dnevnim svjetlom orno smo se prepustili još jednom »obredu« — vezivanju dereza. Neke skupine su već krenule,

među njima i naša, a s njima i ja. Ali samo nekoliko koraka!

Nevjerojatno! Kada sam zastao da vidim što mi se to olabavilo na cipeli imao sam što vidjeti: odlomio se zub na lijevoj derezi i, da nesreća bude veća, toj havariji pridružio se i lom potkovice na derezama. Nepopravljivo. I nije bilo tog čvora koji bi zadržao gvožđe na cipeli.

Sada moram malo pojasniti priču: Vlado je nosio iste takve dereze iz mogeg obiteljskog oružarstva. I jedne i druge »okusile su« samo snijeg Jalovca. Premda mi je još bio u vidokrug, Vladu nisam pozvao da se »prilagodi« novonastaloj situaciji. Tolik altruizam valjda je provalio iz mene uz dobru pomoć nečiste savjesti od jučer. Moj današnji program sveo se na: »nalijevo« i »trčecim korakom u — grad«. Osim izgubljenog dana ta nezgoda koštala me i oko 900 šilinga. Toga dana bar sam napisao hrpu razglednica i divio se crnim »tyrolia« derezama koje nisam prilagodio svojim cipelama jer sam se nadao da će ih Vlado otkupiti. A nije. Nisu mu se svidale.

Tako sam postao ponosni vlasnik novih dereza, a Vlado je do kraja tečaja, poslije još niza lomova, učio na kombinaciji od preostalih dijelova dva para tih nesretnih »griovelki«. Jedini ozbiljan nedostatak te transakcije bio je »devizni debalans« u mojem, ne predebelom novčaniku.

Utorak, 31. srpnja — Hoćemo li na prvu turu? Ako vrijeme dopusti, dakako. Bile su to podozrive Pitijine igre od sinoć kada smo se svi u 19 sati okupili da razmislimo što bismo. A, zapravo, bilo je to nepotrebno. Na kakvu veću turu morali bismo poći još za svitanja. A moglo se dogoditi, i ne bi se nitko čudio i takvoj igri vremena na Pasterzeu, da cijelu noć lije kao iz kabla, da puše vjetar koji bi rasklimao šatorske klinove, a da od pet sati u jutro bude poslije toga prekrasan dan bez oblaka do večeri.

Odlučili smo da krenemo u četiri i to ako baš ne budu »padale sjekire«. Na Johannisberg. Pitomu »slag-tortu« koja zatvara ledenjačku dolinu. Većini prvi vrh iznad 3000 metara.

Dok je još grijao topao »čokolino« pripravljen i pokusan na brzinu, dok je Akac već naveliko tjerao logor na pokret, u polumraku obavljao se ritual napinjanja dereza na prvim metrima ledenjaka. Nitko nije ni pomišljao već tada da bi se tako ugodno i mirno jutro moglo prometnuti u kasniji surovi doživljaj. Vratiti se u logor i bezvezariti do sedam, za kada je bio zakazan rezervni plan — aktivnost na ledenjaku. Tama posla!

Premda se sivilo navlačilo na kristalno nebo kako je svanjivalo, u podnožju Johannisberga odlučili smo da se popnemo. Svaka skupina se navezala i po instruktorskoj volji većina je krenula lijevom stranom. Mi s Akcem, zna se — sredinom. Od dolje se nisu mogle predvidjeti pukotine, a svaki in-

struktor ravnao se po svom »nosu«. Osobno vjerujem da Akac nije naprosto želio biti drukčiji od ostalih; držim, dapače, da je to bilo jedno od sitnih lukavstava da naidemo na što više problema i rješavajući ih naučimo još po neku fintu. I jasno, na platou odakle se po dogovoru trebalo nastaviti zajedno, samo su nas čekali.

U zadnjoj četvrtini uspona magla je sve više ispunjavala ledenjačko korito i polako nas je dostizala. Ništa osobita — osim spoznaje da nećemo imati baš briljantan vidik s vrha — nismo predviđali, ili bar to nismo željeli. Prošla je i ta granica od 3000 metara. Neprimjetno u monotoniji svladavanja monotone padine. Oblak nas je dosegao. Počelo je i puhati, a s vjetrom i vlagom počeli su bockati i snježni kristali. Temperatura je počela padati poput kamena.

Koliko je još do vrha? Tko bi znao. S vremena na vrijeme vidjelo se kojih pedesetak metara. Bilo je to i više nego dovoljno za iskusne. I za nas koji smo bili prvi puta sve je bilo jasno kada smo se dogegali do desnoga grebena.

Ali vjetar i zaleđena kiša tu su podivljali. Nije se moglo napraviti više od desetak — petnaestak koraka bez zaustavljanja. Naleti, osim što su bili hladni, »bodljikavi« i neugodno se zavlačili u svaku poru, bili su neugodni i zato jer su trošili jako puno energije onoga tko bi pošto-poto htio nastaviti koliko-toliko ritmičnim korakom. Mi Slavonci to zovemo »iskliznuće iz šinja«. Zato smo se radije zaustavljali i vjetru okretali najzaštićeniji dio tijela — naše stražnjice.

I tako je to bilo s vremenom: što dalje to gore. Neki su i odustali. Naprosto im se nije dalo maltretirati zbog vrha koji sigurno nije pružao ništa novoga. A i dostup više nije mogao biti ništa zanimljiviji od dosadašnjeg.

Bili smo već mokri do kože. Jedan navez već se »spuštao s vrha«. Kasnije smo ustanovili da nisu došli na nj. Od kamena koji je izvirio iz snijega do vrha nije bilo više od stotnjak metara. Na žalost, nisu ga ni naslutili...

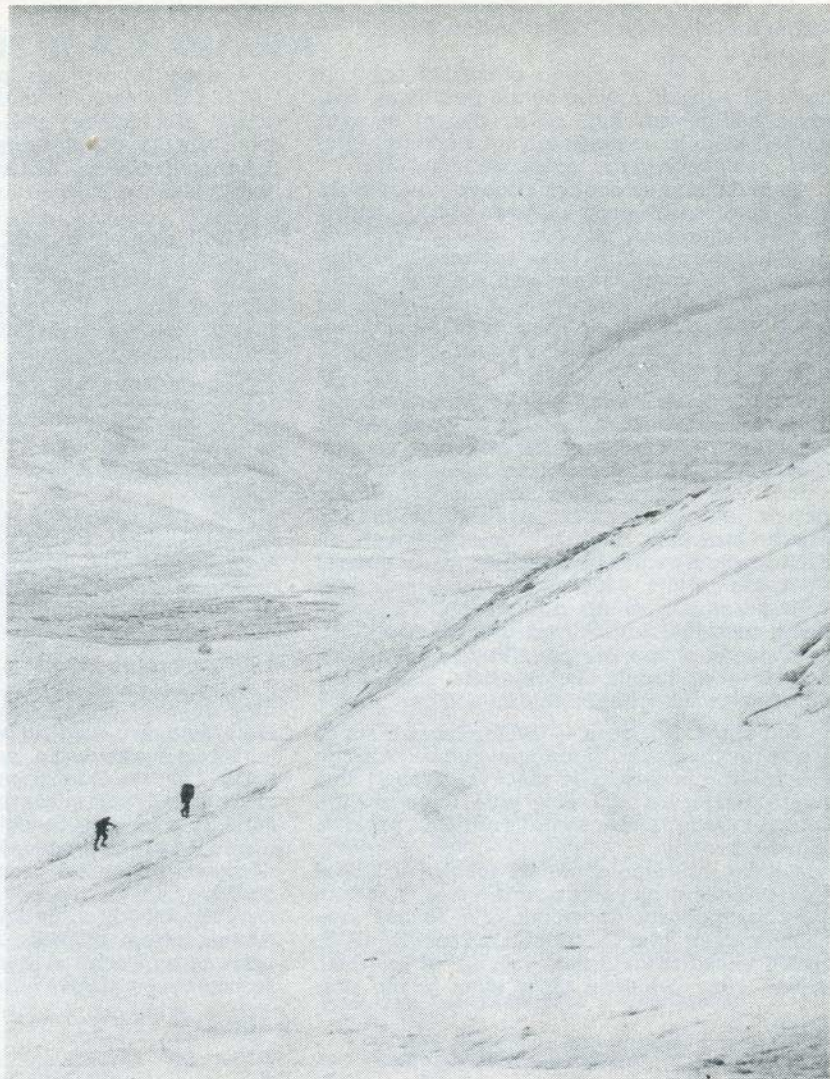
I vrh. To si možete zamisliti. Imali smo vremena samo za jedan foto-»škljoc«.

Trčali smo dolje. Preskakali pukotine, valjali se u duboku snijegu.

A dolje je pucao vidik. Pomalo difuzan od sve viših oblaka. Priječimo amfiteatralnu padinu i bližimo se Srednjem Bergstahlu. Iza njega je i Oberwaldhütte. Prekrasna kuća do koje se može šetačkom stazom »iz grada« na prag od tri tisuće metara. Da, tu je i čaj.

Do kuće smo se još nekoliko puta koturali niz padinu zaustavljajući se cepinom. Što ćete, igrali smo se kao mladi neprimijećeni medvjedići. Kao da nam snijega nije bilo dosta.

Srijeda, 1. kolovoza — Hvala bogu. Mučno vrijeme i jedan normalan dan bez nekih

Dvojka

Foto:
M. Ambruš Kiš

teškoća s opremom, luckastom glavom ili nečim trećim.

Tema vježbe na ledenjaku: spasavanje iz pukotina. Baš je zabavno zavrtati »vadičepove« i uspinjati se uz pet-šest metara visoku vertikalu. Sam. Da je ta tehnika još malo brža...

Četvrtak, 2. kolovoza — Generalni pokus za naš planirani »magnum opus«. Bergstahl Mitte Eisbruch — ledolom srednjeg (od tri) Bergstahla. Geganje ledenjakom. Sunce obasjava predio kroz raskidane oblake. Slikanje i potom — na »posao«.

Opet smo prvi »ujeli« teškoće. Akac, Ivo i ja. Seraci izgledaju prijeteće, ali su podalje od nas. Još su kulisa za fotografiranje. Izbor puta je po mostićima i grebenčićima. Sve je to samo zagrijavanje.

Malo me nervira uloga srednjega. Samo prekapčanje iz karabinera u karabiner. Ostajem zadnji puštajući njih dvojicu. Potom sam prvi, a Ivo i Akac osiguravaju. Tu negdje u izmijenjenim ulogama posijali smo jedan cjevasti vijak.

Bilo je i jedno teže mjesto. Dvaipolmetarski prevjes pod trulim snijegom. Prošao sam kao drugi i već izdrapao posljednja pristojna uporišta za dereze. Osiguravao sam Akca. Prvi put nije išlo. Nismo se ni dobro čuli. A potom je uže snažno potegnulo: Desni lakat je pocrvenio i poslije se podlio limfom. Ledeni kriješta koju sam uzjahao bila je poput brusnog papira. Ništa. Nije mi teško palo zatezanje kože pod rukavom.

Dalje je bilo sve šetnja. Bilo je i toplo. Majice, kratki rukavi i još pokoji pogled prema Filčevoj skupini koja je zagrizla u

šestmetarski prevjes. Čista šestica. Riješili su je sami tečajci.

Dok smo se na platou okupljali, pobirali opremu, sunčali i odmahivali posadama dva vojna helikoptera koji su na drugoj zaravni sletjeli kako bi se okrijepili u Oberwaldhütte, Akac je opazio da mu nedostaje ledno šilo.

Premda smo se obojica ponovo navezali da ga potražimo (i onaj cijevni vijak), tražili smo bez uspjeha.

Ma, nije sve bilo tako sumorno! Naprotiv! Prizori su bili prekrasni, društvo se taman definitivno uhodalo. A što više još treba osim plavoga neba prošaranog ljupkim oblacićima i raspoloženje koje ništa ne može narušiti!

Petak, 3. kolovoza — Vrijeme protekle noći, burno i kišovito, omogućilo nam je da ispunimo svoje želje: da se popnemo na vrh Gossglocknera. Uostalom, to je Ljiljana zaslužila. Više od polovice skupine krenulo je poslije nas da se okuša u sjevernoj stijeni Fuscherkarkopfa. Odustali su. Spakovali se i istoga dana svatko je otišao na svoju stranu.

Nama je išlo — sporo. Ponijeli smo loše vrijeme za sobom na Adlersruhe. Tu smo i noćili nadajući se boljemu u jutro. Upozorenje: sve je skupo, skupo... Vode se ne može dobiti — ni kupiti. Polalitarska hladna limunada je 40 šilinga; topla — 50.

Subota, 4. kolovoza — Bistar izlazak sunca je naprosto zaparao tamu spavaonice. Ali čim smo izašli van počela je mećava. Trebali smo ustati ranije, no na večer smo dugo sušili i upotrijebljeno i rezervno rublje i prokisle naprtnjače.

Ovako, bili smo samo tri točkice u koloni koja se tiskala na putu prema vrhu. U teškim uvjetima podosta domaćina nije se baš snalžlo. Pomagali smo ih koliko smo mogli, ali do vrha i nazad trebalo nam je više od šest sati. Preko jedne zaleđene ploče silaz je bio pre-

riskantan. Zadivili smo Austrijance najobičnijim abseilom.

I doživljaj neposredno uz kuću: Ljiljana i Vlado dva puta su oboreni na koljena zbog udara električnog polja koje je emitirao grom što je udario u gromobran Erzherzog Johann Hütte na Adlersruheu. I k svemu mokra, ledena kiša pri pet celzija ispod nule!

Ufali smo se u onih nekoliko pukotina u oblacima kroz koje su se oštro ocrtavale pukotine u Pasterzeu i zaronismo u kišurinu. Dolje se trčalo. Krajolik je osvanjivao u zasićenoj zelenoj boji ljetne idile alpskih šuma, dubokom nebeskom plavetnilu, rdavo crvenim stijenama gloknerskih padina, ostrim vrhovima Schoberove grupe. Vidjeli smo prvi put Wiessbachhorn i šarenu odjeću turista što se šecu ledenjakom u uskom hodniku od Gletscherbahna. I logor pun šatora, nama nepoznatih.

Bili su to Splićani na svom logoru, a pridružili su im se još i Poljaci. Oni imaju školu koja traje jedan mjesec.

Rukujemo se s Vinkom i Stipom. Nisu vidjeli naše, ali donose dobre vijesti — iz Kenije. Šepavi, Pivac, Retelj i Leptir su ispenjali Diamond Couloir!

— I tu su se popeli svi mosoraši! — aludira na svoj uspon na Everest Stipe, onako kako smo već navikli od duhovitih Splićana.

Mi se spakovavimo, pa u Dolomite i u Zermatt. Libreto našeg puta podsjećao je na »Prosjačku operu«, ali to je sasvim druga priča! Uspjelo nam je obići sve i vratiti se s posljednjim kapima benzina, ispražnjenih džepova. Auto nas je na tom putu odlično služio!

Volio bih da moje iskustvo, u kojemu kritikama nisam pošteđio najviše — sebe, bude nekome na korist. A kome to i ne bude, neka se bar dobro zabavi čitajući!

ČITAOCIMA I SURADNICIMA

U 1980. godini pretplata ostaje 150 dinara, što nije ekonomska cijena. Molimo pretplatnike, koji imaju mogućnosti, da uplate ekonomsku pretplatu od 200 dinara. Za takav dobrovoljni prilog bit će im planinarska organizacija vrlo zahvalna.

Našu novu uredničku smjernicu »Više slika, manje riječi!« nismo, nažalost, posve uspjeli svesti u djelo, jer nam suradnici ne šalju dovoljno uspješnih fotografija. Dijapozitivi ne dolaze u obzir, ali se kolor-fotografije mogu reproducirati u crnobijeloj tehnici. Sve slikovne priloge vraćamo autorima poslije upotrebe.

Broj 3—4 stiće će bez zakašnjenja. Rukopisi su već u tiskari, a tiskare u sadašnjem trenutku imaju slobodnih kapaciteta.

Naše izdavačke namjere u 1980. godini: Alerajeva knjiga »Klek, stijene, penjači«; novo izdanje vodiča »Planine Hrvatske« u jednom svesku i »Planinarska pjesmarica« s notama — pretisak 20 pjesama koje su posljednjih godina objavljene u »Našim planinama«.

Na Lopati iznad Kreševa

Zapažanja iz Srednje Bosne

VLADIMIR DUMBOVIĆ, dipl. geograf
ZAGREB

Geografske karakteristike područja Kreševa

Srednju Bosnu karakterizira sistem planinskih masiva, koje je Cvijić nazvao zajedničkim imenom planinski masiv Vranica.¹ Njezini vrhunci se postepeno penju od jugoistoka (Sarajevo—Kiseljak) prema sjeverozapadu, gdje se izdižu i na preko 2000 metara. Tu se nalazi i najviši vrh Bosne — Nadkrstac (2112 m), južno od Fojnice. Njihov sastav geološko-petrografski čine stare stijene (metamorfne i vulkanske) a ima i vapnenca (krečnjaka).² Stoga su im planinski visovi većinom zaobljeni, a gotovo svi su ozelenjeni. Pokrivaju ih šume, većinom bukva, zatim crnogorica, hrast i dr. Najviši dijelovi su pod pašnjacima i livadama. Tu su poznate ispaše za stoku sitnog i krupnog zuba. Danas to više-manje pripada prošlosti. Taj visoki planinski zid je barijera zračnim vlažnim masama, koje prodiru s Mediterana, tu se kondenziraju i izlučuju u obliku velikih oborina. Prosječno u području Kreševa—Fojnica ima više snijega nego u Kiseljaku. Zbog toga su planinski pašnjaci veoma sočni, pa su na te planine, napose na Bitovnju, nekada stočari i iz udaljenijih krajeva dogonili stoku na ispašu. O tome govore stočarski stanovi i pastirske kolibe.³ Neproputan sastav tla omogućuje, da je kraj vodonosan. Razgranata je mreža površinskih vodotoka. Nalazimo rijeke, riječice, potoke i planinske izvore. U Kreševu je vrela Banja; voda izbija u pećini, ima primjesa arsena, a zimi se ne smrzava. Mreža ovih vodotoka čini porječje rijeke Fojnice, jer ona prima Gvoždanku (Železnicu), Lepenicu s Kreševčicom (kod Kiseljaka) i niz drugih većih i manjih pritoka. Glavnina naselja tog područja smjestila se uz ove vodotoke.

Kraj je prirodno gostoljubiv, i u njemu su se razvila tri općinska naselja: Kiseljak, Fojnica i Kreševo, ali mi ćemo se ograničiti samo na Kreševo i njegovo područje. Fojnica i Kreševo su se uvukli u istočne ogranke planinskog masiva Vranice, dok se Kiseljak nalazi u njihovu podnožju odnosno na dodiru planinskog masiva i sarajevsko-zeničke zavale.

Dva su planinarska doma: na Lopati kod Kreševa i Pogorelici kod Dusine, južno od Fojnice.

Kreševo i njegov smještaj

Kreševo je danas rudarsko-industrijsko naselje. Sjedište je općine od 155 km² sa 6941 stanovnikom (1971). Samo naselje Kreševo ima 1141 št. Nalazi se gotovo na istoj geografskoj širini kao i Sarajevo, ali zbog teško prohodnog planinskog masiva pristup mu je preko Kiseljaka. Nalazi se 12 km južno od

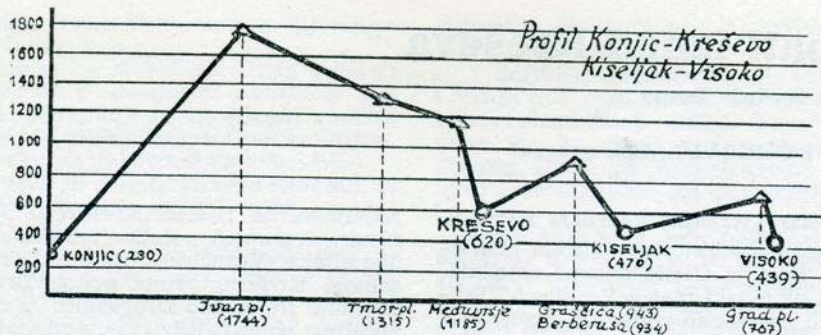
Kiseljaka, na riječici Kreševčici odnosno na njezinom samom početku, iza sastava Vrančke rijeke (Vrančice) i Kojšine. Kreševčica u samom Kreševu prima prtok Dragušnicu s Banjom. Na izvoru Dragušnice se nalazi ugoštiteljski objekt »Ribnjak«, s ribnjakom, a Banja svojom vodom napaja velik i otvoren bazen za kupanje. Dalje niz Kreševčicu se nalazi Kreševsko polje ili samo Polje, koje se danas sve više urbanizira. Kreševo se nalazi na oko 620 metara nad morem, Kiseljak 470, što je visinska razlika 150 m na 9 km zračne linije odnosno cestom 12 km.

Kreševo se nalazi u teško pristupačnom gorovitom kraju. Okružuju ga planinski visovi: Inač (1425 m), Opogor (1247), Visočica (1531), Međuvršje (Meoršje 1195), Berberuša (934), Gradac 1337, Čubren (1091), Volujak (1005) i dr. Prema Kiseljaku se uz Kreševčicu nalazi sutjeska Dera, mjestimično kanjon. Ovuda tek na prelazu u ovo stoljeće Austro-Ugarska probija i gradi cestu u Kiseljak i ona postaje glavna veza Kreševa sa svijetom. Kreševo ima kako prije tako i sada periferni položaj s obzirom na glavne prometnice, štoviše, Kreševo se nalazi još uvijek u mrtvom kutu. Ali baš toj prostornoj izolaciji zahvaljuje što je u prošlosti bilo pošteđeno od ratnih pustošenja i pobuna, koje su često razdirale BiH. Zato Kreševo nije stradalo ni u drugom svjetskom ratu (1941—1945).⁴ Zbog svega toga se u Kreševu usčuvala stara bosanska arhitektura, ali ona danas nestaje zbog moderne gradnje.

Prirodne karakteristike u toponomastici

Područje Kreševa kao i njegove okoline ima bogat prirodno-geografski inventar. Stoga

nalazimo šaroliku toponomastiku (nazivlje): razne oronime, hidronime, fitonime, zoonime, mikrotoponime i dr. Budući da se planinari, izletnici, turisti na terenu često susreću sa zanimljivim toponimima, objasniti ćemo toponomastičko značenje nekih geografskih naziva Kreševa.

Oronimi (nazivi planina, gora i vrhova). U reljefu odnosno u planinskom masivu tog područja prevladavaju blagi i pitomi oblici. Na ovo upućuju npr. nazivi Bučja ravan, Debelo brdo, Duge njive, Lopata, Oblo brdo, Ploča, Ravni vagan i dr. Babja ravan, jer da se na nju može popeti svaka stara žena (baba) poradi blagih padina. Južno od Fojnice je Zec pl. (1939 m), na starim kartama kao Zečja glavica, a sjeverozapadno je planina Ščit (Štit — 1780 m).

Ali ima i oštih oblika kao posljedica šumskih sječa i spiranja (erozije) tla. Na ovo upućuju nazivi: Bijele stijene, Kozje stijene, Duboki vagan, Oštra glava, zatim nazivi naselja Kreševski Kamenik i Crnički Kamenik. Niži dijelovi reljefa su jako razvedeni, pa vodotoci teku kroz tjesnace i sutjeske. Tipičan primjer za ovo je Dera (tur. dere — potok, urvina, dolina), kroz koju se probija Kreševica, između Kreševskog polja i Kiseljaka.

Ima nižih i viših reljefnih oblika, npr. Višočica, Međuvršje (prostor između vrhova, narodni naziv je Meoršje), Duboki vagan (vaganj, vagan — stara mjera za žito u obliku kutije), Brdce (brdašce), Obešenjak (brdo kao da se objesilo), Opogor (staroslavenski — obronak, nizbrdica).⁵

Hidronimi (nazivi vodotoka). Banja (grč. balneon — kupka), naziv za vrelu i riječicu u Kreševu, koja ima stalno toplu vodu. Sličnih osobina je i riječica Toplica, pritoka Lepenice. Železnica (Gvoždanka) — na njezinim obalama su nekada bili pogoni željeznarstva. Bijela i Crna rijeka, čijim sastavom nastaje rijeka Lepenica (kod sela Gunjana). Hrmza (tur. kirmiz, sanskr. krmi — crven) — na njezinim obalama se nekada vadila hrmza (arsen), a spojevi arsena imaju crvenu boju. Još danas vidimo nakupine (halde) kao ostatke nekadašnjeg rudarenja. Džafić — naziv izvora u Kreševu, u Mahali (tur. Džafo — muslimansko ime, osnovno značenje: mala rijeka). U južnim dijelovima Kreševskog polja nalazi

se zaselak Sopot, naziv dolazi od »sipati vodu«, u selu se nalazi jak izvor vode.

Fitonimi (nazivi u vezi s biljnim pokrovom). Najviše su zastupani dendronimi (grč. dendron — drvo) npr. Bukva (naziv sela), u vezi s hratom nazivi Dub, Rast (od hrast), Rastovica i dr. zatim Breza, Jasenik, Lipa, Ljeskovik i dr. Šuma je nestala ali njezino nekadašnje postojanje ostalo je u toponomastici. Da je tu nekada bilo i tise, upućuju nazivi lokaliteta Tisje i Tisovik. Tisa je ne samo odlično građevno drvo, nego također nekada je za narod imala i magičnu moć (da čuva od nesreće), a to je ubrzalo njezin nestanak. Košare, zaselak kod Kojšine (zap. od Kreševa), nekad poznat po izradbi sepeti (košara).⁶ U selu Deževicama postoje lokaliteti Močila i Paljevine. Prvo: tu se nekada močila konoplja i lan, a drugo: tu je nekada bio požar, koji je uništio šumu. Kod Kiseljaka imamo selo Palež.

Zoonimi (nazivi u vezi sa životinjama). Naziv planine i sela Volujaka nastao je u vezi sa stočarstvom (volovi). Torine kod Deževica — ograđeni prostor za stoku. Rakova Noga, selo i potok koji utiče u Crnički potok. Vodotoci su nekada obilovali račićima, koji su između dva rata zbog intenzivnog rakolova nestali, a time se prorijedio i riblji fond u potocima.⁷ Kod sela Gunjana ima potok Orlovica, vjerojatno jer je tu nekada bilo orlova.

Šume obiluju zvjerima razne vrste, nekada ih je bilo više nego danas. Kreševljaci su se u slobodno vrijeme bavili lovom.⁸ U Kreševu postoji lovačko društvo. I sada koji puta medvjed prođe preko ceste ili zakolje ovce u okolišnjim selima.⁹ U vezi s lovom su nazivi: Gakina čeka, Banova čeka (čeka — zasjeda za zvijeri), Meščema — mjesto u šumi gdje su lovci dijelili plijen (tur. mehkeme sudnica).¹⁰ Na Trepcu, južno od Lopate, postoji lovačka kuća.

Rudarstvo i metalurgija

Bitnu oznaku Kreševu od pamtivijeka daje rudarstvo. Ono se kao crvena nit provlači od njegovih prvih početaka pa sve do danas. Rudarstvo se ovdje razvilo sretnim sticajem triju okolnosti: a) rude su bile na licu mjesta kao posljedica vulkanizma, zato ovdje ima metala i nemetala; b) vodotoci su se mogli is-

Dom na Lopati

korištavati kao hidroenergetski izvor — za pokretanje naprava rudarstva i kovačije i c) bogatstvo bukvića, jer je bukva davala najbolji čumur (drveni ugalj), koji se upotrebljavao za topljenje rude i za raspirivanje žara u kovačnicama. U srednjem vijeku (za bosanske države) proizvodilo se srebro, u turskom periodu (1463—1878) željezo, danas (poslije drugog svjetskog rata) barit.

Rudarstvo, napose siderurgija (željeznarstvo), bila je osnovica egzistencije, kontinuiteta i prosperiteta Kreševa, napose u turskom periodu, kada je Kreševo proživjelo svoj zlatni period. Kreševo je tada bila velika kovačnica, poznata i izvan granica Bosne. Tu su se kobile konjske ploče i klinči (čavli) svižu vrsta. A kako se tad sav promet odvijao tovarnim konjima, toga nikad dosta. Njih naručuje i sam turski pašaluk za potrebe svoje konjice. U austrougarskom periodu (1878—1918) to staro rudarstvo propada. Kovanje konjskih ploča, poljskog i drugog alata se nastavlja još sve do poslije drugog svjetskog rata, kada prerasta u industrijsku željeznarsku proizvodnju.¹¹

Planinari i izletnici prolazeći ovim krajem nailaze na troskovišta (haldišta) i na ozelenjene male humke. To su ostaci intenzivnog višestoljetnog rudarstva, te se može govoriti i o mikromorfologiji (grč. mikro — malen i morfe — oblik). Troska, kao ostatak topljenja rude, nije sterilna, jer sadrži i nešto fosfora. Stoga su troskovišta maskirana travnom odnosno niskom vegetacijom. U posljednje doba broj troskovišta se smanjio. Poradi nekadašnjeg primitivnog metalurškog procesa, u troski je ostalo još mnogo kvalitetnog želje-

za (čak i preko 50%). U danima poslije drugog svjetskog rata ta se troska prevozila na ponovno topljenje u Ilijaš i nešto u Vareš.

Planinarsko društvo u Kreševu

Planinarska djelatnost u Kreševu započinje u danima prije drugog svjetskog rata. Planinarsko društvo »Bitovnja« bilo je osnovano u Kreševu 1937. i odmah je razvilo veliku aktivnost. Podiglo je objekte koji su još i danas u funkciji: bazen za kupanje na otvorenom kod vrela Banje, a zatim zatvoreno kupatilo. Time je bilo omogućeno obavezno tjedno (sedmično) kupanje školske djece, što je za tadanje prilike bio velik uspjeh na polju higijene. Društvo je podiglo i svoj društveni dom u samom Kreševu, u kojem je uz društvene prostorije bilo i 12 kreveta za planinare i izletnike.¹² Podiglo ga je i doprinosima izvana. Kod toga su mnogo pomogli i Kreševljaci, koji su za austrougarske okupacije i kasnije napustili Kreševo i u potrazi za zaradom pošli u razne krajeve Bosne i u strane zemlje. Ovaj rad planinarskog društva gotovo je jedina društvena aktivnost Kreševa za stare Jugoslavije.¹³ U tim danima, kad je Kreševo bilo u ekonomskom propadanju, u depopulaciji (raseljavanju) i vegetiranju, planinarsko društvo oživljava Kreševo.¹⁴

Nakon drugog svjetskog rata planinarsko društvo u Kreševu (1951) nastavlja s radom u novom obliku, među ostalim gradi planinarski dom na Lopati. Dom bio je dovršen 1963. i trebao je biti svečano otvoren u ljetu t. g., ali je zbog zemljotresa u Skopju proslava otpala.¹⁵

Planinarski dom na Lopati

Nalazi se na trasi Fojničke planinarske transversale (otvorena 1965), koja obuhvaća tri planine: Bitovnju, Pogorelicu i Vranicu. Obilježila su je tri planinarska društva u glavnim mjestima ove transversale (Kiseljak, Kreševo i Fojnica). Smjer trase je Kiseljak — Kreševo — dom na Bitovnji (Lopati) — dom na Pogorelici (kod Dusine Gornje) — dom na Vranici (Prokoško jezero) — Fojnica — Kiseljak.¹⁶

Cestom iz Kreševa ima do doma 14 km. Cesta je asfaltirana samo u početku, do skretanja za ugostiteljski objekt »Ribnjak«.¹⁷ Dalje je obična cesta, koja bi bila u dobrom stanju, da je ne oštećuju kamioni. Povremeno se popravlja, ali bi se trebala asfaltirati barem djelomice, no to je stvar budućnosti. Nema ni vertikalnih ni horizontalnih oštih zavoja.

Cesta se lagano uspinje od gostionice »Ribnjak«. Nakon nekoliko kilometara je raskršće: lijevo za Tarčin, a desno za dom na Lopati. Na ploči uz cestu piše »Vaganj« (naziv tog predjela). Na visini od oko 1000—1100 m nad morem uz cestu je miješana šuma s rijetkim bijelim stablima breze. Izvodi se reforestacija (pošumljivanje), ima mlade crnogorice, ali i paprati (bujadi), što upućuje, da je zemlja slaba (podzol), koja je inače dobra za krumpir.

U predjelu Naošić se ispod ceste nalazi osamljena kuća N. Kozine s gospodarskim pomoćnim zgradama, ugodna seoska idila. Uz cestu privlači pažnju šaroliko planinsko cvijeće. Još malo i evo nas na ovećem ravnjaku pod travom. Na njegovom rubnom dijelu je nogometno igralište. Put vodi dalje preko travnjaka i naskoro stiže do planinarskog doma,

cilja našeg planinarskog izleta, na visini od oko 1200 metara.

Dom je veća jednokatnica, u zabatu dvokatnica, s balkonom iznad ulaza. Donji dio je iz kamena, gornji iz drveta. Nalazi se na kraju šume pa je okružen drvećem. Kraj doma su pomoćne zgrade, u njima i generator, tako da dom ima i svoje osvjetljenje. Dom ima jednu salu, 45 ležaja, kuhinju i domara. Stječište je mnogih planinara i izletnika, jer mu pristup nije težak. Do njega se može kolima (autom), a ima i markirani pješački put preko Vranaka (selo zapadno od Kreševa). Može se također i iz Tarčina kamionskom cestom.

Gornji dio brda je uravnjen, odatle mu i naziv Lopata. Naziva se i Fratarska Lopata, jer dio tog predjela pripada Franjevačkom samostanu u Kreševu. Ovdje je fratarska kuća (vila), nedavno obnovljena. Ravnjak Lopata bio bi prikladan za vikend-kućice ili slično. Ima izvor-vodu. Možda će taj predjel biti revaloriziran u vezi sa zimskom olimpijadom u Sarajevu 1984. godine. Obje su zgrade (dom i vila) na rubu šume pa ljeti nisu izložene izravno suncu, a ima opet mnogo prostora za sunčanje i za razne sportove.

Šuma je bukvik

Dok drugdje bukva svojim visokim uspravnim rastom i svojom srebrnasto-sivom korom razveseljuje krajolik, tako da se naziva također »ljepoticom šuma«, ovdje to nije tako. Ovdje bukva ima neobične pa i čudnovate oblike. Naime iz jednog debla izlazi prema gore po nekoliko stabala, koja se opet granaju u raznim smjerovima. Ima još čudnovatijih upravo sablasnih oblika. Grane stabala su toliko isprepletene da su smetnja prolazu. Ta-

kav izobličeni bukvik nalazimo također i u drugim predjelima Kreševa.

U takvim deformacijama bukve progovara prošlost kraja. To je posljedica nekadašnje eksploatacije bukve za žegu (za »kađenje čumura«, za proizvodnju drvenog uglja), u doba velike potražnje za »čumurom«. ¹⁸ Život stare (turske) Bosne bez »čumura« bio je nezamisliv. Na njemu se kuhalo. Njime su se ložile prostorije, a rudnice (topionice) i kovačnice su ga trebale u velikim količinama. Zato žegari (čumuraši, ugljenari) nisu mogli udovoljiti narudžbama. Sječa bukвика bila je neracionalna. Sjeko se kako je tko htio i gdje je stigao. Iz izbojaka su izrastali novi dijelovi raznosmjerno, oni su se opet našli pod udarcima sjekire, što je rezultiralo svinutim upravo izobličenim oblicima. Šuma je tako degradirana i devastirana, jer se šuma prirodnim procesom nije mogla obnavljati. Općina Kreševo ima pod šumom 78% svojih površina, ali je šumski fond slabijeg kvaliteta.

Hodajući šumom često nailazimo na »upine«, male šumske čistine, gdje se nekada kadio »čumur«. Posljedica je takve intenzivne »žege«, da su nerijetko padine ogoljele, doduše one su pod pašnjacima i ledinama (livadama), ali ima i stjenovitih padina, gdje izbija kamen.

Panorama s Lopate

Lopata je pod travnom vegetacijom. Mjestimice se vide tragovi šapa, vjerojatno od divljih svinja. Prolazimo kraj niskih humaka. To nisu krtičnjaci nego mravinjaci. S kraja ravnjaka se pruža izvanredna panorama na Kreševsko polje i na dijelove susjednih općina Kiseljak i Fojnica. Kreševsko polje je trokutasto proširenje uz riječicu Kreševčicu. Bio je

sunčan i kristalno čist dan, pa je bio dobar vidik. Sve je utonulo u ljetno zelenilo. U tom zelenilu bijelila su se kreševska sela i zaseoci kao jata bijelih galebova. Sve je titralo ushitom toplog ljetnog podneva. U Polju je nekoliko sela, koja se uslijed pojačane urbanizacije sve više približuju.

Kreševsko polje nastaje iza kanjonske Dore. Zatvara ga s druge strane reljefno suženje Kotarac s Kulinom. Iza toga dolazi Kreševo, koje se nalazi u izduženoj uskoj dolini uz Kreševčicu. Kreševo se vidi tek kada dođeš u njega, zato ga uspoređuju s orlovskim gnijezdom. Središnje mjesto u toj veličanstvenoj panorami zauzima franjevački samostan, koji se bijelio na suncu svojom impozantnom veličinom i oblikom, dok se samo Kreševo ne vidi, jer ga zaklanja brdo. Do samostana se uzdiže brdo, na kojem je bio srednjovjekovni kraljevski grad, sada u ruševinama i zarastao u šumi. ¹⁹ Odmah do tog brda odnosno ispod njega gledamo Vranke, nekada poznato rudarsko i kovačko selo.

Preko Polja vijuga nova asfaltirana cesta (1972), koja je približila Kreševo svijetu i dala mu novi impuls života. Nazire se Kreševčica sa svojim zmijolikim tokom. Ta tekućica je u prošlim stoljećima značila život za Kreševo i za taj cijeli kraj, jer se iskorištavala kao hidroenergetski izvor u rudarstvu i metalurgiji.

Svaki dodir s prirodom i njezinim ljepotama nas oduševljava. Ali tu je jedno sjećanje, koje remeti spokojstvo uzvišenog uživanja. Nasuprot Lopati ističe se svojom grandioznošću, između ostalih planina i visova, planina Inač. U svojim gornjim dijelovima ima i ogoljelih dijelova (stijenjaka). Tu se početkom 1977. razbio avion, i u nesreći je smrtno stra-

dao Džemal Bijedić, tadašnji predsjednik Saveznog izvršnog vijeća. Za tmurnog dana avion je udario u planinu. U vezi s tom nesrećom Kreševo je došlo i u strane agencijske vijesti.

Sunce je ugodno grijalo. Svojim zlaćanim zrakama je uveličalo zelenu panoramu Kreševa. Vidjele su se i pojedinačne raštrkane kuće. Sva ova sela i raštrkani zaseoci bili su mi izuzetno bliski i dragi, jer sam prijašnjih godina njima terenski (pješke) prošao. Okruživala nas je svečana tišina. Nikakvog šuma ni zvuka, čak ni dašak vjetra, a obilje spokojstva i okoline bez zagađenja. Bogata panorama puna životnih radosti a u okrilju potpune tišine uljuljala me u doživljavanje prošlosti ovoga kraja. Gledao sam ga s Lopate preda mnom i ispod sebe. Gledajući sela, koja su nekada bila kovačka, zamišljao sam kako udaraju čekići u samokovima i u kovačnicama. Danas toga više nema u Kreševu, nema više starih kovačnica.²⁰ Ta stara metalurgija (željeznarstvo) ipak nije netragom nestala, prerasla je u moderan industrijski pogon, koji danas kuje lake otkivke.

Lovačka kuća i povratak kući

Vraćamo se istim putem. Nakon 2 km skrećemo prema lovačkoj kući na Trepcu, i do kuće još oko kilometar. Ukupno oko pola sata hoda. Koliko me planinarski dom na Lopati oduševio, toliko me lovačka kuća razočarala. To je izdužena drvena prizemnica, danas u jako lošem stanju. Izgleda kao da služi za staju. Čuo sam da ju je podiglo Lovачko društvo u Kreševu poslije rata, i da je imala 10 kreveta i kuhinju. To i sada doduše postoji, ali razbacano i uništeno. Kod doma je izvor-voda.²¹

Vraćamo se na našu cestu za Kreševo. Lijevo dolje u grabi ugledasmo selo Deževice, nad kojim je sunce prosulo dar svojih zlatnih zraka. Selo je na 914 m nad morem. Da se ne vraćamo istim putem, mogli bismo se spustiti u to selo i dalje preko Dusine Donje — Gojevića — Lužina — Bakovića stići u Fojnicu, a nakon posjeta Fojnici, dalje preko Kiseljaka u Kreševo, ali nije bilo vremena. Nakon kratkog vremena ugledasmo »Ribnjak« sa zrcalastim vodenim površinama, koje su bliještale o podnevnom suncu. U sklopu »Ribnjaka« je ribogojstvo, sistem betonskih stepeničastih bazena, u kojima se pracakaju pastrve. Budući da je vrijeme već poodmaklo, nismo skretali u »Ribnjak« već pošli ravno u Kreševo. Stigosmo opijeni gorskim zrakom i nezaboravnim panoramama kreševskog kraja.

Kreševo je u mrtvom kutu

Iako je Kreševo poslije rata postiglo uspon na svim poljima²² a nova asfaltirana cesta iz Kiseljaka ima svoj završetak u Kreševu, ono je i dalje u mrtvom kutu, a to je velika kočnica njegovu razvoju. Izletnici, planinari i namjernici, koji dolaze automobilima, moraju se vraćati istim putem, a to svi nastoje izbjeći.

Ima doduše cesta za Tarčin, ali je samo za kamionski promet. Može se i osobnim kolima, ali na vlastiti rizik. To jednako vrijedi i za staru cestu Kreševo — Lepenica, na Homolj Čupriju, kuda je išla glavna veza Kreševa sa svijetom u tursko doba. Od Lepenice (Homolj Čuprije) dalje je asfaltirana cesta na Han Ploču, na cesti Kiseljak — Sarajevo. S Lopate se može kolima na Deževicu i dalje preko Gojevića prema Fojnici odnosno na Kiseljak, ali i ta je cesta većim dijelom u lošem stanju, naime asfaltirana je samo Fojnica — Bakovići. Zatim bi u Kreševu trebalo proširiti i modernizirati hotelske kapacitete.

Zanimljivosti Kreševa

Mnogo se zanimljivog može naći u Kreševu i njegovoj okolini. Tu je planinarski dom na Lopati. Nadalje tu je »Ribnjak«, riblji restoran, 2 km cestom od Kreševa, podno strmih šumovitih padina. Gosti mogu biti posluženi svježom ribom iz bazena. U Kreševu je ušćevano još dosta stare bosanske arhitekture.

Kao kruna svemu je franjevački samostan iz kraja srednjeg vijeka, kulturno-povijesni spomenik iz stare (turske) Bosne. U njemu je muzej, u kojem progovara to doba. Tu je među ostalima velika kolekcija umjetničkih slika (talijanska škola, prelaz renesansa — barok). U sklopu muzeja je i soba fra Grge Martića (1822—1905), poznate kulturno-političke ličnosti starog Sarajeva u predokupacijsko doba. On se bavio i lovom, što dokazuje veliko medvjede krzno.

U selu Vrancima, 2 km od Kreševa, nalazimo »ta'te« (tur. tahta — daska). To su stara zvona u obliku dviju metalnih ploča, o koje se udara željeznim čekićem, bruje u akordu. Služile su mjesto crkvenih zvona. I danas su još u upotrebi.²³ U Vrancima se nalazi »rimski most« preko Vranačke rijeke, njegov naziv ukazuje na drevnost.

Okolica Kreševa omogućava neposredan dodir s prirodom i njezinim nepatvorenim ljepotama. Asfaltirana cesta Kiseljak-Kreševo vijuga kroz Deru, koja oduševljava svojim šumovitim strmim padinama; one su i zimi tamnih boja, jer ima crnogorice, odnosno svijaju se pod bijelim teretom snijega. Cesta ide uz Kreševčicu, koja pravi i male pjenušave kaskade. Tu nalazimo izvore žive vode i vodotoke, koji se ruše niz padine.

Kreševo bi moglo postati izletišta za Sarajevo, Visoko, Zenicu, Konjic, Mostar itd, ali to sve ovisi o izgradnji cesta, napose ceste Kreševo-Tarčin. Tada bi Kreševo postalo tranzitno naselje. U Kreševo dolaze gosti iz Kiseljaka, koji su tamo na liječenju ili na odmoru, iz Sarajeva pojedinci i skupine i dr.

Preporučamo svakom tko prolazi kroz Kiseljak, da odatle skrene samo 12 km ugodne vožnje do Kreševa: najprije kroz gorovitu Deru, a onda kroz ravno pitomo Polje. A od Visokog preko Kiseljaka 24 km. Bio bi nedopustiv propust biti u Kiseljaku ili u Visokom a ne posjetiti Kreševo.

Dobri pastir — revija »Dobri pastir« Sarajevo; od 1977. »Nova et vetera«
GZM — Glasnik zemaljskog muzeja Sarajevo
Oslobođenje — dnevnik »Oslobođenje« Sarajevo
Večernja pošta — dnevnik »Večernja pošta« Sarajevo

1. Cvijić J.: Geomorfologija, Beograd 1924, knj. I, str. 345—347.
2. Katzer F.: Geologija Bosne i Hercegovine; Sarajevo 1926. O srednjobosanskim škriljastim planinama str. 101—297. O Kreševu str. 137—140.
3. Popović J.: Ljetni stanovi na planini Vranici, Zec pl. i pl. Bitovnj; GZM 1931. Svezak za prirodne nauke, str. 55—81.
4. Sopić M.: Pred vratima Sarajeva (Zapisi i sjećanja o narodnooslobodilačkom pokretu i Viškofo-foljničkom NOP odredu na području od Sarajeva do Zenice); Sarajevo 1970. To područje obuhvaća 12 općina, među kojima se nalazi i Kreševu.
5. Skarić V.: Opogor: Prilozi za književnost, jezik, istoriju i folklor; knj. 13, sv. I i II, Beograd 1935, str. 202—203.
6. Kristić I.: Zega, sepetarstvo i kutije; kalendar »Napredak«, Sarajevo 1941, str. 89—93. (perz. sepet — košara)
7. Bosna i Hercegovina kao privredno područje; uredili A. Koen, E. Džikovski i A. Sunarić; — Sarajevo 1938, str. 260.
8. Kristić I.: Lov u Kreševu; Lovačko-ribarski vjesnik; — Zagreb 1939, br. 8, str. 383—393.
9. Godine 1973, kada su se radnici »Barita« iz rudnika vraćali kući, na putu od Vrela prema Kreševu, pred njihov kamion je izletjelo 5 medvjeda. Vozač je zaustavio kamion, medvjedi su prešli preko ceste i nestali u šumi. Dan ranije su medvjedi zaklali 8 ovaca iz sela Vidosovića, južno od Kreševa. (»Oslobođenje« br. 904 od 9. VII 1973, prilog »Sport« str. 2).
10. Dumbović V.: Toponomastika Kreševa i njegove okoline; »Dobri pastir« 1975, str. 81—119.
11. Dumbović V.: Značenje Kreševa u metalurškoj proizvodnji stare Bosne; »Priroda« — Zagreb 1974, br. 6, str. 189—190, pod »Rudarstvo i metalurgija BiH...«
Dumbović V.: Rudarstvo Kreševa (Historijsko-geografski prikaz); »Dobri pastir« 1976, str. 107—138.
- Isaković A.: Rječnik stare rudarsko-geološke terminologije; Sarajevo 1970.
- Jakšić T.: Rudno bogatstvo u okolini Sarajeva; kalendar »Napredak« 1938, str. 137—140. Na kraju se govori o Kreševu.
- Kišpatić M. i Tučan F.: Slike iz rudarstva; Zagreb 1914. O rudama Kreševa i Fojnice str. 55, 134, 140 i dr.
- Mikolji V.: Povijest željeza i željeznog obrta u Bosni; Zenica 1969 (posth.). O Kreševu na mnogo mjesta.
- Tučan F.: Arzen i njegove rude u Jugoslaviji; Farmaceutski vjesnik — Zagreb 1933, br. 22, str. 841—847. O arzeniu kod Kreševa str. 845.
12. Tada (između dva rata) priredivali su se izleti iz Sarajeva u Kreševu, željeznicom do Tarčina, dalje pješke u Kreševu. (»Večernja pošta« br. 2664 od 28. VIII 1930)
13. Rad prijeratnog planinarskog društva »Bitovnja« u Kreševu možemo pratiti u tadašnjem časopisu »Hrvatski planinar« Zagreb: 1938 (br. 7—8);

- 1940 (br. 6, 7 i 8—9); 1941 (br. 1 i 11—12) i 1942 (br. 7). Njegov rad u poslijeratnom periodu: »Naše planine« 1973, sv. 9—10, str. 238, pod »Planinarsko društvo u Kreševu« (J. B.).
14. Borojević M.: Kreševu (Posjeda urednika »Večernje pošte«); »Večernja pošta« br. 2742 od 2. VIII 1930, str. 3—4.
Beogradski nedjeljnik »Zanatlija« 1937. donio je u br. 47. od 21. XI t. g., str. 6 članak »Propadanje jedne samonikle gvozdenne industrije na Balkanu (Apel majdandžija i kovača Vareša i Kreševa)«.
Zagrebački dnevnik »Jugoslavenski Lloyd« 1937. donio je u br. 257 od 9. XI t. g. članak »Autohtona željezna industrija (Jedan opravdani apel bosanskih majdandžija i vagnjara)«.
Majdandžije i vagnjari su nazivli za stare bosanske kovače.
15. Tabaković H.: Planinarski domovi u Bosni i Hercegovini; »Naše planine« 1962, sv. 5—6, str. 123—156. Na str. 134. o planinarskom domu na Lopati, koji je pred dovršenjem.
»Oslobođenje« br. 5392 od 8. VI 1963. pod »III slet planinara BiH na Lopati kraj Kreševa« (H. Tabaković).
»Oslobođenje« br. 5467 od 24. VIII 1963. pod »Novi planinarski dom na Lopati kod Kreševa (Za ljubitelje planina)« (H. T.).
16. Bači J.: Bitovnja—Pogorelica—Vranica (Fojnička transverzala); »Naše planine« 1965, br. 7—8, »Napredak«, Sarajevo 1941 (vidi: Nap. br. 6).
Hlebec Z.: Fojnička i kozarska transverzala; tjednik »Vikend«, Zagreb 1970, br. 127, str. 40.
17. »Oslobođenje« br. 5392 od 8. VI 1963. pod »U Kreševu sagrađen dom ribolovaca« (B. B.).
18. Kristić I.: Zega, sepetarstvo i kutije; kalendar »Napredak«, Sarajevo 1941 (vidi: Nap. br. 6).
Savić M. Naša industrija, zanati, trgovina i poljoprivreda, knj. I—IX, Beograd 1922—1933. O proizvodnji čumura u Kreševu knj. VII, str. 206.
19. O starom srednjovjekovnom gradu-utvrdi Kreševu vidi: Anđelić P.: Bobovac i Kraljeva Sutjeska, stolna mjesta bosanskih vladara u XIV i XV stoljeću; Sarajevo 1973, str. 213—219 i str. 256—262.
- Dumbović V.: Kreševu do pada pod Turke; »Nova et vetera« — Sarajevo 1977, sv. 2 str. 101—102.
Mazalić D.: Visoko — bosanski grad srednjeg vijeka; GZM 1954, Arheologija, str. 252.
20. Ilić Z.: Kreševski kovači otučači; GZM 1972/73. Etnologija, str. 183—194.
Stare kovačnice (majdani na vodeni pogon) rade još jedino u Očeviji (kod Vareša), gdje sam bio 1974. Tada je radilo još sedam takvih kovačnica-samokova.
Hadžidedić N.: Majdani ili samokovi u Očeviji, GZM 1967, Etnologija, str. 177—195.
21. »Oslobođenje« br. 6364 od 11. V 1963. pod »Kreševljani sagradili lovačku kuću« (S. Stojić)
22. Dumbović V.: Razvoj Kreševa nakon rata (1945—1973); »Dobri pastir« 1974, str. 201—226.
23. Kristić I.: Iz stare Bosne. Bosanska zvona tahte...; kalendar »Napredak«, Sarajevo 1939, str. 50—55.
Kristić I.: Jedna otomanska glazbena »bujurdlija«; časopis »Sv. Cecilija« — Zagreb 1937, sv. 3, str. 80. Autor donosi dozvolu turskih vlasti (1813), da katolici u Fojnici i Kreševu smiju upotrebljavati tahte.

Janj i planina Vitorog

KLIKO SAKIB
JAJCE

Koliko puta sam otišao u Janj i Vitorog i tom prilikom rekao: »Nikad više«, a to je zapravo značilo: »Još samo jednom«.

Ko ljepoti na pokop zakasni
taj vječno ostaje bez krila
(Nedeljko Babić)

Stigli smo u selo Podosoje. Bilo je upravo vrijeme kada su se stada vraćala u staje, zagušna zvonjava nadjačala je sve ostale zvuc-

Janjski pejzaž zimi

Foto: I. Ladan

kove, čak i oholi glas potoka Vaganca, koji juri preko granitnih prepreka kotrljajući stijenje, trgajući korjenje. Pridemo usamljenoj kući da se raspitamo za grčko groblje. Duhnu nenadan vjetar i sve se prenu. I staro stoljetno hrašće zašušti neku starinsku pjesmu, starinski nekakav jad koji je nedavno nestao. Ovdje je sve čudno. Iz mraka, iz neba, zemlje, izviru čudesne priče, događaji i običaji. Sve je ovdje nekako čudno. Čudne su i priče i događaji, čudan je cio kraj i ljudi.

Od Šipova uz rijeku Janj vodi asfaltni put do Strojica, najvećeg i centralnog sela Janja (Janj je skupina sela). To je jedna dionica Solajinog puta koji će spajati Šipovo s Kupresom. Put prvo nailazi kroz selo Mujdžiće, poznato pod imenom »Mala Moskva«. Tu je za NOB-e bilo sjedište raznih jedinica, sjedište sreskog i okružnog komiteta KPJ. Iz Mujdžića lijevo ide trasa transverzale »AVNOJ—ZAVNOBIH« u selo Iviće gdje je kontrolna točka 8.

Desno od Mujdžića ide spomenuta transverzala provodeći nas kroz selo Oliće, s lijepim jezerom prepunim divljih pataka, a potom u Pljevu, rodno mjesto narodnog heroja Sime Solaje. Centar srednjovjekovne župe Pliva mogao je biti u Šarampovu u Pljevi, odmah ispod izvora Plive. Pliva je u sastav Bosne došla početkom XVI stoljeća. U srednjem vijeku nastala su mnogobrojna groblja stećaka, koje narod naziva grčkim grobljem. Najljepši primjerci ovih starobosanskih spomenika iz XIV i XV stoljeća sačuvali su se u Podosoju i Babićima. Međutim, najznačajniji spomenik u dolini Plive je Sokograd čije se ruševine nalaze u Sokolcu.

Od Mujdžića put vodi do Otoka, pola sata hoda. Ovaj rijetki prirodni lokalitet teško je opisati bilo slikom ili riječju. Neki kažu da su to Plitvice u minijaturi, drugi ih pripisuju svijetu snova, a ja bih rekao: dodite pa da sami sudite. Sve ćete to vidjeti, ali vremena nikad neće biti dovoljno da se te ljepote nagledate; kako onda otići, a ne poželjati da se opet vratite? Svaki kutak Otoka

ima svoju posebnu priču, svaki je kutak strofa pjesme ispjevana u vodi.

Rijeka Janj i ovog je ljeta bila bistra, vode ima za janjska ljeta i previše, ali na pašnjacima oko Janjskog vrela nije bilo čiča Boška ni njegova stada. Umorio se, godine donijele svoj pregolemi teret, pa smo sada prolazeći pored izvora bili uskraćeni za jednu od tisuću njegovih priča o janjskim legendama, počevši od onih vezanih za Vaganjsku špilju, pa do onih što dopiru s visova Vitoroga.

Umorite li se šetajući po Janju, odmorite oči na vrhovima Vitoroga koji se plave u daljini. I mi tako učinismo, ali ne odoljesmo toj začaranoj ljepoti. Zanoćismo na Kršljakovini da bismo ranom zorom krenuli u susret Vitorogovim vrhovima.

Upravo je bilo doba ispaše stada u katunima. Pastiri su naveče, kao i obično, donijeli čudesne priče iz planine. Sve su to potvrđivali klimanjem glave uz poštovanje jedni prema drugima. Bile su to krilate priče večeri.

A tamo prema padinama brda čuju se pastirske pjesme. To pjevaju usta puna radosti. I djevojke za koje se pouzdano zna da će napustiti očev dom, pjevuše svatovske napjeve, drage pjesme iz davnina, jedva razumljive njihovim mlađim sestrama.

Krenuli smo u ranu zoru, baš onda kada su se dijelili noć i dan, i napustili bunovno selo. Idemo planinom. Tako idući, mislim, nema joj kraja. Kad na jednom livadu puče i na livadi drvena staja. Tišina i samoća. Nemaš kome riječ za progovoriš. Oko staje kao čaše iz kojih piju patuljci, sve kačunak do kačunka. To su Đukića košare koje mi se ovog jutra učiniše ljepšima nego ikad dosad. Dugo smo se odmarali s pogledom usmjerenim ka vrhu Velikog Vitoroga, svom cilju.

Od Đukića košara krećemo stočarskom stazom prema Tešića i Obradovića košarama. Staza vijuga kroz šumu, po proplancima, zaobilazeći jame i stijene neobičnih oblika. Od Tešića košara krećemo lijevo preko oštrog kamenja, zaobilazeći Veliki Vitorog, penjući se na greben koji spaja Mali i Veliki Vitorog. Mali Vitorog me neodoljivo privlačio i nisam se mogao oduprijeti toj sili. Uspeo sam se na njegov vrh i s njega vidio novu sliku, novo lice Vitoroga i njegove okolice. Divio sam se prostranstvima Kupreškog polja, a potom sam kamenitim grebenom pohitao ka Velikom Vitorogu. Na livadi ispod samog vrha moji prijatelji su se odmarali i iznenadili me viješću o pronalasku špilje tu ispod vrha, kojih 50 metara u pravcu Malog Vitoroga.

Ostavio sam prijatelje da se odmaraju i produžio ka vrhu Velikog Vitoroga. I opet sam osjetio nepomućenu radost planinara. Stojeći na vrhu trijumfalno sam zapjevao, obračunajući se poznatim vrhovima koji su me okruživali.

Spustili smo se do snježnice ispod Crnog vrha, posjetili lovačku kuću te se spustili do sela Vitoroga odakle smo dalje šumskim kamionima nastavili do Roduše i Šipova.

Sjećanja jednog planinara

Dr KUNO VIDRIĆ
BEOGRAD

Kada su mi, poslije Prvog svjetskog rata, došle u ruku knjige poznatog slovenskog autora Rudolfa Badjure i romantičnog dra Juliusa Kugyja, u kojima oni opisuju naše planine i planinarske ture po njima, bilo je to dovoljno da i ja krenem u planinarski svijet i ostanem mu odan sve do današnjeg dana. Ujedinio sam nastojao da sakupim ona znanja koja kretanje po planinama čine sigurnim, zanimljivim i lijepim. Ali, u toku tih izlazaka u planinski svijet nije uvijek bilo moguće da se sve predvidi, pa me znalo zadesiti i loše vrijeme, obično praćeno i kišom i maglom, za mene najgorim pratiocima planinara.

Ali i takva planina, za koju mi se katkada činilo da se svim raspoloživim razbuktalim elementima odupire usponu i osvajanju, imala je za mene svoje draži, jer me je izazivala i jer je od mene tražila svu raspoloživu fizičku i psihičku snagu, kako bih je mogao u cijelosti shvatiti, doživjeti i savladati.

Među mnogim takvim doživljajima u toku mogeg šesdesetogodišnjeg drugovanja s planinom, neki su me se osobito dojmili i ostali duboko usađeni u mojim sjećanjima. O njima bih nešto da kažem.

Kroz olujne oblake

Bilo je to u srpnju prije nekih dvadesetak godina, kada sam krenuo u Kamniške Alpe do Kamniškog sedla. Tu sam se u ugodnoj planinarskoj kući odmorio, ostavio ranac i krenuo sam prema vrhu Brane, udaljenom oko sat pješaćenja. Dan je za ove visine bio prilično topao a nebo bistro, barem na ovoj sjevernoj strani koju sam pogledom mogao obuhvatiti, jer mi je Brana zatvarala vidik prema jugu. Nekoliko puta u toku uspona čuo sam muklu tutnjavu. Najprije sam mislio da potiče od nekog udaljenog miniranja, ali su s vremenom ti šumovi postajali jasniji i jači. Pogledavši prema grebenu planine primijetih nad njim obrise tmurnih oblaka kako se kreću prema sjeveru. Postade mi jasno da se približava oluja i, makar sam već bio u blizini vrha, ipak u sebi svladam želju da do njega i stignem. Teška se srca okrenem i ubrzanim korakom vratim natrag prema sedlu i planinarskoj kući. Trebalo je požuriti da me oluja ne bi zatekla na brisanom prostoru, jer nekog zaklona na ovoj stazi nije bilo.

Nakon nekog vremena ugledam u daljini cilj mogega povratka. Ali, nebo je sve tmurnije, udarci gromova i njihovi odjeci s okolnih planina sve češći. Svi ti snažni šumovi slivali su se u neprekidnu tutnjavu što se valjala i dolazila sve bliže. Prvi oblaci prebacivali su se već preko sedla nošeni snažnim jugom, zbijenim između Brane i Planja-

ve, uslijed čega je snaga vjetra bila umnogostručena. Njegovo zavijanje pretvaralo se povremeno u snažno fujkanje i urlanje.

Još sam više ubrzao korak, ravnaajući se prema položaju kuće koju su tmasti oblaci, nabijeni vrtlogom vjetra i valjani preko sedla, sve više zaklanjali, dok nije posve izmakla iz vidika. Kretao sam se pažljivije čekajući da se između crnih oblaka otvori neko okno kroz koje bih barem za časak ugledao kuću. Oblaci koji su me sve gušće obavijali i sve veća tama stvarali su dojam, kao da se krećem u neprozirnom mlijeku. Snažan vjetar me, k tome, gurao i potiskivao, tako da nisam više bio siguran krećem li se još uvijek prema kući ili se približavam ponoru s njene sjeverne strane. Konačno me zahvatilo i središte oluje. Zaiskrile su munje, sijevalo je i tutnjalo, oštar fujuk gromova sijekao je svakog časa zrak, vrtlog vjetra zavijao je oko mene i samom i ja sam, sada već bez orijentacije i dobro zaplašen, morao u prvom redu nastojati da me ne uhvati panika. Čuנוو sam da bih bio što manje izložen i da me vjetar ne bi mogao dalje potiskivati. Duboko sam udahnuo, smirio se i zatim viknuo koliko me grlo nosilo. Odmah mi se, u kratkim razmacima, odazvao drugi glas. To nije bila moja jeka i ja sam se samo javio: »Slišim, prihajam«, da bih, učinivši samo par koraka skoro udario u zid kuće, utonule u guste olujne oblake. Brzo sam nastavio uzduž zida, našao stepenište i uletio kroz vrata zajedno s čovjekom koji mi je pritekao u pomoć. Duboko sam odahnuo da bih se povratio, pružio sam svom spasiocu ruku i uzbudeno, bez riječi — jer bi one u tom času bile izlišne — čvrsto ga zagrlio. Ugledali smo pored sebe i šank. Prišli smo mu, natočili čašicu ljute, kucnuli se i, smireni u dobrom zaklonu, sjeli pored prozora i promatrali prirodu kako bijesno tutnji.

A taj dobri čovjek, koji me je spasio izlažući i samoga sebe opasnosti nepogode, bio je domaćin ove planinarske kuće. To je još bio domaćin kakve mi, stariji planinari, dobro znamo, a kakvih je sve manje po planinarskim kućama. On je i sam prošao stazama i popeo se na vrhove u području kuće koja mu je povjerena. Mogao je dati vrijedne obavijesti o uvjetima kretanja tim stazama, o vremenu koje se može očekivati. Redovno se raspitivao u planinara o stanju na stazama, da bi sam otklonio nedostatke ili da bi o tome javio svom planinarskom društvu. Takav domaćin često je bio i član Gorskog službe spasavanja i znao pružiti prvu pomoć unesrećenome. Hitao je u pomoć kada je za to postojala potreba i jasno znao obavezu planinara,

da čovjeku u nevolji treba bez krznanja krenuti u pomoć.

Nekoliko godina poslije ovog doživljaja ponovno sam krenuo u Kamniške Alpe i popeo se na Kamniško sedlo, u nadi da ću sresti tog dobrog prijatelja u planini, ali ga nažalost više nisam našao. Zdravstveno stanje nije mu više podnosilo ovu visinu, a novi domaćin nije mi mogao kazati kamo se preselio pa ni kako se zvao, a ja sam mu ime bio zaboravio. Premda sam ga izgubio iz kruga meni tako bliskih ljudi, ostao je duboko urezan u mojem sjećanju.

Dobar je naš čovjek

Kada sam sa svojim čestim suputnicima na obilasku transversala, Borisom Egorovim i njegovom kćerkom Tanjom, krenuo na obilazak transversale »Velika Sutjeska«, desilo se da se opet jednom snažno sukobim s prirodom i nedaćama što ih ona zna da nosi sa sobom.

Odlučili smo da umjesto izravno do Kalinovika, koji je bio posljednja kontrolna točka naše transversale, krenemo dužim ali zanimljivijim putem preko Lelije. Jutro je dođuše bilo tmurno, ali zbog ranijih lijepih dana nadali smo se da će sunce podići maglu. Krenuli smo ni ne sluteći kako ćemo na tom putu proći. Poslije prvog sata pješačenja kanelule su prve kapi kiše, ali je dva sata poslije, kod Štirinskog jezera, kiša postala već jača. Navukli smo pelerine, slikali se i odmah produžili, u nadi da je sve to kratkoga vijeka. Ali, što smo dalje koračali, kiša je postajala sve jača, vjetar je prebacivao na sjeverac i postajalo je sve hladnije.

Put se postepeno ali stalno uspinjao, a kako smo zbog sve snažnije kiše ubrzali korak, bilo nam je još toplije. Ali s većom visinom postajale su kišne kapi sve krupnije i češće. Nosiše sve snažnijim sjevercem bubnjale su po našim pelerinama i pronalazile i najmanji prolaz na šavovima, oko ovratnika i ispod kapuljače. Postepeno ali uporno sa svih su strana vlažile naša odijela, a potocići s pelerina punili su naše gojzerice, dok konačno nije sve na nama bilo mokro. K tome je snažan vjetar u naletima podizao naše pelerine, vlatlao i mlatarao njima, prebacivao nam ih preko glava, omotavao oko ruku koje su, mokre i ukočene, uzalud pokušavale da nešto urade protiv ove lude igre. Ali, sva ta borba bila je uzaludna. Voda se sve više slivala niz vrat, penjala se s mokrih ruku po rukavima i s mokrih potkoljenica po nogavicama, prodirala kroz košulju i majicu i dopirala do gole kože. Postojalo nam je sve hladnije, makar smo skoro trčali da bismo se što brže izvukli iz ovoga kijameta i nekako zagrijali. Stigli smo do table s oznakom vrha, izvukli aparate da se brzo slikamo. Za tih nekoliko minuta bavljenja na vrhu novi nalet sjeverca donio je gust snijeg, noseći ga na brisanom prostoru skoro vodoravno i sve se za tili čas oko nas zabijelilo. Markacije na tlu brzo su nestajale pod snježnim pokrovom, a zalutali

u ovim vremenskim uvjetima i u ovakvom stanju u klekovini bilo bi za nas vrlo pogibljivo. Zbog toga smo se, skoro trčeći, spuštali niz brdo, posrćući i padajući po glatkim dugim vlatima drave pokrivene vlažnim snijegom, uz grčevito traženje nestajućih znakova od kojih je zavisio naš spas. Morali smo brže i što niže, da bismo se izvukli iz najsnažnijih udaraca ledenog vjetra i iz vijavice koja nas je zasljepljivala. Morali smo žuriti jer nismo znali, koliko je još puta pred nama, a popodne je bilo već na izmaku. Šumska staza je postepeno prelazila u šumski pa zatim u kolski put, koji se spuštao kroz prorijeđenu šumu a zatim preko livada izašao na cestu. Ovdje, u dolini, kiša je bila rijetka, vjetar je oslabio a mi smo, presretni s ovakvim ishodom, hrabro koračali naprijed usprkos sve jačim bolovima od ozljeda zadobivenih kod padova prigodom silazjenja s vrha Lelije. I tako, šepesajući i nabađajući kako je tko od nas mogao, konačno smo pred sam mrak ugledali seosko naselje, a u dvorištu prve kuće na koju smo naišli ugledali smo automobil. Bili smo već preko deset sati u neprekidnom napornom kretanju, mokri, umorni i ozlijeđeni; do Kalinovika trebalo je još dobrih sat i pol hoda, a za nas možda i više od dva sata.

U tom malom autu vidjeli smo svoj spas. Stoga smo podišli pod osvijetljeni prozor. Na naše dozivanje otvorio se, pa smo zamolili da nas, ako je ikako moguće, odvezu do Kalinovika, gdje mislimo da prenoćimo. Muški glas nam na to reče:

»Dobro. Vidjet ćemo. Ali prvo uđite u kuću da se malo ogrijete i odmorite!«

Rado smo ga poslušali. Ušli smo kroz veliko predsoblje na katu u prostranu kuhinju, kakvu još nalazimo u starijim seoskim domaćinstvima. U sredini kuhinje bio je veliki stol, pored zidova razni namještaj, a u kutu topla peć, ono najdivnije što smo u tom času mogli zamisliti i kojoj su letjeli naši čeznutljivi pogledi. Jedino nam nije bilo jasno zašto nas i odrasli i djeca nekako začuđeno i preplašeno promatraju, sve dok nam domaćica ne reče:

»Alaj mi vi jedno izgledate. Pa kako mislite da ovakovi i po ovom hladnom vremenu stignete i prenoćite u Kalinoviku, u neloženim prostorijama, bez ičega suhoga na sebi, a izjutra da nastavite putovanje u neosušenim odijelima. Već, djeco moja, kuća nam je povelika i naći će se i za vas u njoj mjesta. Zato lijepo ostanite noćas kod nas i nemojte niti pomisliti da danas od nas odetek«.

Tako je i bilo. Ti dobri ljudi dali su svoje rublje, hlače i ostalo potrebno. Osušili smo se, presvukli i stavili svoje stvari da se preko noći suše. Okupljeni oko tople peći, srkali smo divno vruće mlijeko koje je u nas ulijevalo toplinu i snagu, a između pojedinih obroka slatkog domaćeg pšeničnog hljeba i gutljaja mlijeka pričali smo što nas je zadesilo. Kroz razgovor koji je tekao, međusobno smo se upoznali. Site i zagrijane polako nas

je obhrvao san. Bilo je već i vrijeme spavanja. Još nismo ni stigli da zapitamo kako ćemo spavati, kada se već nadosmo u divnim mekanim krevetima. Nismo niti pravo stigli da se okrenemo i već smo zaspali dubokim snom.

A izjutra, osvježeni, osušeni i nahranjeni, i još ne vjerujući da je sve to bila istina, zahvalili smo se od svega srca domaćinima i oprostili se od sve čeljadi i Milivoja. Njemu nije bilo teško da s posla skoči po nas i odveze nas kolima do Kalinovika. Oдавle smo uskoro autobusom krenuli za Sarajevo i još isto več stigli svojim kućama.

Ti plemeniti ljudi žive u selu Jelašca nedaleko Kalinovika. To je majka Vida Lalović te njeni sinovi Milivoje, vezista kod pošte, iugar Tomislav sa svojom obitelji.

Za takvu pomoć, a naročito za tako usrdnu i nesebičnu dobrotu, nema prave nagrade. Ipak smo željeli da im barem na neki način odamo priznanje i nadamo se da smo u tome uspjeli. Ali ono najvrjednije što smo tada saznali, za što nema ni mjerila ni cijene, bilo je što smo upoznali prave ljude i prave prijatelje i što smo se ponovno mogli uvjeriti kako su u našem čovjeku duboko usađene iskonske ljudske pobude. One iz njega izviru kada se za to ukaže potreba i prilika.

Zalajao je pas

Ponovno u društvu sa svojim dobrim prijateljima planinarima, Tanjom i Borisom Egorov, te Miodragom Krunićem, koji nam se pridružio, krenuli smo na obilazak južnog Velebita. Bilo je u predvečerje. Blizu Buljme počela je da rominja sitna kiša, a kada smo izašli na čistinu, dočeka nas je oštar sjeverac koji je iz Like donosio oblake i kišu. Ovdje, na otvorenom prostoru, gdje se križalo nekoliko staza, orijentacija je postala teža, jer u magli nismo mogli pronaći niti jedan putokaz za Dom na Štirovcu. Jedino što smo u tom času znali bilo je da se treba kretati uz vjetar. Da ne izgubimo stazu, čim smo naišli na markaciju, organizirali smo kretanje tako da je jedan od nas uvijek stao kod posljednje dok ostali ne bi pronašli slijedeću oznaku i dozi-vanjem usmjeravali kretanje posljednjemu u grupi. U tako usporenom kretanju po vjetru postajalo nam je sve hladnije, a gusta magla kvasila nam je kosu i vjetrovke.

Trebalo je, međutim, požuriti, jer se spuštala noć. Najednom je pred nama iz mraka iskrsnuo Marasovića bunar. Tu smo našli i potrebne oznake i putokaze pa smo, umireni, nastavili kretanje po istom načinu kao do sada. Ali kretanje u noćnom mraku i u magli, pogotovo kada je sve to u naletima vjetra postajalo još mračnije, još gušće i još neprozirnije, stvaralo je varljive dojmove o tlu kojim se krećemo. Počela se u nas uvlačiti i sumnja da nismo, pored sve pažnje, ipak negdje skrenuli s prave staze. Stigosmo do šume. Tu smo stali, razvili se u strelce u potrazi za ulaznom markacijom. Ubrzo smo je

pronašli i smireno odahnuli. Šuma je umirivala vjetar a mi smo krenuli nizbrdo, stazom koja se spuštala u zavojima.

Znajući da se kod gotovo svakog doma u planini nalazi pas, odlučio sam da potražim njegovu pomoć. Glasno sam viknuo i gle, iz daljine se čuo maglom i šumom prigušeni lavež. Sada smo bili sigurni da smo u blizini doma pa smo pažljivo krenuli dalje, izazivajući povremeno psa da opet zalaje. Konačno smo izašli iz šume na livadu, ugledali smo na kamenu putokaz i za čas se našli kod doma. Tu nas je dočeka Peko Ležaja koji je ova-mo istjerao ovce i boravio kao domaćin sa ženom u domu. Uveo nas je u toplu kuhinju, skromno osvijetljenu svijećama. Samo smo malo večerali i krenuli na spavanje, zadovoljni da su nas mirno rasuđivanje, disciplina i međusobna pažnja, a naročito budnost psa, doveli do cilja.

Idući dan iskoristili smo za odmor i uspon na Badanj, odakle su nam se na sve strane pružali daleki vidici. Poslije još jedne noći u ovom domu krenuli smo preko Vaganskog vrha, Malovana i Svetog brda u Borisov dom u Paklenici.

U domu su se već nalazili članovi Planinarskog društva »Paklenica« iz Zadra. Oni su nas neobično srdačno dočekali i primili, baš kao pravi domaćini. Vedra drugarica Smilja usrdno se postarala da ne ostanemo gladni a niti žedni i pobrinula se da nam osigura dobre ležaje, dok je predsjednik društva Đuro Perić pozdravio nas planinare, koji smo došli iz daleka, da obiđemo ove krševite a u svojoj surovosti i ljepoti jedinstvene planine.

Bio je to jedan od onih susreta planinara, koji su koliko nepredviđeni toliko u svojoj spontanosti i neponovljivi, pa zbog toga ostaju u dugom i dubokom sjećanju. I pod tim lijepim dojmovima krenuli smo idućeg dana niz Veliku Paklenicu da bismo se, sretni i zadovoljni viđenim i doživljenim, vratili svojim kućama.

Dok je trajalo spuštanje pomagali smo jedan drugome. Ivica kao najžilaviji postao je izviđač strmine. Stalno smo čuli: »Dobro je, dobro je, mogu, mogu!« Gdje to dobro nije bilo dobro, sačekao bi nas. Tada bismo u zemljanoj strmini našim tabanima stvarali svakovrsne stepenice. Ivica je ponovno pošao nizbrdo, ponovno vičući: »Dobro je, dobro, može, može!«. Tako smo silazili pored svih poteškoća i opasnosti.

Na kraju nismo više čuli Ivino: »Dobro je, dobro!«, ali čuli smo njegovo: »Hura!« To je bio znak, da se spustio na dno velikog grotla. Tomu »hura« smo se veselili. I naše su noge na kraju udarile o kamen grotla, a tada smo zajednički ponovili ono prvo: »Hura!« Bili smo sretni.

Dno grotla nije bilo ravno niti propustljivo, spuštalo se koso do šume gdje je grotlo jedino bilo otvoreno. Ima ga se šta preći. Trebalo je otkinuti od gornjeg zadovoljstva. Pratile su se uporedo sa žalom, negdje glatke a

negdje hrapave duge ploče. Bilo je počesto i kamene rastrganosti koju se teško prelazilo kada su se prekinula žala i ploče. Težina našeg tijela pokretala je žalo, a ono nas je ponekad nosilo brzinom da smo se uplašili. Upravo ta brzina mogla nas je prebaciti u jednu od tih kamenih rastrganosti. Dubravčani bi tada došli po nas da nas pakupe, u jadnom stanju. Uz velik oprez, obuzdavajući brzinu, ipak smo se dočepali šume. Na kraju je nadošla ona potpuna sreća i zadovoljstvo. Njoj smo se, ovakvoj, najviše radovali. Kad smo se okrenuli licem u lice opasnom, ali veličanstvenom grotlu, duboko smo osjetili ljubav prema njemu i njegovim klisurama. I s ovom ljubavlju smo se od njih oprostili.

Ulazeći u šumu nadali smo se, da će nas ona blago primiti i dobrom stazom pratiti do izlaza iz šume. Ona se nije pokazala susretlji-

vom, ne svojom krivicom. Umjesto da smo hodali stazom, preskakali smo oblo kamenje koje je bujičina voda dovaljala iz grotla. Kad nas je i to kamenje izmorilo, odlučili smo da pođemo stranom klanca. I ta strana je bila mukotrpna, ali malo blaža od prethodnog kamenja, koje je pokrilo dno klanca.

Dok smo se nalazili u šumi razmišljali smo o tome što bi bilo sa stadom ovaca i koza da ih zateče bujičina voda u njoj. Upadale bi u vodu koja bi ih nosila, a od njihova blejanja šuma bi odjekivala stravično. Čobani i nadošli seljaci bi ih spasavali.

Sve smo gornje doživjeli da bismo se popeli iznad klisura, spustili se u veliko grotlo, prošli šumom i dočepali se Dubrave, otkuda smo i krenuli.

S tim mislima i osjećajima izbili smo na dubravsku cestu i sačekali autobus.

Orkestar u noći

SMILJA PETRIČEVIĆ

ZADAR

Noć. Otvara se klanac Paklenice pred nama, kao samo predvorje Danteovog pakla. S lijeve i desne strane izdižu se klisure, razjedene, razrovnane, izlokane kišom i vjetrovima, okamenjeni bogovi i demoni, figure fasada gotskih katedrala, isklesane nevidljivom rukom majke prirode.

Sve je ondje divovsko, stravično, sablasno i veličanstveno. Dočekala nas je bura, urlajući, zviždući, fijućući, smijući se kao gladna hijena u pustinjskoj noći, rugajući nam se: »Kuda ćete, budale, po ovakvu vremenu u planinu, u noć?« Na trenutke nam se učinilo da zavija kao ranjena vučica kojoj lovci oduzidaju mladunčad, a ona nemoćna da ih brani, da bi zatim zaurlala kao razbješnjela zvijer u kavezu, da bi se opet nakon nekoliko trenutaka taj urlik pretvorio u tiho cviljenje malog osamljenog šteneta, u plač glasnog djeteta, ostavljenog i nemoćnog.

Penjemo se zadihani i promrznuti. Teturamo od udaraca bure. Šiba nas po licu. Udarima u prsa. Probiya nam odjeću. Uvlači se u kosti. Pojavio se mjesec. Blijed poput voštance na odru. Zmirka s Anića kuka. Gleda nas i prati. Obasjava stijenje koje se sablasno kreće za nama. Na nebu visi nekoliko malih, stidljivih zvjezdica. Po granama se uhvatio led. Negdje visi poput ukrasa na novogodišnjoj jelci. Na malenim grančicama okolnog žbunja sjaju smrznute kapi, poput bisericica, malenih i okruglih.

Vjetar udara lagani akord u granje: zatresu se, zašume, zapucketa led i rasprsnje se na

sve strane. Odnekud s grane doleti komadić leda i udari me u čelo. Osjetih strah, strah gorak kao sama smrt. Učinilo mi se da me dotakla hladna ruka mrtvaca. Ne znam zašto, ali u tom trenutku pade mi na um Lorkina »Pjesma konjanika« koja pjeva u Cordovi, dalekoj i osamljenoj... o mjesecu u bisagama... o vjetru... o smrti... koja ga gleda s kula Cordove... Strah me bilo pogledati gore u stijenje, u kamene kule.

Zubi mi zvokoću od jeze i hladnoće.

Bura je na trenutak stala. Tišina. Čuje se lagani šum potoka, vode koja pada, lomi se, prska o stijenje. Odjekuju naši koraci. Čuje se naše disanje.

Opet zasniva bura. Isprva tiho, kao zvuk neke nevidljive harfe, negdje odozgo, pa sve bliže i bliže, zajeka, zaplače, zajauče, zaciliče kao strune na violini da bi se izgubila gore među stijenje, puna bijesa i ljutitosti.

A tada, tamo daleko, s vrhunca se začuje zavijanje osamljenog vuka, isprva tiho, a onda sve jače i jače, da bi se to zavijanje, u jednom trenutku, stopilo s urlanjem bure u jedan akord, u jednu simfonijsku cjelinu punu očaja, osamljenosti, tuge, bola, bijesa, okrutnosti i ogorčenosti.

Dom. Već se vide svjetla vatre. Čuje se zvuk gitare i nečiji glas koji je pjevao:

»Velebitu, moj debeli 'lade«

Još jedan sat i Nova je godina.

Jutro na vrhu Hranisave

UZEIR BEŠIROVIĆ
SARAJEVO

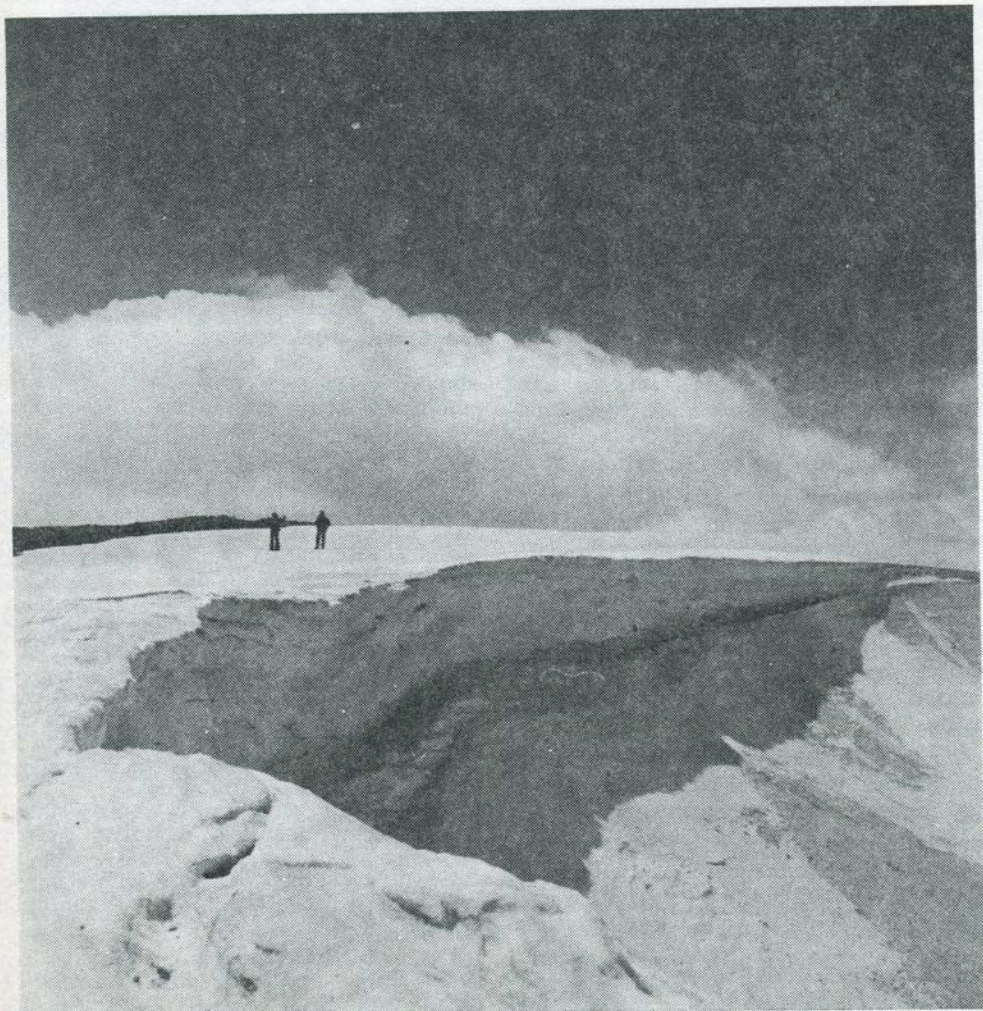
Zažareno jutro se budi. Puno nade za nastupajući lijep dan. Na istoku užarena sunčeva lopta. Rumeni kolut, a oko njega purpurni oblaci. Purpurno orgijanje jutra. Opaja nas miris klekovine i ptičiji jutarnji koncert. Svježe je jutro. Jutarnji lahor nas zapahnuje i rashlađuje.

Ovdje na vrhu Hranisave, ispred planinarske kuće, ukrštaju se vidici i vjetrovi se biju, a nerijetko magle caruju. Ovdje je zborni mjesto gromova, na njih nas podsjećaju bezbrojni tragovi.

Odavde ispred planinarske kuće (kuća na najvećoj visini u Bosni i Hercegovini), na visini od 1.965 metara, gledamo izbrušene vjetrom, gole vrhove i valovite dolove širom pro-

strane Bjelašnice. Sve je ispod nas kao na dlanu. Prostor kao prazna usamljenost, bez sjaja. To je velik kameni kompleks sivih dolina i vrhova, koji nas podsjeća na okamenjeno more. Meteorološki opservatorij i dom sa visokim TV stupom, gledani odavde, najbližiji su usidrenom brodu na dalekoj morskoj pučini. U času samoće i nepomičnosti, površ Bjelašnice djeluje smireno i anemično. Nema kontrasta ni razigranosti, vlada siromaštvo sjenki i promjena.

Sunce se oslobodilo purpurnih oblaka. Sjalo je normalno. Njegovi prvi jutarnji zraci obasjavali su prenske nazubljene tornjeve i kamenu barijeru Veleža. Vrh Krvavac, nagnut i nakostriješen, podsjećao nas je na sapi go-

Planinarska kuća »Zdravko Čović« na vrhu Hranisave (1965) Foto: U. Beširović

lemog konja. Zelena prostranstva Vranice, Ivan-planine i Bitovnje još su u polumraku, zajedno sa svojim bezbrojnim i nevidljivim dubokim gudurama i klancima. Iznad njih su oblaci ovičeni svijetlo žutom bojom, kao razmućeni žumanjak. Daleke stijene Čvrsnice i Vrana naziru se kroz jutarnju ljubičastu izmaglicu. Mrke i zamršene šume Igmana pružaju nam tu robnu sliku i jednolični pejzaž, bez čara i života. Tanko tkanje svjetlosti i sjenki, kao živih bića, gledali smo po šumi podno Raminog greba. Kamena krijesta Puzima, poput ogoljelog pijetla, strši i samuje kao daleko prognani vrh od ostalih vrhova Visočice. Oko nas su crne, zdepaste i zamršene šume klekovine. Dolje niže, oko Vjetrenih vrata, istežu se jele i omorike. Šćućurilo se onih nekoliko bukovih kolonija podno hranisavskih koliba i onih prema Krošnjama. Naziru se bijeli oblakoderi na Alipašinom Polju, visoke ljudske krletke našeg vremena urbanizacije, a preko njih zaklanjaju nam dalje vidike ogoljeli masivi Bukovika, Crepoljskog i šumovite Romanije.

Sunce je odskočilo — kako kažu naši bosanski gorštaci. Vunasti oblaci su plovili nekim neznanim i uzaludnim pravcima.

Odavde, ispred najvisočijeg planinarskog »dvorca« u Bosni i Hercegovini, čovjek je vječno zagledan u nebo. Ovdje su nam ptice prvi i jedini susjedi. Ovdje je jutro puno doživljaja

i nemira, a dan pun spokoja i tišine, ako nema vjetra, toga najvećeg planinskog urlatora. Jutro se pretvorilo u miran i vedar dan.

* * *

Ušli smo u malu planinarsku kuću s 15 ležaja. Izgradiše je još 1950. godine, ovdje na vrhu u kudravoj travi i na oštrom kamenu, vrijedne ruke planinarskih entuzijasta. Bilo je to davno, prije 30 ljeta. Bilo je to vrijeme kada su planinari nalazili zadovoljstvo u plodovima svoga truda i rada i zadovoljni bili u znoju lica svoga.

Vrijeme, kao i ljudi, nema spokoja, pa je ova kuća više puta obijana, provaljivana i na druge načine oštećivana. Dolazila je u kritične situacije napuštenosti i do granica propasti. Ali, zahvaljujući vrijednim planinarima PD »Bjelašnica«, uvijek je spasavana, oporavljena i obnovljena. Tako je bilo u vrijeme kad su stari planinari bili poštovani, a mladi ih poštivali. Prošlog i ovog ljeta, kada se izgubio smisao prethodne rečenice, planinarska kuća na vrhu Hranisave obnovljena je i renovirana, zahvaljujući Miri Vojčiću, jednom od doajena bosansko-hercegovačkog planinarstva, njegovom vrijednom saradniku i neumornom transverzalcu Šabanu Grahiću, kao i stanovitom broju članova PD »Bjelašnica«.

Blagodareći planinarima-entuzijastima, kuća na vrhu Hranisave ponovno je postala udobna, čista i draga kao ranije. Rado dočekuje svakoga tko god dođe do nje na dominantni vrh Hranisave, u prostranoj planini Bjelašnici.

Kamenčići sa staza II

ANTE RUKAVINA
GOSPIĆ

PODATAK, PODATAK!

Planinarski članci obično vrve podacima o stazama, skloništima, domovima i dojmovima što se saberu na izletima. Katkada neki drugi podatak unese manje ili više raznolikosti među retke, ali ti podaci ne moraju imati neku veću važnost. No kad članak ima pretenziju da malo zaviri u prošlost nekog planinarskog društva ili nešto slično, onda navedeni podaci snose cijeli teret tih redaka. A ti podaci, zna se, moraju biti točni.

Tako je pisac članka o povijesti svojega planinarskog društva htio na običan i jednostavan način prikazati djelovanje društva od njegova osnivanja do navršene osamdesetljetnice i da spomene što više podataka nastojeći da svi budu točni. Članak je tiskan u Našim planinama i trebao je ući u knjigu sabranih njegovih članaka koja se baš tih dana tiskala.

Iznenađa pisac članka dobiva pismo iz Zagreba. Od poznatog planinarskog pera, uglednog znanstvenika, sveučilišnog profesora u mirovini i da se ne nabrajaju druge titule. A u pismu: »Zbog toga Vam se i obraćam neposredno sa zamolbom da mi pomognete riješiti jednu zavrzlamu, što mi već nekoliko dana kopka u mojoj profesorskoj lubanji, otkako sam pročitao Vaš veoma dopadljivo pisan članak »Da se ne zaboravi« u Našim planinama. U njemu spomenuli ste me u vezi s osnivanjem podružnice HPD-a u Gospiću citirajući me doslovno, da su se na »njegov (Budin) poziv sastali 19. lipnja prijatelji planinarstva Gospića i okolice u prostorijama narodne čitaonice i udarili temelje ličkoj podružnici HPD-a«. Napisano je sve to, i Vaše i (navodno) moje, tako da tu nema ni ne može biti nikakve zamjerke ni prigovora. Međutim, dragi planinarski druže, molim Vas ponajprije, da mi se ne narugate na ovo što ću sada napisati, ali — ja se zaista ne mogu sjetiti, da li sam i gdje i kada to baš tako napisao. U mojih šezdeset godina raznovrsne planinarske i putopisne publicistike ja sam počeo spominjao i podosta toga napisao o Budi Budisavljeviću, ali — razumljivo i prirodno — godine pridonose, da se ponešto od toga i pozaboravi. Prelistao sam i 1974. objavlvenu moju Povijest hrvatskoga planinarstva, u kojoj sam mnogo riječi posvetio i uvaženome Budi, ali — taj citat ne nađoh. I eto, sada mi to ne da mira i stalno mi kopka i ruje u mozgu. Pretpostavljam da ćete me razumjeti. Da ne duljim. Zahvaljujući Vam se najljepše što ste me se sjetili molim Vas, javite mi, gdje ste pronašli taj citat. I unaprijed Vam hvala na razumijevanju i dobrohotnosti.«

Pisac se članka prenerazio, zabezeknuo. Ukočio od muke. Kako li je do toga moglo

doći da on podmeće toliko uglednom čovjeku navedene riječi, a on ih, izgleda, nije napisao. Zato odmah počeo pregledavati svu korištenu literaturu da razjasni dobiveni prigovor. Prošla su dva dana. Listanje časopisa i knjiga nije dalo pravog odgovora, ali je nešto upućivalo na mogućnost odakle je zabuna mogla poteći. A zabune možda nije ni bilo jer vjerojatno nije bilo greške. Naime, u NP 1954 ima nekoliko članaka s povijesnom tematikom, svi su bez potpisa, ali se osjeća da su djelo iste ruke, istog pera i samo fusnota ispod jednoga govori da bi profesor mogao biti njihov autor, no pravog potpisa ispod njih nema pa nema. Uzalud listanje i iščekivanje da će kakvom čarolijom iskočiti na stranice poznato ime, uzalud.

Red je odgovoriti, priznati grešku, zamoliti ispriku i kao na vrućoj žeravici čekati odgovor odnosno daljnji razvoj neugodne situacije. A usput treba poslati ispravak za NP, a također javiti druželjku da greška ne uđe u buduću knjigu.

Nisu prošla nego dva dana, a evo novog pisma. Što li je sada? Sigurno neuvažavanje isprike sa svim onim neugodnim posljedicama što ih takva situacija donosi. No bilo je obratno. Profesor je u korištenoj literaturi pronašao svoj članak bez potpisa: »... i biografske podatke o »pionirima planinarstva u Hrvatskoj« imajući u vidu samo prikaz »Velika i časna planinarska imena«. A naprijed, na strani 85. napisao sam ono što Vi veoma korektno i ponajljepše citirate. Vaš logički zaključak da je i ono nepotpisano moje, točan je, a razlog nepotpisivanja je u dogovoru s tadašnjim glavnim urednikom NP, da napišem još nekoliko biografija (što međutim nije ostvareno), pa da onda na kraju bude spomenut autor svega.«

Sada je pisac članka odahnuo. Sve je dobro završilo, a ostala je dobra pouka da citiranje podataka ubuduće. No, trebalo je odmah javiti druželjku da ne objavi ispravak u NP i da tekst u budućoj knjizi ne bude promijenjen. Time je prestalo i njegovo štafetno trčanje u tiskaru i natrag. Čini se da su s ovakvim svršetkom svi bili zadovoljni.

POVIJEST SE PONAVLJA

Istražujući po Lici, a to nije bilo rijetko, sada već pokojni prof. dr. Branimir Gušić i tada njegov asistent dr. Željko Poljak prolazili su živopisnom Gackom dolinom. Profesor Gušić uvijek je rado spominjao da potječe iz poznate ličke plemićke obitelji Gušić i po tome se donekle smatrao Ličaninom. S druge strane jedan od predaka dra Poljaka rođen je u Ličkom Lešću, dakle Ličanin. Prolašći ovim lijepim krajem uvijek bi se oba-

dvojica podsjetila na to. Tako je bilo i ovaj put.

Kako je Gacka dolina okružena brežuljcima, a skoro na svakom od njih bio je u davna vremena utvrđeni grad čiji se ostaci i danas poznaju, Gušić će, sentimentalno raspoložen i zanesen ilijepim vidicima:

— Tu, na ovom brežuljku je Gusića gradina, nekada mojih predaka.

I ukratko mu objasni genealogiju plemena Gusić.

— Da, da, ipak se povijest ponavlja! — kao za sebe nastavi razgovor dr Željko.

— A kako to mislite? — iznenađeno upita Gušić.

— Eto vidite, moji preci nekad su radili na ovim livadama; bili su kmetovi, a Vaši su bili vlastela. Pa tako je i danas. Iako su prošla stoljeća, povijest se ponovila jer ste Vi i danas rukovodilac, a ja Vaš potčinjeni! — u šaljivom tonu odgovori Poljak.

Naravno da je put nastavljen u smijehu i ugodnu raspoloženju.

DOŽIVLJAJ U PEJAKUŠI

Pejakuša je udaljena od Cesarice nešto više od sat hoda, a od nekada nastanjenog Skoropovca pola sata. Ovaj je zaselak danas pust. Prije godinu ili dvije opustjele su i posljednje tri kuće, a nekad ih je bilo nastanjenih i više od desetak. Svud okolo ljuti je krš, suma rijetka, a samo je viša planinska zona, s boljom šumom i pašnjacima, davala nade za opstanak. Kad se otvorila jadranska magistrala i novi načini zapošljavanja, počelo je nezaustavljivo iseljavanje.

Još prije toga jednom se stočaru razboljela goveda. Ne jedu nekoliko dana, što je ovdje rijetkost, jer je stoka u planini većinom dobro zdrava. Red je bilo ići po veterinaru u Gospić. Najprije je trebalo u Cesaricu, pa u Karlobag, odakle se, ako posreći, moglo telefonom dozvati Gospić i potražiti potrebne stručnjake.

Uskoro, a to je onda značilo za nekoliko sati, stigao je dip Veterinarske stanice, susreo vlasnika i zajedno su produžili prašnjavom cestom do Cesarice. Nakon toga trebalo je pješice uz Velebit do Pejakuše. Mladi je veterinar prvi put išao u ove predjele. Putom je odmakao ostalima desetak metara. U jednom trenutku stočar mu iz pozadine povikne:

— Kad dođete do Velike ograde, onda oko nje cesno.

Veterinar je hodajući gledao po svekolikom kršu, ali tu ogradu nije vidio, odnosno vidio je kamenim zidom ograđen komadić zemlje površine stotinjak četvornih metara i, kako nije bilo ništa sličnog u blizini, sinulo mu je da je to ta Velika oграда. Kako je i put vodio oko nje, a oni otraga šutjeli, znao je da idu pravim putem.

Nakon obavljenog posla pozvan je u kuću i počašćen varenikom, kiselim mlijekom i domaćim kruhom. Bilo je i drugih jela i pića za one koji su htjeli. U skromnoj kući na stolu se bijelio čist stolnjak i tanjurići, a sve je

odisalo urednošću. Raspoloženje je bilo dobro jer je prognoza za bolesne krave bila prilično povoljna.

Pred polazak trebalo je napraviti račun za izvršeni rad. Mladi je veterinar cijelo vrijeme mislio kako da račun ispadne što manji, jer je iz kratka iskustva znao da bi mogao biti povelik. Trebalo je obračunati dalek put, izgubljeno vrijeme i sve ono što se zahtijeva u takvim prilikama. Zato priupita kućedomaćina bi li on mogao dobiti kakvu potvrđicu o svom imovnom stanju, jer je smatrao da su svi ovi stanovnici uzduž cijelog Velebita s primorske strane slaba imovnog stanja i vjerovao je da bi mu općina u Karlobagu kao od šale mogla izdati takav dokument s obzirom na gospodarske okolnosti u kojima živi. Na temelju te potvrde, nadao se, moglo bi se isposlovati da kotar Gospić plati ovaj račun.

— Ma kakvu potvrdu! Ja sam najveći gazda u ovom kraju — odgovori stočar.

— A koliko onda plaćate poreza kad ste najveći gazda — upita veterinar, a u mislima mu ona Velika oграда od oko stotinu četvornih metara.

— Puno, puno. Eto, ja na priliku, plaćam 66 dinara, moj prvi susjed 65, a onaj sljedeći 35 dinara.

Bilo je to onda kad je kutija cigareta stajala tridesetak onih starih dinara, kad je ovaj stočar sa svojih dvadesetak ovčica i s tri krave, od kojih bi svaku pravi momak odnio na ramenima, i s nekoliko stotina četvornih metara jedva obradive zemlje slovio kao gazda. Uistinu, bilo je to prošlo vrijeme.

Na kraju, ispostavljeni račun nije bio gazdinski, već simboličan.

U NEPALU O VELEBITU

Velebitski je dan 30. lipnja 1979. godine. Zavižan ozivio, planinari se razmili na sve strane, a većina krenula Premužićevom stazom u pravcu Rožanskih kukova. Naime, danas se tamo, pola sata hoda od šumske ceste u Lomu, otkriva spomen-natpis inž. Anti Premužiću, inicijatoru i graditelju ove staze i časnom starini koji je 17. siječnja 1979. navršio 90 godina.

Ovdje je i dr vet. med. Slavko Komar, narodni heroj, koji će u ime SOFKH otkriti spomenuti natpis. U svom prigodnom izlaganju ispričao je prisutnima dvije svoje zgode vezane uz Velebit. Jedna od njih zbila se u Nepal gdje je on nekada bio ambasador.

Drugog dana po predaji akreditiva nepalskom kralju pokuca netko na vrata njegove sobe. Ude neznanac, čini mu se da se zvao Crikvenac, dakle naše gore list, inženjer po struci, koji je još prije rata napustio našu zemlju. Ugodno su razgovarali i najednom došljak upita Komara:

— A što radi naš Velebit?

— Pa, on je u diplomaciji, ovako kao i ja — odgovori Komar misleći na Vladimira Velebita, poznatog našeg diplomata.

— Ma ne mislim ja na druga Vladimira, nego što radi Velebit, naša najljepša planina?

— A tako — začudi se Komar, — Velebit stoji kao uvijek, planina kao planina.

— Eh, koliko sam puta bio na njemu sa svojim ujakom — nastavi Crikvenac ushićeno.

— Baš mi je drago, a ja sam se rodio pod Velebitom.

— A mogu li ja praviti kuću na Velebitu?

— Zašto ne, to bi nam bilo drago.

— Ipak, ima li još mjesta, ja se bojim da nije već sve popunjeno — bojažljivo će Crikvenac.

— Nemojte se bojati, samo Vi dođite i pravite, bit će mjesta i za Vas.

— Znate, to mi je velika želja, obišao sam čitav svijet, vidio mnoge planine, ali takve kao što je Velebit nema nigdje.

Tko zna je li inž. Crikvenac ispunio svoju veliku želju?

VELEBIT U DJEČJIM OČIMA

Drug Komar rodio se u Gospiću u kući svojega djeda koja se nalazila na mjestu sadašnjeg

skladišta trgovačkog poduzeća »Visočica« u današnjoj Radničkoj ulici neposredno iznad rijeke Novčice. Na drugoj obali bilo je grmlje, mala šuma, a u daljini se vidio masiv Velebita.

Još u najranijem djetinjstvu zapazio je da stariji ukućani često gledaju preko rijeke i govore: da pogledamo Velebit. Njemu se činilo da gledaju u ono grmlje i da je to Velebit. Zato je žarko želio da i on vidi taj Velebit izbliza. Budila se u njemu želja da ode preko obližnjeg mosta i da obiđe to mjesto što su ga stariji tako često spominjali.

No uskoro je s roditeljima odselio iz Gospića i tek je kasnije saznao pravo značenje te riječi. Tek tada mu se raspršila iluzija iz djetinjstva da je Velebit ona šumica preko rijeke i shvatio je da su njegovi stariji zapravo promatrali planinu i oblake na njoj i da su prema njima prognozirali vrijeme i planirali svoje svakodnevne poslove.

Najveći penjač na svijetu

NAKAŠIMA TON

Ispričat ću vam priču o penjaču po imenu Či Čang, koji je živio u jednoj od kineskih pokrajina. Či Čang je želio postati najveći penjač na svijetu. Bio je izvanredno spretan, ali je htio postići savršenstvo. Konačno je doznao da je najveći majstor neki Vei Fei. O njemu se širio glas da lako može prepenjati sasvim vertikalne i visoke ploče. Vidjeli su ga kako penje prevjese gdje nije bilo moguće primijetiti nikakvih hvatišta.

Či Čang se uputio u udaljenu pokrajinu gdje je živio Vei Fei, te je postao njegov učenik. Majstor ga je kod sebe zadržao nekoliko dana i rekao da će s podučavanjem nastaviti onda kada se Či Čang oduči žmirkati očima. Či Čang se vratio kući i legao na leđa ispod razboja na kojem je radila njegova žena. Zurio je u papučicu tkalačkog razboja koja je brzala mimo njegovog obraza i pri tome je pokušavao ne trepnuti očima. Vježbao je dan za danom. Nakon dvije godine vježbanja uspio je zadržati oči otvorene i tada mu je papučica otkinula trepavicu. Od tada nije trepnuo niti uslijed udaraca vjetera punih snijega ili prašine i munja na gubenima. Čak i za vrijeme spavanja imao je oči otvorene. Dok je jednog dana promatrao polja, pauk je ispleo mrežu između njegovih trepavica. Či Čang je znao da je spreman i vratio se učitelju.

»To je tek prvi stepen«, rekao mu je Vei Fei. »Sada se moraš naučiti gledati. Vрати mi se tada, kad ti se bude ono što je jedva vidljivo učinilo jasnim, a ono što je maleno velikim«.

Či Čang se vratio u svoju pokrajinu. Na obali rijeke našao je potpuno gladak kamen ukrašen jedva vidljivim lišajem. Kod kuće ga je postavio do prozora i dan za danom sjedio na drugom kraju svoje sobe i vježbao se u promatranju. Nakon dva tjedna jasno je mogao razabrati lišaj. Uskoro mu je počeo izgledati sve većim. Prošla su tri mjeseca. Lišaj je u Či Čangovim očima izgledao kao svijet. Znao je svaki detalj na njemu. Sa čuđenjem je članovima svoje obitelji pričao o neobičnoj spletenosti listova lišaja. Godišnja doba su prolazila. Či Čang jedva da je to primjećivao. Samo u rijetkim prilikama napuštao je svoju sobu. Njegova je žena svakog dana čistila kamen da se ne bi kakvo zrnce prašine spustilo na njega i zbunilo Či Čanga u njegovoj koncentraciji. Pri kraju treće godine lišaj mu se činio velik kao stablo. Po prvi put Či Čang je svrnuo pogled s lišaja i pogledao kamen. Učinio mu se širok kao golemi blok. Izjurio je iz kuće: konji su mu izgledali kao planine, svinje kao brda, a pilici kao gradske kule. Či Čang se uputio u penjačku školu gdje je nekada učio i naišao na glatku kamenu ploču koju još nitko nije ispenjao. Najmanje hrapavosti na njenoj površini tog su dana Či Čangu izgledale kao poprični oprimci. S lakoćom je prepenjao ploču. Ne čekajući više, vratio se k Vei Feiu.

Ovog puta majstor je priznao da je njegovom učeniku uspjelo. Tako je prošlo pet godina od kako se Či Čang posvetio penjanju. Uvjerio se da su od sada za njega svi podvizi mogući. Odlučio je da se podvrgne nizu iskušenja. S lakoćom je počeo savladivati

smjerove koji su nekada bili specijalnost Vei Feia. Zatim ih je ponovo ispenjao noseći vreću kamenja, dovoljno tešku da ga sruši na zemlju. Na glavu je stavio zdjelicu punu vode, a da se pri tom ni jedna kapljica nije prolija. Nakon tjedan dana izabrao je prevjesnu stijenu tako kršljivu, da je izgledalo da će se svaki čas srušiti. Počeo je penjati u nizu brzih i sigurnih pokreta. Svaki kamen koji bi pokretom pomakao iz ravnoteže, slijedećim bi pokretom gurnuo natrag. Konačno je Či Čang stigao do vrha stijene, a da nije srušio ni jedan kamen. Vei Fei koji je bio prisutan nije mogao sakriti odobravanje. Toga dana je Či Čang shvatio da ne postoji više ništa što bi mogao naučiti od svog učitelja. Mogao bi se vratiti u svoje mjesto i niko mu ne bi bio dorastao. Ipak nije bi zadovoljan. Postojala je posljednja zapreka — sam Vei Fei. S gorčinom je Či Čang shvatio da ne može biti najbolji penjač na svijetu. Jednak je svom učitelju, ali ne bolji od njega. Obojica su i dalje skupa penjali.

Jednog dana dok su navezani penjali u dugačkoj žljebini, Či Čang je osiguravao s police pune naslaganog kamenja. Pod njim je penjao Vei Fei. Bez oklijevanja Či Čang je gurnuo kamen u dubinu. No stari je majstor već davno prozreo dušu svog učenika. On je, i ne htijući, malo popustio kod osiguranja. Vei Fei je shvatio što se događa. Istog trena objesio se za uže, zanjihao se daleko od žljebine, izbjegao kamen, te vratio se na isto mjesto. Či Čang je nagonski zadržao uže da ga težina Vei Feia ne bi povukla dolje. Bacio je još kamenja, ali ih je njegov drug izbjegao. Na kraju izabrao je ostru kamenu ljusku koja je presjekla uže. Vei Fei je ostao bez osiguranja, ostavljen na milost svom protivniku. »Ovaj sam put pobijedio«, promrmrljao je Či Čang. Gurnuo je zadnji kamen. Ali u trenutku kada ga je kamen mogao povući u prazninu, Vei Fei se zaletio prema jednoj od glatkih stijena žljebine i za trenutak se priljubio uz nju. Istovremeno, rukom je odgurnuo padajući kamen. Kamen je promijenio svoj smjer, tresnuo o stijenu i pri tome izdubio sitno uporište. Vei Fei se spustio na njega. Prije nego je Či Čang shvatio što se događa, majstor je dosegao dno žljebine. Či Čang se uvjerio da mu neće uspjeti. Počeo se kajati. Vei Fei je pak bio toliko zadovoljan upravo prikazanim blistavim majstorstvom, da nije osjećao ni trunke mržnje prema onome koji ga je upravo htio ubiti. Obojica su stigli do vrha bez užeta i plakali kada su se zagrlili. Ipak je Vei Fei shvatio da je njegov život ugrožen. Opasnost je mogao odstraniti jedino tako da pažnju Či Čanga drugdje usmjeri. »Priatelju moj«, rekao je, »svo svoje znanje prenio sam na tebe. Ali ti ni ja ne posjedujemo najvišu spoznaju. Ako želiš doznati više, moraš preći sedlo Ta Hsing i popeti se na vrh planine Ho. Tamo ćeš naći starog majstora Kan Jinga, kojemu nikada nije bilo niti će ikada biti ravnog u našoj umjetnosti. U usporedbi s nje-

govim, naše je znanje znanje djeteta. Jedino te on može nečemu naučiti.

Či Čang je odmah krenuo. Nakon mjesec dana teškog putovanja stigao je do vrha planine Ho. Zaustavio se, skinuo putnu obuću i navukao svoje penjačke cipele. Zatim se uputio prema pustinjakovoj pećini. Kan Jing je bio veoma star. Njegove su oči bile neobično blage. Imao je pognuta leđa, bijela kosa mu je sezala do tla. Misleći da je gluhi, Či Čang mu se približio i zavikao: »Došao sam dokazati samome sebi da sam najveći među penjačima«. Ne sačekavši odgovor, zaletio se po mramornoj prevjesnoj ploči, koja je, izgleda, od nevremena, visila nad ulazom u pećinu. Kada se spustio, primijetio je da se Kan Jing dobronamjerno smješka. »To što si učinio je zaista veoma jednostavno. Šta je divljenja vrijedno kod penjanja u stijeni? Tu je smjer da ga slijedimo i ploča da je ispenjemo. Dođi, naučit ću te nečem boljem!«

Ljut što nije na njega ostavio nikakav dojam, Či Čang je slijedio starca do nekog sedla. Odatle je put vodio do podnožja vrtoglave stijene od kamena i leđa. Kan Jing se dohvatio sitne police koja je postajala sve uža. Nad njom se uzdizao visok stjenovit zid, izbrazdan od padajućih komada leđa. Nad njim je pregrada seraka sakrivala dio neba. Prevjesi pod njima sprečavali su da vide podnožje stijene. Kan Jing je napredovao bez oklijevanja. Iznenađeno povukao je Či Čanga k sebi. Sa strašnim zvukom, veliki dio seraka srušio se prema njima i zakrio ih zdrobljenim ledenim prahom. Či Čang je shvatio da ih je neznatan prevjes sačuvao i da bi ga bez pomoći Kan Jinga lavina otpuhнула iz stijene. Za trenutak je pogledom slijedio ledene gromade koje su padale. Praznina pod njim dobila je novo značenje. U njega je ušao nemir koji do sada još nikada nije osjetio. Ali Kan Jing je mirno napustio sklonište pod prevjesom i nastavio penjati. Police je nestalo. Ostao je uzak kameni rub, uzduž kojega se Či Čang polako kretao. Pomislio je da je dobro učinio kada je, prije nego što je došao do pećine, promijenio cipele. Bosonogi Kan Jing hodao je u starim sandalama pred njim kao po stazi. Či Čang bi se osjećao poniženim da njegov duh nije bio zabavljen nečim drugim. Obojica su napustili slučajno sklonište pod prevjesom — jer je bio samo slučaj da su se u onom trenutku našli tamo — i ništa ih više nije štitilo. Či Čang je osjetio da ga sigurnost napušta. Ako bi jedan jedini ledeni blok doletio, bio bi to kraj, pomislio je. Iznenada se Kan Jing zaustavio i okrenuo Či Čangu: »Sada mi pokaži svoju spretnost! Pogledaj onaj prevjes ispod pregrade seraka. Dovoljno je vremena da ga dosegneš prije nego što se sruši ledena lavina«.

Či Čang je bio preponosan da ne bi prihvatio izazov. Napustio je hvatišta na kojima se bio zaustavio i počeo se uspinjati prema seracima. Ali tek što je uz najveće teškoće ispenjao nekoliko metara, začuo je pucanje iznad sebe. Brzo je otpenjao natrag. Ne zau-

stavivši se kod Kan Jinga stigao je do zaklona ispod prevjesa. Jedna mu je noga počela drhtati i nije to mogao savladati. Starac se nije pomaknuo i gledao ga je s osmijehom: »Ledenjak se ne pomiče kada nije za to vrijeme. Vрати se gore i slijedi me!«

Či Čang je ponovo ispenjao priječnicu. Penjali su dalje dok nisu stigli do mjesta gdje se polica nastavljala. To im je omogućilo zaobilaženje stupa koji se gubio u dubini. Kan Jing je dosegao brid tog stupa. Ispred njih je u nebo stršila divna stjenovita igla. Bila je udaljena od penjača samo dvije dužine užeta, ali je bila nedostižna. Nad njima je uski prevjesni brid stupa zadržavao nad prazninom krhko kamenje.

»Sada«, rekao je pustinjač, »dozvoli mi da ti pokažem pravu umjetnost penjanja«. »Ali ti si u sandalama«, rekao je slabašnim glasom Či Čang. »Nikada nećeš proći preko tih prevjesa«.

»Ali ko govori o prevjesima? Najljepšim pokretima potreban je najljepši vrh. Ne čini li ti se da je ona igla vrednija od stupa pod kojim se nalazimo?«

Či Čang je još jednom pogledao u dubinu koja ih je odvajala od igle i ne shvatajući, okrenuo se k Kan Jingu: »Nema ni grebena ni stijene koji bi vodili na tu iglu!«

»Cipele? Stijena? Tako dugo dok su nekome potrebne potplate i stijena za penjanje, ne zna o toj umjetnosti ništa. Istinski penjač ne treba posjedovati spretnost, čak ne treba ni stijenu«.

Učinilo se da starac dosiže do nevidljivih hvatišta. Začudujuće precizni pokreti nizali su se jedan za drugim. Či Čangu se učinilo da čuje jedva čujne udarce cipela, koje nisu postojale, u stijenu, koje nema. Zatim je ugledao Kan Jinga, kada je stupio na vrh igle. Shvatio je da je svjedok najvišem prikazu umjetnosti, u kojoj i sam želi svim srcem zablistati.

Devet je godina proživio sa starim pustinjačkom u planini. Nikada niko nije doznao kakvim se je strogostima podvrgavao tokom tih godina. Kada se vratio u svoje mjesto, svi su bili iznenađeni kako se promijenio. Nije više bio samouvjeren i ohol kao nekada. Njegov lice je bilo bez izraza, drveno, kao lice slaboumnika. Njegov nekadašnji učitelj Vei Fei, kada je doznao da se vratio, posjetio ga je. Na prvi pogled je razumio: »Sada vidim da si postao veliki penjač. Od sada nisam vrijedan da bih se s tobom navezao«.

Stanovnici pokrajine prihvatili su Či Čanga kao najboljeg alpinistu u zemlji. S nestrpjenjem su očekivali podvige koji će potvrditi njegovo majstorstvo. Ali Či Čang nije učinio ništa čime bi zadovoljio njihova očekivanja. Nije se više vratio stijenama ko-

je je nekada posjećivao. Čak i penjačke cipele koje je ponio prije deset godina, da budu oruđe njegove slave, nisu ga više interesirale. I onima koji su tražili da objasni svoje ponašanje, s dosadom bi odgovarao: »Posljednji stepen govora je šutnja. Posljednji stepen penjanja je ne penjati«.

Oni koji su imali najviše osjećaja shvatili su što je htio reći i divili su mu se. Mnoge je pak zbunilo njegovo bezizražajno lice. Izgledao im je previše jednostavan. Odlazili bi ne shvativši zašto uživa takvo priznanje.

Oko njega počele su se stvarati razne priče. Nastale uslijed ljubomore zavidnih ljudi, govore su, da je Či Čang naučio na gori Ho sve paklenske umjetnosti, tako da ni ptice selice ne lete više nad njegovom kućom. Nasuprot tome, penjači uvjereni u Či Čangovo vrhunsko znanje i njegove sposobnosti bez primjera, potvrđivali su da u njegovoj kući nema zlog duha koji bi strašio. »Bog penjača je«, dodali bi, »onaj koji dolazi posjetiti dušu Majstora i razgovarati o zaslugama nekadašnjih slavnih alpinista«.

Či Čanga sva ta govorkanja nisu zanimala. Polako je stario. S njegova je lica nestao i posljednji izraz. Nikakva vanjska sila nije više mogla pomutiti njegovu ravnodušnost. Tako je snažno bio u skladu s tajnim zakonima svemira, tako je daleko bio od nesavršenosti i suprotnosti materijalnog svijeta, da pri kraju svojega života nije razlikovao više između »ja« i »on«, »ovo« i »ono«. Mnoštvo osjećaja za njega je nestalo. Njegovo oko bi isto tako moglo biti uho, njegovo uho nos, njegov nos usta. Četrdeset godina po povratku s planine Ho, Či Čang je mirno napustio ovaj svijet kao dim koji se rasprši po nebu.

Čitavo to vrijeme ni jedanput nije spomenuo umjetnost penjanja niti se dotaknuo kamena. Kažu da je malo pred smrt posjetio prijatelja koji je živio u raskošnoj kući. Kada je prešao prag, zagledao se u okvir vrata iz klesanog kamena i upitao svog prijatelja: »Reci mi, molim te, od čega je napravljen taj ulaz?« Odmah zatim, kada je u hodniku primijetio planinarske cipele svog domaćina: »Kakve neobične cipele! Samo čemu bi mogle poslužiti?«

Prijatelj je bio zapanjen kada je primijetio da se Či Čang ne šali. Okrenuo se k majstoru i nije mogao drugo nego mu kazati drhćućim glasom: »Zaista moraš biti najveći majstor svih vremena, kada si zaboravio šta je kamen i šta pomoćna sredstva za penjanje!«

Kažu da su tih dana slikari te pokrajine odbacili kistove i umjetnici se sramili kada bi ih vidjeli s oruđem njihove umjetnosti.

(Izvor: »Delo«, novembar 1974.
Priredeno prema prevodu sa slovenačkog B. Matejčiča u »Planinarskom listu« 1975, 49)

Dojmovi s jedne posjete

MIRO VUČINA

ZAGREB

Otkad je 1974. godine proslavljena obljetnica početka planinarstva u Hrvatskoj i pojačana propaganda planinarstva, budi se kod ljudi sve veća želja za izlaskom u planinu i prirodu uopće, te se postojeća planinarska društva naglo omasovljavaju a osniva se i mnogo novih. Tako se 1976. godine osniva i Planinarsko društvo slijepih »Prijatelji planina« u Zagrebu.

I slijepi počinju odlaziti organizirano u planinu, kupuju planinarsku opremu, upoznaju mnoge ljubitelje planinarstva, stječu mnoge planinarske navike. Odlaze i stazama transverzale. Pošli su tako i stazama transverzale »Kružni put po samoborskom gorju«. Nakon obilaska kontrolnih točaka — divnih planina samoborskog gorja — Oštrca, Japetića, Okića i ostalih, došlo je vrijeme da se posjeti i posljednja točka transverzale, Samoborski muzej.

Hladno siječansko jutro okupilo nas je na Glavnom kolodvoru u Zagrebu, odakle ćemo autobusom u Samobor. U društvu vlada uobičajena planinarska veselost — uskoro ćemo u muzej a zatim na padine Oštrca prekrivene visokim snijegom.

Da bi muzeji sačuvali svoje izložke, zaklanjaju ih u staklene vitrine ili provizornim ogradicama. Poznato nam je da u muzejskim galerijama ne vlada gužva — ne idu ljudi u njih tako često, a ako i odu, ne zadržavaju se dugo.

Ni mi se nismo kanili zadržati dugo — poslušat ćemo malo kustosovo predavanje, obaviti formalnost oko upisivanja u kontrolnu točku pa otići. Jer, čemu, kad izložci ionako nisu na dohvat ruke, a većina od nas vidi malo ili nimalo.

Nalazimo se pred zgradom broj 7 u ulici Ferde Livadića u Samoboru. To je muzej. Ulazimo bojažljivo i tiho, ukoliko je to moguće, jer smo obučeni u planinarske cipele. Iz jedne prostorije u susret nam dolazi direktor muzeja drug Ivica Sudnik, očekivao nas je, jer smo svoju posjetu najavili. Nakon uobičajenih pozdrava počinjemo s obilaskom muzeja. Nakon nekoliko minuta popušta ukočenost, suzdržanost i šutljivost. Od odraslih ljudi postajemo znatiželjna djeca. Pljušte pitanja i potpitanja. Oči onih koji vide uperene

su u govornika, a on otvara vitrinu za vitrinom i vadi izložene predmete. Nestrpljenje nas slijepih je također na vrhuncu, sve su ruke ispružene u istom pravcu. Svaki od nas želio bi prvi uzeti u ruke predmet o kojemu je riječ. Većina od nas po prvi puta u rukama ima predmete kao što su npr. kamena ili brončana sjekira, izrađena u davna vremena. Divimo se kvaliteti i preciznosti izrade. Idemo iz prostorije u prostoriju — od izložka do izložka. Povećava se broj viđenih i opipanih izložaka, a svaki slijedeći od njih, izvlači iz nas tihe usklikе divljenja i oduševljenja. Tu su predmeti iz prakamenog i brončanog doba, reljef samoborskog gorja, predmeti izrađeni iz gline, prvi kovani novčići, oruđe i oružje, biljni i životinjski fosilni ostaci, stari glazbeni automat, razni zapisi i fotografije, makete, izložci iz NOB-e, najmanja knjiga na svijetu, neobičan bicikl s glomaznim prvim kotačem, velik broj unikata svih mogućih vrsta. Koliko bi samo prostora trebalo da opišem sve ono što smo opipali, vidjeli i o čemu smo slušali?

Došli smo do upisne knjige posjetilaca — knjige dojmova. Što zapisati u nju? Riječi zahvalnosti našim dobrim domaćinima koji su nam održali iscrpno predavanje i učinili nam dostupnim skoro sve izložke, ili neki od dojmova, kojih je na pretek? Uzbuđeni smo i oduševljeni, zato ipak samo nekoliko rečica, za spomen na jednu nesvakidašnju posjetu.

Rastanak, skroman poklon domaćinu u znak zahvalnosti, srdačni pozdravi.

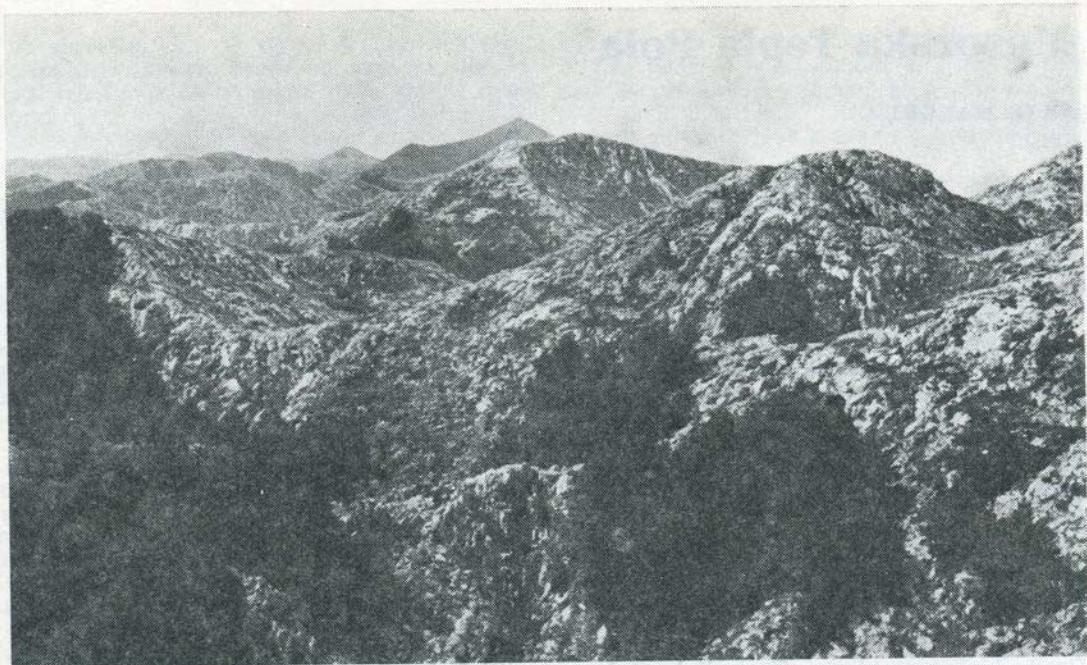
Vani smo, sja zubato zimsko sunce i priлично je hladno. Ovu hladnoću u muzeju nismo osjećali, iako se prostorije ne zagrijavaju, toliko smo pažljivo slušali, pipali, gledali.

I tko zna, bismo li bili ovaj muzej ikada posjetili, da to nije jedna od kontrolnih točaka spomenute transverzale?

I na kraju, hvala svima koji su osnovali ovaj muzej ili na bilo koji način pomogli njegovu opstanku i normalnom radu. I zato, ako vam se nekada ukaže prilika da posjetite Samoborski muzej, nemojte je propustiti — podsjetit ćete se na mnoge naučene stvari, ali sigurno i mnogo, mnogo novoga vidjeti i naučiti.

• Zastavica PD »Prijatelji planina«. PD slijepih planinara »Prijatelji planina« iz Zagreba nedavno je izradilo društvenu zastavicu trokutastog oblika, veličine 25×25×17 cm. Izrađena je od svi-

le i obostrano tiskana. Može se nabaviti uz cijenu od 80 dinara, poduzećem uz dodatak poštamine, ili svakog četvrtka od 17 do 20 sati u društvenim prostorijama, Draškovićeve 80 III kat.

Pogled sa Sv. Jure prema moru

Foto: I. Jakovina

Biokovo

IVAN JAKOVINA
SLAV. POŽEGA

Biokovo se sa svojim predgorjem proteže od rijeke Cetine do rijeke Neretve. Sa svojim vrhovima: Sv. Jure (1762 m), Sv. Ilija (1640 m), Veliki Troglav (1659 m), Šibenik (1450 m), Štropac (1450 m), Kimet (1536 m), Vošac (1421 m) i drugima, dominira ovim dijelom jadranske obale.

Iako se, naoko, planina čini golom i beživotnom, prepuna je ljekovitog, otrovnog i drugog raznovrsnog bilja (do sada je zabilježeno 1000 raznih biljaka), a isto tako je bogat životinjski svijet. Koliko plaše zmijske otrovnice: pepeljasti poskok, šarulja i ljuta crnokrapica (zato se bez visokih cipela i zaštitnih nogu ne kreće u planinu), toliko namjernika obraduje iznenađan susret s muflonima ili ponosnim i gizdavim divokozama, a u plavetnim visinama možete ugledati, uz ostale letače, surog orla ili orla zmijsara.

U susretu sa spomenicima razasutim biokovskim planinskim masivom saznat ćemo da je ovaj kraj u vrijeme oružane revolucije imao veliku ulogu u razvoju narodnog ustanka na području Makarskog primorja, Vrgorške i Imotske krajine, Neretvanske doline, zapadne Hercegovine, te otoka u tom dijelu Jadrana.

Dok turizam nije promijenio način života stanovnika ovoga kraja i mnogostruko po-

boljšao životne uvjete, uz ribarenje i vinogradarstvo, planina je na svoj način bila hraniteljica ovdašnjeg življa. U njoj su našli hranu za stoku, a u tzv. dōcima (s parcelama plodne zemlje smiješno malima za nas Slavonce) uzgajali su gorski kupus i krumpir. Sve do pedesetih godina iz spilja ledenica vadili su led (koji se zadrži preko cijele godine), motali ga u hrastovo lišće, stavljali u vreće i na mazgama prenosili do Makarske i drugih mjesta podbiokovlja, prodajući ga ugostiteljima. S pojavom električnih hladionika to teško i opasno zanimanje je iščezlo.

Osim lijepih i nezaboravnih panorama, koje su prava napast za svakog posjednika foto-aparata, Biokovo pruža niz drugih užitaka kontrastnih svakodnevnim dokoličarenju, »prženju« na suncu, kvašenju, pijenju i jedenju... koje mnogi smatraju jedinim blagodatima odmora na moru.

Zato svi oni koji pročitate ove retke, ako se kojom prilikom nadete u podbiokovlju, ne žalite koji sat, istina, naporna hoda i posjetite tu čudesnu planinu. Bit ćete bogatiji za mnogo lijepih slika i raznovrsnih doživljaja.

Mnogo toga o Biokovu možete naći u velikoj knjižici »Biokovo, planinarsko-turistički vodič«, izdanje Planinarskog društva »Biokovo« Makarska.

Mosorska Tepla Pola

ANTE MARGETIĆ
SPLIT

Riječ je o jednoj toploj klisuri okrenutoj suncu. Izrazito je lijepa. Glatka je kao dlan ruke. I bure kada pušu ne odnose joj toplinu. Čobani i seljaci Dubrave znaju o toj njezinoj toplini, pa joj stoga dadoše ime Tepla Pola. Ona pripada svome grebenu koji je također po njoj dobio ime Tepla Pola. Greben se proteže do pred kozičko sedlo i nosi na sebi više drugih klisura. Tu je pravo carstvo klisura. Najljepša je ipak Tepla Pola. Ona pripada i velikom grotlu i jedna je od njegovih strana. Ovom velikom grotlu prilazi se iz Dubrave, klancem. Nije lako pristupiti grotlu, jer je dno klanca, koje je obraslo listopadnom šumom, prepuno kamenja što su ga donijele bujičine vode iz grotla za vrijeme jakih kiša. Grotlo i njegovu klisuru Tepla Pola može se samo vidjeti i diviti im se, zatim se okrenuti i vratiti se ponovo u Dubravu.

Sa dna grotla nemoguć je uspon na greben Tepla Pola. Vrh smo prilazili s planinarskog doma na Ljuvaču. Njegovu stravičnost smo sa vrha promatrali. Zato sam upriličio uspon na greben Tepla Pola iz jednog drugog pravca, od strane Dubrave. To je zapadna padina klanca. Započeo sam uspon s dvojicom drugova. Staze, koju prave stada, nije bilo na čitavoj širini padine. Na strmom žalu ona se nije mogla ni stvoriti ni održati. Prije nego započnem opisivati naš uspon na greben, ja ću vam ga ukratko opisati kao i njegov susjedni greben Botajnu, koji Dubravu štite od hladnih bura. S Ljuvača smo im prilazili ja i moji drugovi više puta.

Greben Botajna izgleda poput plice kupole, a pokriven je ostrim žalom. Zbog svih vrsti vjetrova, koji ga prelaze, na njemu se nije mogla razviti samonikla vegetacija i flora, a niti se održati život. Botajna je prava vjetromeđa. Ako te vjetrovi na njoj zateku, jao tebi! Možeš se jedino skloniti u bjelogoričnu šumu koja se nalazi iza leđa susjeda, klisurskog grebena Tepla Pola. Prelazeći je, kad vjetrovi miruju, šutljiva je. Osjećaš svu njezinu pustoš, kao dah pustinje. Takva je, eto, Botajna!

Rekoh još prije, da se njezin susjedni greben i njegova najljepša klisura zovu Tepla Pola. Ovdje gdje se dva susjeda susreću, raskrsnica je dviju staza, od kojih jedna vodi u lijevo kroz spomenutu listopadsku šumu, a druga preko grebena Tepla Pola. Ovu drugu stazu nekada je izveo PD »Mosor« u sam ži-vac kamen uz ivicu klisure Tepla Pola.

**Jadikovka kamenu:
Vratite me u gromadu, u klisure,
u spletove gora.**

(Jure Kaštelan)

Sada započimljemo s usponom po širokoj padini koju je pokrilo žalo i podosta grmova. Žalo je pokretljivo i vraća nas natrag, ondje gdje nam grmovi nisu na dohvatu ruke. Još smo svježiji i savladavamo ga. Sporo se krećemo. Moramo se popeti na stanovitu visinu da bismo uzeli pravac prema sjeveru, sve po žalu. Došli smo i na početak padine Tepla Pola. Još nismo umorni. Promatramo padinu pred sobom. Ni na njoj nema staze. Padina je sva zarasla dračom, povijušama i razrjeđenom šumom. Sve se to nalazi među velikim, oblim kamenjem, koje je izvrsna ispaša za koze. One, bez osvrtnja na čobana, ulaze u tu svoju kozju ispašu i nemilo brste draču, povijuše i krošnje stabala. Nikada ih neće potpuno obristiti. Volim ih promatrati kad se prednjim nogama domognu krošnje. Koza se tada zanese. Neće okrenuti glavu da pogleda oko sebe.

Ne vidimo ni prtinu kojom ovce dolaze do svoje ispaše, čistina sa sočnom travom. Čudimo se. S tom zagonetkom mi smo ušli u teren kozje ispaše. Kozâ danas nema. Volio bih da ih vidim. Život koze je jedino da brsti i rađa mlade.

Svaki kamen ima svoja dva procijepa u kojima je bodljiva dračevina. Ponekad upadamo u nju kad nam ne uspije preskočiti procijep. Tada izvlačimo jedan drugoga. Onaj koji upadne u draču, čuje smijeh svojih drugova. Za njega je to gorak smijeh, jer mu je bodljiva dračevina došla do guzičnog mesa i ruke su mu krvave. Jedan je od nas povikao: »Potražimo ovčje ispašite!«. I krenuli smo u lijevo. Pokazale su nam se male čistine sa sočnom travom. Osjetili smo ih kao melem. To je zaista ovčje ispašite. U najvećoj čistini nije bilo trave već samo zemlja. K tome je bilo kamenjem ograđeno. Zaključili smo, da se u tom prostoru čobani izležavaju. Pretvorili su ga u svoj čobanski obor. U njemu smo našli ostatke sira i jednu praznu limenku, što nas je još više učvrstilo u mišljenju da je to obor za čobane. Ovce i koze u kasno poslije podne prilaze same oboru, a čobani ih povedu u Dubravu, u njihove torove i muzu ih.

Kad bih sreo ovčja stada, obično sam ih hvatao za runo, jer mi je to činilo veselje. Da je na ovoj ispaši bilo ovaca, to bih i danas učinio. U čobanskom oboru ostavili smo neke stvari koje će sutra podsjetiti čobane da se tu netko u prolazu zadržao.

Nastavili smo s usponom. Drače više nije bilo u kamenim procijepima. Morali smo i nadalje preskakati s kamena na kamen. Oblik

tla obećavao nam je, da taj traženi vrh grebena nije daleko. Očekivali smo ga, jer se pod njim nalazila uklesana staza. Oči su nam nemirne u tom očekivanju. I došao je taj zadnji očekivani kamen pod kojim se nalazila ta staza. Iz naše nutrine probio se neminovni usklik. Bio je to i te kakav usklik! Skočili smo na stazu i našli se u zagrljaju.

Samo nekoliko koraka od nas, uz samu ivicu, izbijala je klisura Tepla Pola. Nadvili smo se nad klisurom da vidimo pod sobom veličanstveno teško pristupačno grotlo. Klisure su zavladaile s nama. Ovdje nismo čuli ni pjev ptica, niti vidjeli jastreba što kruži i sunovraćuje se nad svojim plijenom. Na klisurama vlada tišina. Na jedno smo pomislili: kad bi veliko grotlo imalo svoje podzemne špilje, bogate okapinama, ono bi postalo Danteovsko podzemlje.

Još nešto nas je privlačilo. Tamo u jugoistok izdigla se velika kamena glava. Nagnula se nad grotlo kao da i ona želi vidjeti klisure

i grotlo. Ova kamena glava leži od Čotića na dugom ponešto nazubljenom grebenu. Uvijek sam ga promatrao kad sam se penjao od Čotića na kozičko sedlo. Pričinio bi mi se kao golemi gušter koji je zaspao i u tom spavanju bio okamenjen.

Poslije odmora pogledali smo u sunce. Ono će nam odrediti kada ćemo početi sa spuštanjem u Dubravu.

Istom putem kojim smo došli nećemo natrag. Tepla Pola je stravična. Za našu sreću od same klisure nalazila se padina čiju je stranu nešto razlomilo i ona se pretvorila u zemlju, kamen, grmlje i korijenje. Odlučili smo da se ovom stranom dočepamo dna grotla. Ponegdje kao da smo ugledali i prekinutu stazicu. I ona je mogla da bude dio preloma. Ona je ipak varka. Čobani je nisu stvorili ni bilo tko drugi. Ona je zaista bila varka. Nama je potrebno ono što je stvarno, što sam prije rekao: zemlja, kamen, grmovi i korijenje. Uputili smo se u tu neizvjesnost.

Na Triglavu 1923. godine

VALENT HOFER
RIJEKA

Sredinom srpnja 1923. pošao sam u Sloveniju u namjeri da se popnem na Triglav. U Ljubljani kupim vrlo dobru kartu sa svim markacijama koje vode na vrh Triglava.

Vozim se tako u vlaku iz Ljubljane prema Bledu. Nađem se u ugodnom društvu mladih ljudi i upustim se s njima u razgovor. Kako su političke prilike u tadašnjoj Kraljevini SHS bile vrlo napete, počeli smo svi politizirati. Nasuprot meni sjedila je do prozora zgodna mlada Slovenka i vrlo živo sudjelovala u diskusiji. U grupi vladalo je jednodušno mišljenje: Radit ćemo koliko nas plate! Neprijetno uključujući se u diskusiju muškarac srednjih godina i predstavi se kao profesor na gospodarskom učilištu u Križevcima. On se nije složio s našim mišljenjem, nego je izjavio: »Ja ne radim zbog plaće, već iz ljubavi prema kralju i otadžbini«. Izgleda da je to još više uzrujalo cijelo društvo. Kad je diskusija dostigla vrhunac, ustane navodni profesor iz Križevaca i reče: »Ja nisam onaj, kako sam vam se predstavio, ja sam policijski agent«. Kao da je grom udario u cijelo društvo. Svi zanijemise, a moja Slovenka sva pocrveni, a zatim problijedi. Vrlo uzbuđena side na idućoj stanici s vlaka, gdje ju je na peronu čekao njezin muž. I ostali se diskutanti jedan po jedan izgube iz kupeja vagona, tako, da smo u njemu ostali samo ja i policijski agent. Izjavio sam mu da i dalje ostajem pri svom stanovištu, ali da diskusiju možemo i ovako udvojiti nastaviti. Tako je i bilo sve do Bleda, gdje smo obojica izašli iz vlaka.

Na peronu u Bledu imao sam čast upoznati još 16 policijskih agenata. Bila im je du-

žnost čuvati kralja Aleksandra, koji je u to vrijeme boravio u vili Suvobor na Bledu. Nakon upoznavanja oprostim se srdačno od svih čuvara »Njegovog Veličanstva« i odvezem prvim vlakom na Bohinj u carstvo Zlatoroga.

* * *

Odlučio sam se na uspon iz Bohinja, jer sam bio uvjeren da je najlakši. Išao sam iz sela Stare Fužine uz potok Mostnicu kroz dolinu Voje. Sjećam se jednog vodopada, zatim uspona kroz neko pastirsko naselje i kroz šumu. Dalje opet uzbrdo kroz neki klanec do kamenite visoravni Velo polje (1639 m). Odale brzo stigoh do Vodnikovog doma.

Gdje sam noćio više ne pamtim. Samo znam da sam se slijedeći dan penjao od Triglavskog doma na Kredarici preko Malog na Veliki Triglav. Ovaj uspon bio je za mene neiskusnog početnika vrlo naporan. Uz naročit oprez prešao sam uz željezne klinove i žicu uski greben što spaja Mali i Veliki Triglav. Iako sam išao sam, stigao sam bez ikakvih neprilika i bez većeg umora na vrh do Aljaževog stolpa. Tamni oblaci dizali su se iz stršne dubine s jedne strane i spuštali velikom brzinom u dubinu na drugoj strani. Ova veličanstvena igra prirode onemogućila mi je svaki vidik. Samo na trenutak se oblaci na sjevernoj strani razdvojiše i ja kroz taj otvor ugledam duboko dolje suncem obasjanu dolinu Vrata.

Blizu Aljaževog stolpa bio je neki povećani sanduk, ali ga se nisam usudio taknuti, jer sam smatrao da pripada našim pograničnim stražarima.

Ne mogavši dočekati razvedravanje, odlučim se na silazak. Bio mi je mnogo teži nego uspon, osobito spuštanje preko Malog Triglava. Već blizu doma na Kredarici opazim da se nebo na Triglavu pomalo razvedrava. Kod samog ulaza u dom dočeka me banski savjetnik iz Zagreba, Milan Hlava, i upita:

»No, jeste bili na vrhu?«

»Jesam!« — odgovorim svijestan izvršenog podvida.

»A jeste li udarili štampilj na planinarsku iskaznicu?«

»Kakav štampilj?« Nikada nisam čuo da na planinskim vrhovima ima štampilja. »A gdje je taj štampilj?« — upitam s preneraženim izrazom na licu.

»Pa, u sanduku kraj Aljaževog stupa.«

»Ajooj! Pa ja se sanduka nisam usudio ni taknuti!« — procijedim kroz zube.

»Ha — ha — ha! Sad vam nitko neće vjerovati da ste bili na Triglavu.«

»A šta mogu? Gore na vrh zbog štampilja više ne idem!«

Uđem u blagovaonicu doma i nađem oko stola oveće društvo planinara, koji su pjevali: »Triglav moj dom!«, pa im se i ja pridružim.

Slijedeći dan kupio sam u Aleksandrovoj koči (danas Planika) razglednicu i na nju udario štampilj s datumom 13. juli. (Tu razglednicu i danas čuvam). Odavle sam pošao preko prijevoja Hribarice u Dolinu 7 triglavske jezera. Put do Koče pri Triglavskih jezerih bio je divan i ugodan, jer je bilo krasno sunčano vrijeme. I tu nisam zaboravio

udariti štampilj. Nakon noćenja pošao sam mimo 7. jezera niz strašnu stijenu Komarče do hotela Zlatorog. Ova nizbrdica više me je namučila nego cijeli uspon na Triglav.

Kod hotela Zlatorog pozdravio me velik panos s natpisom »Nazaj, nazaj v planinski raj!« (Danas ga više nema, pa to nas stare planinare upravo boli!)

* * *

Obišavši ovako sam carstvo Zlatorogovo, dovezem se na Bled i pođem na šetnju na Bledsko jezero...

Idem tako uživajući u lijepom pogledu na divno gorsko jezero s dražesnim otočićem. U lijevoj ruci nosim kišnu kabanicu, a desnu držim po navici u džepu od hlača.

Iznenada dođe mi u susret jedan veliki auto u kojem za volanom sjedi mršav čovjek i oštro me gleda svojim crnim očima. Lice mi je pomalo poznato, ali se ne mogu sjetiti tko je. Stanem i zamislim se. Neki Slovenac u prolazu mi reče: »Provezao se kralj!« Trgnem se i napokon shvatim čudno držanje vozača u autu. Kralj je u meni vidio atentatora i očekivao kako ću izvući desnu ruku iz džepa i — pucati. Zar ja ličim na atentatora?! Ja sam miroljubiv čovjek. Za neko ubijanje nisam nikad bio sposoban. Sjetih se onih 17 policijskih agenata na peronu željezničke stanice i samo što ne prasnuh u smijeh. Neću više da mislim na njih!

Hoću da uživam u ljepoti prirode i da se uskoro opet vratim u carstvo Zlatorogovo prema natpisu na panou: Nazaj, nazaj v planinski raj!

Speleologija

● **BiH speleologija 1979.** Bosanskohercegovački speleolozi protekli su godinu stavili u rubriku: izvanredno uspješna. Dakako, za to imaju i te kakve potkrijepe. Najprije akcije. Tečaj za speleologe početnike na Vlašiću, istraživanje čuvene i nadasve teške Savine pećine u Sumbulovcu kod Sarajeva, sistema pećina Megare u Maglaju. Ove dvije pećine istražene su i snimljene u nekoliko akcija s oko 100 ljudi. Isto toliko bilo ih je i na zborovanju speleologa što je održano u Trebinju. Posebnim uspjehom smatramo pomlađivanje društava »Bosanskohercegovački krš« i »Zelena brda«, te održane seminare i nova saznanja i iskustva što smo ih stekli istražujući pećine naše republike — naznačio nam je u

kratkome razgovoru Miroslav Kurtović, sekretar Saveza speleologa BiH. Posebno cijenimo dobru suradnju s planinarskom organizacijom te naučno-istraživačkim i radnim organizacijama — nastavlja Kurtović. Održane skupštine Saveza i društva potvrda su opredjeljenja za pomlađivanje članstva i proširenje suradnje s drugim organizacijama. Svakako bi valjalo na ovom mjestu spomenuti da je dosadašnjem predsjedniku Speleološkog društva »Bosanskohercegovački krš« Izetu Avdiću dodijeljena Zlatna značka Speleološkog saveza BiH. Među onima koji su se posebno istakli u aktivnostima protekle godine spominjemo Miroslava Kurtovića, Muhameda i Safeta Hadžlabdića, Boru Petrovića. Zdravka i Slavka Kovača, Zelj-

ka Zibreta, Jasnu Džendžo, Fuada Ruvića, Envera Maglića, te grupu od 15 mladića iz Planinarsko-smučarskog društva »Jahorina« i »Bukovik«. U uspjehe spada i osnivanje novog društva u Bosanskom Grahovu, pripreme za formiranje društva u Tuzli, kao i aktiviranje više sekcija za speleologiju u planinarskim društvima. (R. Kolar)

● **Speleološko veče članova speleoloških odsjeka zagrebačkih planinarskih društava** održano je prošle godine 21. prosinca u društvenom domu PSH. Organizatori ovog susreta bili su Komisija za speleologiju PSH i PDS »Večebit«. Glavna tema susreta bilo je predavanje Franca Malečkara iz Ljubljane o međunarodnoj speleološkoj ekspediciji u Novu Gvineju. (N. A.)

In memoriam

U SPOMEN I ČAST ING. ANTI PREMUIŽIĆU

Koliko smo god u prvome dvobroju prošlog godišta »Naših planina« dubokim poštovanjem i osobitim zadovoljstvom objavili prikaz veoma plodnog rada i životnog djela diplomiranog šumarskog inženjera Ante Premužića, povodom devedesete godišnjice života toga slavnoga autora znamenite i popularne uzdužne staze hrptom Velebita, s ne manje najiskrenije planinarske sućuti bilježimo u prvome dvobroju novoga godišta našega časopisa, da nas je taj primjerni kulturni radnik ostavio zauvijek 30. studenoga 1979. Ispraćen od mnogobrojnih poštovalaca, prijatelja i drugova, napose planinara i šumara, sahranjen je na Mirogoju 4. prosinca, a u ime planinara Zagreba i Hrvatske oprostio se od njega sveučilišni profesor dr Vladimir Blašković slijedećim govorom:

»Opraštajući se na ovom ozelenjelom mirogojskom proplanku od čovjeka, koga smo veoma cijenili i duboko poštovali, ispraćujući ga na njegovu odlasku u Nepovrat i Vječnost, naviru sjećanja i roje se misli o dobro znanoj spoznaji, da je smrt nadasve snažan provodič osjećajnosti, koja tišti srce, steže u podgricu i mami suzu. Premda su ovakvi rastanci teški, mučni i bolni, neka bude ipak dopušteno podsjetiti se prastare istine, da prirodnoj neminovnosti smrti ne može nitko izbjeći. A uz tu istinu neka je slobodno izreći evokaciju također prastare racionalne misaone utjehe, da imade smrti, nad kojima se ne plaće već stoji dostojno i uspravno. Smrti su to ljudi, koji se nisu rodili uzalud. Jedan od takvih čestitih, vrijednih i društveno korisnih pregalaca bio je i naš uvaženi pokojnik, diplomirani inženjer i viši šumarski savjetnik Ante Premužić. Neosporno, njegova nas je smrt najiskrenije ražalostila, ali treba uzdržati suzu, jer znamo, da nas ostavlja u časnoj svojoj starosti desetog životnog desetljeća, nakon što su mu brojni radovi još za života trajno zabilježeni u mjerodavnim znanstvenim i stručnim publikacijama, a opsežna djela u području našega Krša uvelike su obogatila povijest kulture Hrvatske i Jugoslavije.

Da, inženjer Ante Premužić osobita je pojava i časno ime u povijesti hrvatske kulture, napose u planinarskom životu Hrvatske. Ne ulazeći u mnogobrojne pojedinosti i podrobnosti njegova života i rada, potrebno je i slobodno samo sažeto ustvrditi, da naš uvaženi i mnogopoštovani pokojnik zauzima izuzetno i gotovo osamljeno mjesto u društvenom životu naše domovine. Osnova svih njegovih životnih preokupacija i radova bilo je proučavanje teškoća seljačkoga (i seoskoga) života u planinskim i primorskim regijama Krša. Svoj život posvetio je pronalaženju mogućnosti za uspješno rješavanje životnih teškoća i ublažavanje nevolja i nedaća naših planinaca i primoraca. Uporno je nastojao da u teškom kamenitom bespuću izgradi svrsishodne putove i staze. Drugi ništa manje težak i mučan problem bilo je ukroćivanje bujica u Kršu. Napokon treće, osobito i veličajno ostvareno životno mu djelo bila je 65 km dugačka longitudinalna staza hrptom Velebita s još 12 km priključnih staza, baš ta njegova, Premužićeva staza, djelo ostvareno uz velike osobne napore, ali i uz vješto i zalaćko svladavanje prepreka te mučno uklanjanje nepredviđenih teškoća. Ta staza, to Premužićevo djelo, uvelike je pridonijelo planinarsko-turističkom otvaranju Velebita najširim slojevima poštovalaca i prijatelja prirode u jednom od najljepših kutaka Mediterana i perimediteranskih evropskih prostora. Premužićeva staza danas je već oseban i svojevrsan pojam dostojan poštovanja znanstvenika, stručnjaka i planinara. Povodom devedesete obljetnice života inženjera Ante Premužića, na poticaj Planinarskog saveza Hrvatske, pla-

ninari Hrvatske opravdano su i dostojno minuloga ljeta ugradili u živu stijenu velebitskoga vapnenajaka oznaku, da je tu stazu, kojom danas već kreću mnoge stotine planinara i poklonika prirode, gradio onaj, po kome i nosi svoje časno ime: Premužićeva staza.

Zbog tih i takvih svojih djela i zasluga — a ta su djela ne samo na Velebitu nego i na Plitvičkim jezerima, u Gorskom kotaru, na otoku Rabu, Krku i drugdje — inženjer Ante Premužić bio je godine 1934. izabran za počasnog člana prvog planinarskog društva na jugoistoku Evrope, našeg starog i proslavljenog Hrvatskog planinarskog društva. Godine 1953. povodom proslave osamdesete godišnjice hrvatskog i jugoslavenskog planinarstva u Zagrebu, Planinarski savez Jugoslavije odlikovao je inženjera Premužića zlatnom značkom, a povodom proslave stogodišnjice našeg planinarstva, Planinarsko društvo Zagreb-Matica izabralo je uvaženog i poštovanoga inženjera Antu Premužića za počasnog člana.

Opraštajući se od mnogocijenjenoga pokojnika u ime Planinarskog saveza Hrvatske, Planinarskog saveza Zagreba i Planinarskog društva Zagreb-Matica, posebno se još opraštam od dragoga nam prijatelja i druga u ime uvelike već prorijeđenih starih članova bivšega Hrvatskog planinarskog društva ne zaboravljajući moralnu i etičku dužnost svih nas, da najdostojnije sačuvamo svijetao i častan spomen na veliko ime u povijesti kulture i planinarstva u Hrvatskoj. Uz iskrenu sućut njegovim najbližima i najdražima, neka je mir i pokoj inženjeru Anti Premužiću u rodnoj mu hrvatskoj grudi, a među nama neka mu je trajni spomen i zahvalnost za obilno i plodonosno mu životno djelo. Neka mu je slava!«

● **Tradicionalna novogodišnja sjednica PSH.** U društvu domaću PSH u Zagrebu 27. prosinca 1979. g. održana je tradicionalna novogodišnja sjednica organa planinarskih saveza Hrvatske i Zagreba. Na sjednici su podnesene informacije o radu Izvršnog odbora i komisija PSH te Izvršnog odbora Planinarskog saveza Zagreba u 1979. godini. Nakon podnesenih informacija uručena su priznanja dugogodišnjim planinarskim aktivistima. Predsjednik PSH u završnoj riječi uputio je čestitke svim planinarima uz želje za još uspješniji rad organizacije u 1980. godini. (N. A.)

● **Konferencija PSJ.** U Nikšiću je 15. prosinca u prisutnosti delegacija republičkih i pokrajinskih planinarskih saveza održana redovna Konferencija PSJ Jugoslavije. Na Konferenciji su dominirala tri bitna pitanja u planinarskoj organizaciji: Statut, omasovljenje organizacije i zaštita planina. Usvajane su izmjene i dopune Statuta koje se odnose na uvođenje kolektivnog rada i odgovornosti u organizama PSJ. Kako je Predsjedništvo i do sada bilo konstituirano na delegatskoj osnovi (predstavnicima republičkih i pokrajinskih saveza), dogovoreno je da mandat predsjednika traje godinu dana i da predsjednik bude svake godine iz druge republike odnosno pokrajine. Također je dogovoreno da se izborna Konferencija održi u prvom tromjesečju 1980. g. i da predsjednik PSJ bude iz SR Crne Gore. O pitanju masovnosti konstatirano je da unatoč 200.000 članova treba pokrenuti široku akciju na još većem omasovljenju organizacije. To se posebno odnosi na sve republike, osim Slovenije, gdje je 5,5% od ukupnog stanovništva uključeno u planinarsku organizaciju. U SRH, koja je na drugom mjestu, taj postotak iznosi svega 0,52%. Za zaštitu planina doneseni su odgovarajući prijedlozi koje treba detaljno razraditi Predsjedništvo. Zaključeno je da se veća pažnja posveti i zaštiti podzemlja tj. speleološkim objektima. (N. A.)

● **Švedski orijentacisti** na svojoj turneji po evropskim zemljama posjetili su 5. i 6. studenog Zagreb i tom prilikom vodili razgovore s predstavnicima PSH. Kao što je poznato, u Švedskoj kao i u ostalim skandinavskim zemljama, orijentacisti je sport pomirio dimenzije nacionalnog sporta, te je njihovo iskustvo dobrodošlo za daljnji razvoj orijentacijskih natjecanja kod nas. Za planinarsku organizaciju posebno je interesantan način i metode školovanja koji su razradili do najsitnijih detalja kroz udžbenike, karte i drugi materijal. Članovi PD »Sljeme« postavili su za goste (ukupno ih je bilo 77) natjecateljsku trening stazu na padinama Medvednice na kojoj su švedski orijentacisti i praktički demonstrirali svoju vrijednost. (N. A.)

● **Škola za vodiče u Nepal.** Na prijedlog Planinarskog saveza Jugoslavije, Jugoslavenski fond solidarnosti s nesvrstanim zemljama i zemljama u razvoju i Savezni zavod za međunarodnu tehničku, naučnu i kulturnu suradnju odobrili su financijsku pomoć za izgradnju škole za vodiče u Nepal i održavanje tečajeva. S nepalske strane u ovu akciju uključeni su ministarstvo za turizam vlade Nepala i Nepalski planinarski savez. U toku ljeta i jeseni završeni su veliki dio radova na zgradi škole u dolini Marsjandi, a završetak radova i službeno otvorenje škole planira se u svibnju 1980. g. U gradnji škole kao nadzorni organi sudjeluju i jugoslavenski stručnjaci. Kad bude završena, škola će imati kapacitet 40 polaznika. Već ove jeseni održan je i prvi tečaj za 20 sudionika, od kojih je većina već sudjelovala u ekspedicijama, a bilo je i nekoliko polaznika koje su uputile nepalske turističke agencije. Unatoč iskustvu, većina nepalskih vodiča nema tehničkog znanja u penjanju kako u suhoj stijeni tako i u ledu, što je neophodno za sudjelovanje u svim ekspedicijama. Instruktori su bili istaknuti slovenski alpinisti i sudionici dosadašnjih jugoslavenskih himalajskih ekspedicija. (N. A.)

● **Peta međunarodna konferencija** o spašavanju iz speleoloških objekata održana je od 1. do 6. listopada u Zakopanima u Poljskoj. Konferenciji je prisustvovalo 80 sudionika iz 13 zemalja, među njima i tri sudionika iz Jugoslavije, to Boris Vrhek iz Zagreba kao delegat Komisije za speleologiju PSJ i dva člana speleološke službe bospavanja iz Ljubljane. Osim teoretskih izlaganja i prikazivanja dijapozitiva i filmova o novostima i načinu organizacije akcija, bilo je niz demonstracija o spašavanju unesrećenih iz speleoloških objekata. (N. A.)

● **Susret nacija** naziv je međunarodnog orijentacijskog natjecanja koje je održano 6. i 7. studenog u okolici Vezsprema u Mađarskoj. Natjecanju su kao promatrači i gosti Mađarskog orijentacijskog saveza prisustvovali Nikola Aleksić, tajnik PSH, i Čedo Gros, predsjednik Komisije za orijentaciju PSH. U natjecanju su sudjelovale muške i ženske reprezentacije Norveške, Švedske, Danske, Finske, Švicarske, DDR i Mađarske, te predstavnici SSSR-a kao promatrači. U obje kategorije dominirali su reprezentativci skandinavskih zemalja, a posebno Norveške, koji su pobijedili u muškoj i ženskoj kategoriji, pojedinačno i kao ekipe. Staza u muškoj kategoriji bila je dugačka 14 km zračne linije sa 23 kontrolne točke i ukupnim usponom od 800 metara, a pobjednik, Norvežanin Oyvind Thon, inače svjetski prvak za 1979. g., prošao ju je za 96 minuta. (N. A.)

● **»Ozdravila« Sarajevska stanica.** Danonoćno traganje članova Gorskog službe spasavanja Gradskog planinarskog saveza — Stanice Sarajevo za izgubljenim skijašem-planinarom na Jahorini početkom januara ove godine, urodilo je plodom. Izvanrednom organizacijom i besprimjernim zalaganjem, na ovoj planini, gdje je pao nezapamćen snijeg i vladala prava orkanska oluja, spašen je jedan ljudski život. Treba reći da su ovim vrijednim momcima pomogli i pripadnici JNA i milicije, ali time njihov uspjeh nije umanjen. Ako ovaj akciji dodamo i nedavno završene tečajeve za članove planinarskih društava iz Sarajeva (uspješno i masovno) učešće članova Stanice GSS na zimovanju učenika sarajevskih osnovnih škola na Bjelašnici, Treskavici i Igmanu — može se reći da Stanica postaje sve vitalnija. Nedavna reorganizacija Stanice, koja je, treba to otvoreno reći, bila bremenita nekim problemima, donijela je plod. To što je najvažnije, osjećaju oni kojima je i rad Stanice i njenih članova najpotrebni. (R. K.)

● **Predavanje u Donjoj Stubici.** PD »Stubičan iz Donje Stubice organiziralo je 16. siječnja 1980. u dvorani Auto-moto društva vrlo zanimljivo predavanje s projekcijama dijapozitiva o temi »Nacionalni parkovi i kanjoni Sjedinjenih Američkih država.« Predavanje je održao Branimir Čelap, s dipl. ing. Lotom Arh, kao suradnikom. Predavači su članovi PD »Zagreb-matica« i poznati su planinarski radnici, te dobri poznavatelji mnogih planina kako kod nas u domovini, tako i u mnogim zemljama svijeta, kuda su snimili najljepše predjele planina. Glavni organizator toga predavanja, zadužen za takove priredbe u našem društvu »Stubičan«, jest Zvonimir Tramišak stariji, koji je i jedan od osnivača društva i njegov član od 1952. godine.

● **XX sastanak PTT planinara Hrvatske** održan je od 28. XI do 1. XII u Novom Vinodolskom u organizaciji PD PTT »Učka« Rijeka, a pod pokroviteljstvom mr Marka Pavkovića, direktora radne organizacije PTT saobraćaja Rijeka. Sudjelovalo je 500 planinara PTT radnika iz cijele Jugoslavije po čemu je nadmašio i sletove PTT planinara Jugoslavije. Uvodni referat je održao predsjednik »Učke« Boris Bogečić. Kvalitetan kulturno-umjetnički program izvelo je KUD »Ilija Dorčić« iz Novoga, a održana su i natjecanja u orijentaciji i streljaštvu. Priredena je i svečana sjednica, podijeljena priznanja i održana dva izleta: u Lukovo i u Zavrtnicu. Susret je vrlo dobro organiziran, a to u velikoj

mjeri zahvaljuje radnim organizacijama PTT koje su ga pomogle. (Boris Bogević)

● **«Velebitaški spust»** jedno je od rijetkih skijaških natjecanja (nekad vrlo raširenih u okviru planinarske organizacije), po neuređenim terenima, koje se zadržalo do danas. Ovogodišnje natjecanje u organizaciji PDS «Velebit» (Zagreb) održano je 26. siječnja, a staza u dužini od 500 metara vodila je od Tomislavovog doma kroz šumu prema donjoj stanici sportske žičare. Ukupno je sudjelovalo 40 natjecatelja a plasman je sljedeći: muška kategorija: 1. Danijel Burčić, 2. Borislav Starčević, 3. Darko Berljak (svi PDS Velebit); ženska kategorija: 1. Jagoda Večerina, 2. Lucija Beović, 3. Zeljka Vendler. Idući dan održano je natjecanje u skijaškom trčanju pod nazivom «Velebitaški trk». Staza je vodila po grebenu Medvednice, a ukupno je nastupilo 25 natjecatelja. Plasman u muškoj kategoriji je sljedeći: 1. Branko Šeparović, 2. Radovan Čepelak, 3. Zdenko Anić. U ženskoj kategoriji plasman je sljedeći: 1. Zeljka Vendler, 2. Duhravka Čepelak, 3. Majda Čop.

● **«Na vrh sveta».** Izdavačko poduzeće Mladinska knjiga (Ljubljana, Titova 3) izdalo je knjigu «Na vrh sveta» koja opisuje sve jugoslavenske ekspedicije u Himalaje od Trisula do Mount Everest. Knjiga je velikog formata, na 244 stranice, s 320 kolor i crnobijelih fotografija. Može se nabaviti kod izdavača po cijeni od 680 dinara. (N. A.)

● **Gradski planinarski savez Sarajevo** održao je 23. 1. 1980. četvrtu sjednicu. U prisutnosti 58 delegata i nekoliko gostiju raspravljalo se o masovljenju, međuklupskoj suradnji, gorskoj službi spasavanja, materijalnom položaju planinarstva, kolektivnom rukovođenju i o okupljanju naših najmlađih i omladine (osnovne i srednje škole) u redove planinarstva. GPS Sarajevo danas broji 20 klubova u kojima aktivno radi 11.500 članova, što predstavlja poveliku cifru ljubitelja planina i, što je vrlo važno istaći, entuzijasta koji, kako reče jedan diskutant: «Kad zatreba idu u bespuća i spasavaju živote ljudi, u svojoj vlastitoj opremi, bez dnevnica i honorara». Na kraju sastanka izabrano je Predsjedništvo od 13 članova čiji je predsjednik postao Muhamed Hadžabić, član SDP «Jahorina». Izabran je i Odbor za nadzor i samoupravnu društvenu kontrolu od 6 članova. Sa sastanka upućen je telegram predsjedniku Republike za brzo ozdravljenje i dobro zdravlje. (Stanoje Jovanović)

● **Najviše priznanje dvojici planinara.** Pod predsjedanjem istaknutog sportskog i društveno-političkog radnika ing. Borisa Bak-

rača na Fakultetu za fizičku kulturu Sveučilišta u Zagrebu održa je 8. prosinca 1979. prigodna svečanost povodom desete obljetnice redovitog izlazenja časopisa «Povijest sporta», što ga u organizaciji Komisije za povijest sporta izdaje Savez za fizičku kulturu Hrvatske. Tom prigodom, kako je objavio ugledni sportski novinar Zarko Susić u zagrebačkom «Vjesniku» (9. XII), podijeljena su mnogim suradnicima tog časopisa priznanja «za sve ono što su u teškim uvjetima početnog pokretanja i rada obavili, a Savez za fizičku kulturu Jugoslavije svojom zlatnom značkom nagradio je one najupornije i najmarljivije pregoaće: dra Vladimira Blaškovića, Bogdana Čuvaja, Franju Frntića, Ivana Gregurića — posmrtno, Hrvoja Macanovića i Ivicu Sudnika». Pripomenimo, da je posmrtno odlikovani profesor Ivan Gregurić nenadano umro tjedan dana prije jubilarne svečanosti, a da je nestor sportskih novinara iznenadno umro ni mjesec dana nakon te svečanosti. Nas kao planinare posebno raduje činjenica, da se među šestoricom odlikovanih s najvišim sportskim priznanjima Jugoslavije nalaze i dvojica naših istaknutih planinarskih društvenih i kulturnih radnika, sveučilišni profesor u miru dr Vladimir Blašković i samoborski pregalac i član rukovodstva PSH Ivica Sudnik. Zeleni daljnje uspjehe u radu časopisu «Povijest sporta» i njegovu vrijednom glavnom uredniku Franji Frntiću, raduje nas što se među odlikovanimima nalaze i naši planinarski suradnici, kojima čestitamo na izraženom najvišem priznanju. (Z. P.)

● **Transverzala «Petrova gora»** dugačka je 52 km i ima 15 KT. Osnovana je 1977. godine zaslugom PD «OKI» iz Zagreba. Do sada je njezinu značku osvojilo 280 planinara i to: članovi PD OKI 57, Zeljezničar Zagreb 31, Sutjeska Zagreb 27, Rade Končar Zagreb 21, Bilo Koprivnica 19, Zagreb-matica 18, Sljeme 11, Dilj Sl. Brod 10, Grafičar Zagreb 10 i još 27 društava manje od po 10 značaka. Iz Hrvatske 258, BiH 12, Slovenije 10, Srbije 3 i Crne Gore 2. (Vesna Dominec)

● **PD «Pobeda»** iz Beograda organiziralo je 19. maja 1979. susret svojih članova povodom «Dana mladih» na Ravnoj gori pod Suvorom. Prijavilo se 48 drugova i drugarica. Krenuli su u dvije skupine, jedna pod vodstvom Duška Vulićevića, a druga pod vodstvom Radoja Boškovića. Jedna je

trebala da prenoći u domu na Rajcu i kući na Dobrim vodama, a druga u domu PD «Magleš» iz Valjeva, koja se nalazi ispod vrha Stolova na Maljenu. Članovi su proveli puna dva dana u zelenoj i bogatoj prirodi.

● **Rad s omladinom** bila je tema sastanka predstavnika planinarskih saveza koji je održan od 8. do 11. studenog u okolici Bolzana (Italija). Na sastanku su sudjelovali predstavnici planinarskih saveza iz Austrije, Zap. Njemačke, Lihtenštajna, Švicarske i Italije, a Jugoslaviju su predstavili Zeljko Gobec kao delegat PSH te jedan delegat PZ Slovenije. U radu s omladinom posebno je naglašena uloga mladih u zaštiti prirode, te potreba njihovog školovanja u tom pravcu. (N. A.)

● **Istarski planinarski put.** PD «Zeljezničar» (Zagreb) obavještava sve obilaznike Istarskog planinarskog puta, da se kontrolni žig u Brgradu nalazi kod Mirka Mauše kbr. 1. Do sada se žig nalazio u istom mjestu kod Ivana Brajkovića koji je odselio.

● **Novi dom na Promini.** Planina Promina, smještena između rijeke Krke i Petrova polja, dugo vremena bila je slabo poznata širem krugu planinara. Jedan od razloga je i nedostatak planinarskog doma koji bi mogao prihvatiti veći broj posjetilaca. Doduše, postojalo je malo sklonište u Dolcu na visini od 850 m, ali ono nije moglo pružiti osnovne uvjete za smještaj. Zbog toga je PD «Promina» (Drniš) još 1977. godine započelo s akcijom za izgradnju novog doma. Do sada je izgrađeno prizemlje doma i cisterna, a kad to vremenske i financijske prilike dopuste, nastaviti će se s izgradnjom kata i unutrašnjim uređenjem. Dom se gradi s vrlo skromnim sredstvima, koja povremeno osiguravaju društveno-političke organizacije općine Drniš, a svoj doprinos su dale i privredne organizacije besplatnim materijalom i uslugama. Na apel za financijsku pomoć odazvala su se i pojedina planinarska društva iz SRH kao i PSH koji je odobrio iznos od 30.000 dinara. Pojedinci i društva koja žele pomoći izgradnju doma mogu svoje doprinose uputiti na adresu društva. (N. A.)

● **PD »Bilo-gora« potpisnik povelje.** Od 5. do 7. listopada 1979. 10 članova PD »Bilo-gora« Bjelovar prisustvovalo je susretu planinarskih društava potpisnika Povelje o trajnom prijateljstvu i međudruštvenoj saradnji, u planinarskom domu »Pane Đukić« —Limar na Jastrepcu kod Kruševca. Ideja predstavnika planinarskih društava sa sastanka na Krvavcu od 22. travnja 1978. o pokretanju akcije za suradnju planinarskih društava iz svih republika i pokrajina, potvrđena je na XIII sletu planinara Jugoslavije na Prokletijama potpisivanjem Povelje o trajnom prijateljstvu i međudruštvenoj saradnji. Povelju je potpisalo iz svake republike i pokrajine po jedno planinarsko društvo i to.

SR BiH	PD »Bjelašnica«
SR Crna Gora	PD »Javorak«
SAP Kosovo	PD »Đerovica«
SR Makedonija	PD »Ponikva«
SR Slovenija	PD »Kranj«
SR Srbija	PD »Javor«
SAP Vojvodina	PD »Stražilovo«
SR Hrvatska	PD »Bilo-gora«

Ostvarujući ideje povelje PD »Javor« Beograd bilo je domaćin susreta na Jastrepcu. Iako vrijeme nije bilo naklono skupu od 110 članova zbratimljenih društava (padala je kiša), izmijenjene su informacije o radu društava, aktivnostima u ovoj godini te o planovima za buduću rad. Dogovoreno je da idući sastanak bude u lipnju 1980. Kandidati za domaćina susreta su PD »Kranj« i PD »Bilo-gora«, koji će međusobnim dogovorom odrediti mjesto sastanka. (Dr Đuro Pondeljak)

● **Trebeviću, planini-ljepotici što natkriljuje Sarajevo, konačno je okrenuto lice.** Otvoreno, pošteno, s mnogo konkretnih prijedloga, govoreno je o onome što muči ovu oazu mira i tišine. A na dogovor dodeše mnogi (iako ih je dosta i izostalo): iz Saveza za zaštitu čovjekova okoliša, nekoliko profesora sarajevskog Univerziteta, planinara, predstavnika društveno-političkih zajednica, radnih organizacija, novinara... Trebević — šumski predao za sječu šume, ili možda gradsko smetlište i parkiralište? Ili planina za tek zalutalog putnika? Ili, da se otvoreno kaže: prijeli li mu lagano umiranje?! Nećemo, ne damo — bio je jedinstven odgovor. Uz to, prijedlozi: valja upoznati najodgovornije u gradu Sarajevu o tome kako Trebević sačuvati, urediti za izletnike, za goste, turiste i planinare; napraviti u njemu klupe za odmor, uvesti čuvere i šumske i planinarske; eksploatirati samo onu šumsku koja je za to dospjela; pošumljivati ga često i intenzivno, uvijek i svagdje, uz pomoć škola, gorana, izviđača. Olimpijada što će

se u zimi 1984. godine održati u Sarajevu šansa je više i za Trebević. Pa neki dom na njemu, nov, skroman a privlačan hotel, poneka nova skijaška staza, bolja žičara. Nije ostalo samo na razgovoru. Zaključci su napravljeni, dostavljeni svim zainteresiranim u Gradu i Republici, pa očekivamo da s proljeća počnu već prve akcije. Makar one na pošumljivanju goleti i uklanjanju otpadaka. (R. Kolar)

● **Bijele i Samarske stijene — strogi rezervat.** U okviru općih mjera za zaštitu prirode, PSH je krajem 1978. g. ponovno pokrenuo pitanje zaštite najljepših dijelova Velike Kapele, Bijelih i Samarskih stijena. Ova inicijativa pokrenuta je još prije deset godina, ali se tada nije uspjelo. Sječa šume u tom području je nastavljena da bi kulminaciju dosegla 1978. g. kada je čak sagrađena cesta pod same litice Bijelih stijena (pola sata hoda od kuće). Nakon upućenog prijedloga Republičkom zavodu za zaštitu prirode da se područje Bijelih i Samarskih stijena te Velike Javornice proglase strogim rezervatom, pripremio je taj zavod stručan elaborat i prosljeđio ga nadležnim republičkim organima. Republički savjet za zaštitu prirode na svojoj sjednici 18. prosinca 1979. jednoglasno je prihvatio prijedlog s tim da se područje rezervata ograničava na dio masiva Bijelih i Samarskih stijena u ukupnoj površini od 1341 ha. Na tom području isključuje se svaka eksploatacija šuma. S obzirom da nije postignut potpun sporazum sa šumarijama koje gospodare ovim područjem, zaključeno je da se pitanje zaštite drugog dijela predloženog područja rješava naknadno u posebnom postupku. Usvajanje prijedloga za donošenje Zakona o zaštiti ovog dijela Velike Kapele, označava daljnu etapu u nastojanju planinarske organizacije da se zaštiti gorska priroda u SRH. (N. A.)

● **Runolistov marš.** U organizaciji PD »Runolist« (Zagreb) 15. prosinca održan je dvanaesti Runolistov marš koji vodi nepoznatim stazama Medvednice. U maršu je sudjelovalo stotinjak planinara, članova zagrebačkih planinarskih društava, te članovi PD »Dubovaca« iz Karlovca. Trasa je vodila iz Gornje Bistre preko Kraljevog vrha i Oštrice do planinarskog doma Runolist. Domaćini su sudionicima priredili uz dobrodošlicu i planinarski objed. (N. A.)

● **PD »Ravna gora« (Varaždin)** slavilo je 1979. g. 60. obljetnicu osnutka i rada. Jedna od akcija kojom je društvo obilježilo jubilej bila je i svečana sjednica organa društva koja je održana u domu »Anka Ivčić« na Ravnoj gori 10. studenog. Cestitajući prisutnim članovima društva ovaj značajni jubilej, predsjednik PSH Božidar Škerl uručio je istaknutim članovima društva odlikovanja PSJ. U okviru jubileja društvo je 30. lis-

topada otvorilo »Planinarski put po Ravnoj gori«. Put započinje na istočnim obroncima Ravne gore u mjestu D. Voća i vodi preko špilje Vindije, Pintarića, Mačkove pećine, zaseoka Sestana, Velike pećine, doma Anka Ivčić, i Male Babice do mjesta Kamenice. Dužina puta je 30 km, s ukupno 7 kontrolnih točaka, a može se otići za 8 do 12 sati hoda. Dnevnik, koji sadrži vodič i kartu Ravne gore, može se po cijeni od 60 dinara nabaviti kod društva organizatora. Nastavljajući s izdavačkom djelatnošću, društvo je 1979. god. izdalo alpinistički vodič »Stijene Jugoslavije« (drugi dio), autora Zlatka Šmerkea. Vodič obrađuje planinarske i alpinističke uspone u planinama Crne Gore. Ima 180 stranica, osam karata većeg formata i 70 fotografija. Novost je mehanički uvez, tako da se pojedini listovi mogu vaditi i zasebno nositi (umjesto cijele knjige). Vodič se može nabaviti po cijeni od 235 din kod izdavača ili u poslovnici PSH. (N. A.)

● **Kup »Snežnik 1979«.** U subotu 20. listopada 1979. godine održano je po divnom sunčanom vremenu na terenima Gomanca orijentacijsko natjecanje za »Kup Snežnika 79«. Natjecanje se odvijalo u tri kategorije: pioniri, omladinci i kategorija mladih članova. Nastupile su ekipe iz dvaju riječkih društava: PD Torpedo i PD Tuhošić i postigle dobre rezultate ako se uzme u obzir da im je ovo prvo sudjelovanje. Kategorije pionira: 2. mjesto PD Torpedo. Knežević — Butorac — Maričić. Kategorija mladih članova: 3. mjesto PD Torpedo, Petrić — Lazlić — Dilber. U ukupnom plasmanu ekipa Torpeda zauzela je drugo mjesto s 12 bodova. (Zoran Lazlić)

● **Planinarski listovi u SRH.** Osim časopisa »Naše planine«, koji izdaje PSH i koji ima međurepublički pa i jugoslavenski karakter, u SRH izlaze još dva planinarska lista i to »Planinarski list« koji izdaje PD »Kamenjak« (Rijeka) i »Planinar« koji izdaje PD »Bilo« (Koprivnica). Osim njih izlazi i čisto stručni časopis »Speleolog« koji izdaje PD »Željezničar« (Zagreb), te nekoliko društvenih listova odnosno biltena u šapirografskoj tehnici. (N. A.)

● **Osposobiti Oštricu!** Na sjeverozapadnim padinama Medvednice, na trasi Partizanskog planinarskog puta, nalazi se napuštena zgrada lugarnice poznata pod imenom Oštrica, a uz nju izvor. Ovo lijepo mjesto ne bi trebalo prepustiti zubu vremena, nego bi ga valjalo urediti u okviru akcije za uređenje Medvednice.

(Josip Sakoman)

HUMOR

Crtao: Stanko Horvat »Šarli«

»Kaže da nije nikako mogao nabaviti primus...«

»Sve mi se čini da sam ipak nešto zaboravio.«

»Molim vas, je li još mnogo do vrha?«

»Ako već želiš biti penjač, prvo se popni na krov pa popravi antenu!«

